

**”KONFLIKTINEHKÄISY
KANNATTA”
-SEMINAARI**

**26.-27.2.2003
KARJALATALO, HELSINKI**

**KANSALAIJÄRJESTÖJEN KONFLIKTINEHKÄISYVERKOSTO
KATU & ULKOMINISTERIÖ**

SISÄLLYS

Alkusanat: KATU:n pääsihteeri Anne Palm	5
I Seminaarin avaus	7
- ulkoministeri Erkki Tuomioja	7
- KATUn puheenjohtaja Sirpa Pietikäinen	11
II Johdatus teemoihin	12
- Olli Ruohomäki: Konfliktit ja kehitys	12
- Heidi Hautala: Kansalaisjärjestöjen mahdollisuudet konfliktinehkäisyssä	13
III Seminaarin workshopit	17
- Workshop 1: Naisten rooli konfliktinehkäisyssä	18
- Workshop 2: Uskonnot ja konfliktit	30
- Workshop 3: Yhteistyö konflikteissa	35
- Workshop 4: Konfliktin jälkihoito – Dealing with Past	50
- Workshop 5: Köyhyys ja konfliktit	66
IV Paneelikeskustelu: Suomi – konfliktinehkäisyn suurmaa tulevaisuudessa?	75
V Seminaarin ohjelma ja osanottajat	79

Hyvä ystävä,

Kansalaisjärjestöjen konfliktinehkäisyverkosto KATU järjesti yhdessä ulkoministeriön kanssa seminaarin teemalla ”Konfliktinehkäisy kannattaa” Karjalatalolla Helsingissä 26.-27.2.2003.

Seminaarin tavoitteena oli pohtia miten Suomen ja suomalaisten roolia konfliktinehkäisyssä saataisiin lisättyä ja miten parhaiten voimme yhdessä torjua väkivaltaisia konflikteja ennalta.

Seminaari alkoi yleisistunnolla, jossa ulkoministeri Tuomiojan ja KATUn puheenjohtaja Sirpa Pietikäisen avaussanojen jälkeen neuvonantaja Olli Ruohomäki ulkoministeriöstä johdatti osanottajat seminaarin tematiikkaan alustuksellaan ”Konfliktit ja kehitys”. Hänen peräänsä kuulumme etelän puheenvuoron, jonka käytti tohtori Tarekegn Adebo ’Life and Peace’ -instituutista. Aamupäivän istunnon päätti Euroopan parlamentin jäsen Heidi Hautala, joka keskittyi kansalaisyhteiskunnan rooliin konfliktinehkäisyssä.

Ensimmäisen päivän iltapäivänä ja toisen päivän aamupäivänä osanottajat jakautuivat viiteen temaattiseen workshopiin, joissa tarkasteltiin tarkemmin naisten roolia konfliktinehkäisyssä, uskontojen ja konfliktien suhdetta, konfliktialueiden eri toimijoiden yhteistyötä, konfliktinjälkeistä jälleenrakennusta sekä köyhyyden ja konfliktien suhdetta.

Seminaari päättyi paneelikeskusteluun, jossa olivat edustettuina niin hallinto (eduskunta, ulkoministeriö ja pääesikunta) kuin kansalaisjärjestöt ja tutkimuslaitokset.

Tämä raportti sisältää lähes kaikki seminaarissa käytetyt puheenvuorot. Lisäksi siinä on kirjattu workshoppeissa esiin tulleet ehdotukset jatkotoimista.

KATU haluaa vielä kertaalleen kiittää ulkoministeriötä yhteistyöstä seminaarin järjestämisessä ja sen rahoittamisessa sekä kaikkia seminaariin osallistunutta lähes sataa ihmistä.

Seminaari osoitti, että meillä on tarvetta keskustella entistä enemmän konfliktinehkäisystä ja erityisesti eri toimijoiden (hallinto, kansalaisjärjestöt, tutkijat yms.) roolista siinä. Seminaari osoitti niinkään, että Suomesta löytyy vahvaa konfliktinehkäisyn osaamista ja tieto -taitoa sekä rohkeutta toimia silloin kuin täytyy.

Huhtikuussa 2003

Anne Palm

Pääsihteeri, Kansalaisjärjestöjen konfliktinehkäisyverkosto KATU

I SEMINAARIN AVAUS

Ulkoministeri Erkki Tuomioja

AVAUSPUHE

Arvoisat seminaariosanottajat,

parhaillaankin käydään useilla eri tahoilla intensiivisiä neuvotteluja, joiden tarkoituksena on ehkäistä Irakin kriisin muuttuminen avoimeksi sodaksi. Jo lähes arkipäiväisiä ovat toisaalta uutisraportit ja -materiaalit YK:n turvallisuusneuvostosta, EU-kokouksista Brysselistä ja eri maiden parlamenttien istunnoista ja toisaalta ympäri maailmaa pidetyistä, osanottajamääriltään miljooniin laskettavien sotaa vastustavien yksityisten kansalaisten mielenosoituksista.

Yhteistä näille on kuitenkin toimiminen konfliktin ehkäisemiseksi. Sen sijaan kyseisen päämäärän saavuttamisen keinoista ollaan huomattavan eri mieltä. Toimijoiden lukuisuus on myös omiaan vaikeuttamaan yhteisen tavoitteen saavuttamista.

Tunnettua on, että konfliktit ovat muuttuneet. Nykyisin suurin osa niistä on luonteeltaan valtion sisäisiä eikä perinteisiä kansainvälisiä selkkauksia. Niihin sisältyy systemaattista ihmisoikeuksien ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkauksia. Tyypillisesti konfliktit aikaansaavat valtion hallintorakenteiden - jos ei täydellisen niin - ainakin merkittävän luhistumisen. Etniset ja uskonnolliset väestöryhmät hyödyntävät tilannetta ja ryhtyvät edistämään omia poliittisia tavoitteitaan, jotka voivat myös rappeutua puhtaaksi rikolliseksi toiminnaksi vailla todellista aatteellista sisältöä. Nämä uudet piirteet ovat vaikuttaneet myös kansainvälisen yhteisön konfliktinestotoimintaan.

* * *

Kansainvälisissä konflikteissa ja niiden hoidossa YK ja sen erityisjärjestöt ovat perinteisesti vastanneet rauhanturvaoperaatioista ja erilaisista hätäaputoimenpiteistä.

Suomi on jo lähes puolen vuosisadan ajan osallistunut näihin operaatioihin ja vuosikymmenien aikana lähettänyt merkittävän määrän rauhanturvaajia YK-operaatioihin. Seminaarin päätöspaneelein aihe "Suomi - konfliktinehkäisyn suurmaa tulevaisuudessa?" herättääkin tässä mielessä aiheellisesti haastavan kysymyksen siitä, eikö tämä ole mahdollista myös muussa kuin perinteisessä rauhanturvatoiminnassa.

Käsitykseni mukaan tämä on mahdollista mutta vaatii toteutuakseen vähintään sen, että ymmärretään konflikteihin vaikuttamisen olevan paljon muuta kuin puhdasta rauhanturvatoimintaa. Kiireellisimpiä ja tärkeimpiä tehtäviä on siviilien suojelun

parantaminen. Siviilit ovat nykypäivän konfliktien pääuhreja ja suojelu on ennakoedellytys etenkin kestäväälle rauhalle.

Viime vuoden lopulla YK:n pääsihteeri totesi, että turvallisuusneuvoston tulee jatkaa uusien toimintamuotojen kehittelyä nopeasti muuttuvassa maailmassa. Erityisen tärkeää on keskittyä käytännön toimintaan ja tehtyjen päätösten toimeenpanoon. On olennaista varmistaa humanitaarisen avun esteetön toimitus perille. Kaikkien konfliktin osapuolten kesken tulee sopia yhteisistä periaatteista mukaan lukien siviilit ja aseelliset ryhmät. Mahdollisesti luhistunut oikeusjärjestelmä on elvytettävä ja sotarikolliset saatettava oikeudelliseen vastuuseen.

Uusia haasteita siviilien suojelulle ovat sukupuoleen perustuva väkivalta, konfliktien kaupallisen hyödyntämisen haittavaikutukset sekä terrorismin uhka. Vaikka kansainvälinen humanitaarinen oikeus olisi syytä sopeuttaa uudentyypisiin konflikteihin, päähuomio tulee kuitenkin kiinnittää kansalliseen, ennaltaehkäisevään toimintaan.

Myönteistä on se, että viimeisen puolentoista vuoden aikana on havaittu toiveikasta edistymistä joissakin pitkäaikaisissa konfliktipesäkkeissä, mitä kehitystä pitää jatkossakin tukea.

YK:n ja sen erityisjärjestöjen lisäksi muut kansainväliset järjestöt ovat pyrkineet kehittämään konfliktinestomekanismejaan. ETYJ on viime vuosikymmenestä lähtien valvonut ja järjestänyt vaaleja ja käynnistänyt lukuisia kenttäoperaatioita. Järjestössä on kiinnitetty merkittävää huomiota asiantuntijoiden lähdön nopeuttamiseen ns. REACT-hankkeen avulla. Myös Euroopan neuvosto on lisännyt valmiuksiaan toimia kriisialueilla. Sillä on oikeusvaltiokysymysten ja ihmisoikeuksien alalla laaja asiantuntemus, jonka tehokkaampaa käyttöä on lisättävä. Pelkkä halu, mandaatti ja hyvä tahto toimia yksittäisen konfliktin ehkäisemiseksi eivät mielestäni kuitenkaan aina riitä. Järjestöjen pitää pystyä myös näkemään laajemmin ja ymmärtää keskinäisen yhteistyön sekä koordinoitun lähestymisen edut.

Kansalaisjärjestöjen rooli on keskeinen. Kun kriisiytymisvaarassa oleva yhteiskunta alkaa oireilla, tieto siitä välittyy yleensä ensimmäiseksi kansalaisjärjestöjen verkoston kautta. Järjestöjen toiminta on nopeaa, joustavaa, monipuolista ja helpommin toimeenpantavissa. Järjestöt ovat myös ensimmäisinä paikalla. Järjestöjen konfliktinehkäisyrooli on kiistanaton, sillä voi kestää viikkoja ennen kuin päästään poliittiseen yhteisymmärrykseen hallitusten yhteisistä toimista tilanteen rauhoittamiseksi.

Euroopan unioni teki muutama vuosi sitten päätöksen lisätä oleellisesti omia kriisinhallintavarojaan panostaen varautumiseen sekä sotilaalliseen että ei-sotilaalliseen kriisinhallintaan. Sotilaallisia toimia tarvitaan, minkä ovat osoittaneet erimerkiksi rauhanturvaoperaatiot Balkanilla. Näiden rinnalla ja samassa tahdissa on kehitettävä siviilikriisinhallintakykyä. Painopisteenä siviilikriisinhallinnan alueella

unioni otti siviilipoliisitoiminnan, pelastuspalvelun, oikeusvaltion kehittämisen sekä siviilihallinnon.

Painopistealueita toteutettaessa on jo alkuvaiheessa selkeästi havaittu eri alueiden "erinopeuksisuus". Toisaalta siviilipoliisisektorilla kuluvan vuoden alussa aloitti unionin ensimmäinen siviilipoliisioperaatio EUPM. Vielä tässä vaiheessa on liian aikaista tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Kokemuksia ja johtopäätöksiä operaatiosta tullaan kuitenkin tekemään tämän kevään aikana. Toisaalta siviilihallinnon painopistealueella ollaan vasta alkutekijöissä eikä unionin toteutettavissa olevaa varsinaista operaatiota ole näkyvissäkään lähiaikoina.

Yhteistä näille painopistealueille on kuitenkin kriisi- tai konfliktialueella olevan demokraattisen, taloudellisesti terveen ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen perustuvan yhteiskunnan kehittämisen ja tukemisen tavoite.

Jäsenvaltioilla on selkeästi omat kansalliset poliittiset ja rahoitukselliset painotukset. Haasteita painopistealueiden toteuttamiselle ja siviilikriisinhallintaoperaatioiden onnistuneelle toiminnalle asettavat lisäksi unionin päätöksentekoon liittyvät monikerroksiset menettelytavat. On pidettävä huolta siitä, että päätöksentekomekanismi on yksinkertainen, tehokas ja nopea. Mitä akuutimpi kriisi, sitä tärkeämpää on päätöksenteon sujuvuus. - Päätöksentekoa edeltää suunnittelu, ja suunnittelulle on varattava myös sen edellyttämät sekä henkilö- että taloudelliset resurssit.

Kaikki tämä edellyttää myös ajanmukaista ja suunnitelmallista koulutusta. Syksyllä 2001 käynnistynyt EU:n siviilikriisinhallinnan koulutuksen yhtenäistämishanke on nyt edennyt vaiheeseen, jossa kulu van vuoden aikana järjestetään muun muassa Suomen vastuulle kuuluvat demokratia, hyvä hallinto sekä Rule of Law -pilottikurssit. Koulutushankkeen kokonaistavoitteena on luoda yhtenäiset koulutuskriteerit kansallisella tasolla toteutettaville erikoiskursseille. Ulkopuolelle jäävät vain pelastus- ja poliisitoimet, joilla on omat koulutusohjelmat, sekä vaalivalvontatoiminta, josta vastaa komission ja Suomen yhteishanke NEEDS (Network of Europeans for Electoral and Democracy Support).

Näiden lisäksi eri kansainvälisten toimijoiden työskentely on pyrittävä koordinoimaan. Yleisesti on hyvin tiedossa lukuisia operaatioita, joissa jäsenvaltion oman reviirin mustasukkainen puolustaminen ei ole mitenkään edistänyt yhteistä tarkoitusta - pikemminkin päinvastoin. Tätä on pyrittävä välttämään.

Oma ongelmakenttensä on konfliktinehkäisyyssä toimivien siviili- ja sotilaallisen komponenttien yhteistoiminnan varmistaminen. Ongelmiin voidaan osittain - mutta ei kaikkiin - vaikuttaa ehkäisevästi suunnitelmallisella koulutuksella ja huolellisella rekrytoinnilla sekä muulla ennakkolisella toiminnalla. Osa vastuusta lankeaa kuitenkin vielä suoraan jäsenvaltioille ja niiden toiminnalle neuvoston eri elimissä. Merkitystä on myös unionisopimuksen sisällöllä.

Unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikan yhdeksi merkittäväksi osaksi on kirjattava siviilikriisinhallinta. Tästä on seurattava se, että siviilikriisinhallintaoperaatioilla on selkeä ja keskitetty sekä poliittinen että operatiivinen johto. Siviilikriisinhallintaoperaatioiden osalta pääsihteerin/korkean edustajan roolia olisi vahvistettava ja vastuusuhteet selkiytettävä.

Unionin on vahvistettava konfliktienestovalmiuksiaan ja toimittava uskottavasti. Viimeksi mainittu edellyttää - jos ei kaikkien jäsenmaiden osallistumista ku lloinkin kyseessä olevaan siviilikriisinhallintaoperaatioon - ainakin kaikkien jäsenmaiden poliittisen tuen. EU:n ulkopoliittinen uskottavuus on tunnetusti ollut viime aikoina kriittisen tarkastelun kohteena - eikä aivan syyttä. Ollakseen uskottava on toimittava perustellusti, ennakoitavasti ja johdonmukaisesti. Tämä pitää paikkaansa konfliktinestoon lähialueillamme mutta aivan erityisesti unionin toimiessa etäämillä kriisi- ja konfliktialueilla.

Aikaisemmin mainitsemani siviilikriisinhallintatoimintojen koordinointi ja priorisointi koskee kansallisesti myös Suomea. Meidän on pyrittävä määrittelemään, millaista konfliktiestotoimintaa priorisoimme ja millaisiin siviilikriisinhallintatehtäviin osallistumme. Meidän on kehitettävä kansallista koulutustamme, jotta pystymme hyödyntämällä koordinoitusti suurimpiin jäsenmaihiin verrattuna vähäiset resurssimme saavuttamaan maksimaalisen tuloksen. Tätä tarkoitusta varten siviilikriisinhallintasektorilla vastikään uudistettiin myös asiantuntijarekrytointiin liittyvää järjestelmää ja sisäministeriöön perustettiin kansallisesta koordinaatiosta vastuullinen ryhmä. Sen sijaan siviilikriisinhallintaoperaatioihin osallistumisesta päättäminen tapahtuu jatkossakin ulkoministeriössä.

* * *

Mielestäni tämä osoittaa hyvin sen, että olemme ymmärtäneet konfliktinestoon liittyvät viimeaikaiset muutokset ja niiden vaikutukset kansallisiin toimintoihin ja osallistujiin. Tänään alkava seminaari on kuitenkin oivallinen tilaisuus kuulla laajassakin mielessä konfliktinestoon osallistuvien tahojen näkemyksiä ja kokemuksia, paitsi konfliktinestosta kansainvälisesti, erityisesti Suomen mahdollisesta tulevasta roolista konfliktinehkäisyn suurmaana.

Toivotan onnea ja menestystä tälle seminaarille ja odotan mielenkiinnolla, mitä konkreettisia ehdotuksia konfliktinehkäisyn kehittämiseksi seminaarin yleinen osa ja erityisesti workshopien spesifit osa-alueet tuottavat.

Sirpa Pietikäinen, KATUn puheenjohtaja

AVAUSPUHEENVUORO

Haluan aluksi kiittää ulkoministeri Tuomiojaa ja ulkoministeriötä hyvästä yhteistyöstä tämän seminaarin valmisteluissa ja sen toteuttamisessa.

Aiheemme on erittäin tärkeä. Konfliktinehkäisystä tulee keskustella ja siihen tulee panostaa jatkossa aiempaa paljon enemmän. Tarvitsemme enemmän voimavaroja ehkäisyyn. Puolustusbudjetteihin verrattuna konfliktinehkäisyyn tulee osoittaa selkeästi uusia voimavaroja.

Suomen korostama laajan turvallisuuden linja on oikea. Suomi on korostanut, että Irakin kriisissä tulee pyrkiä rauhanomaiseen ratkaisuun kansainvälistä yhteistyötä kunnioittaen. Tämä on tärkeää nyt ja tulevaisuudessa.

Konfliktien esto on poliittisissa puheissa hyvin esillä, mutta on myönnettävä, että käytännössä on ollut paljon ongelmia. Konfliktinehkäisy on pitkäjänteistä työtä, jossa tekijät eivät aina voi edes väittää olevansa ratkaisijoita. Konfliktien esto ei aina kiinnosta mediaa, sitä ei huomioida tarpeeksi. Meidän tuleekin pohtia sitä, että miten saamme entistä paremmin viestimme perille, miten perustelemme kansalaisille konfliktinehkäisyn tarpeellisuutta.

Kansalaisjärjestöillä on oma asemansa konfliktinehkäisyn kentässä. Eri järjestöillä on kuitenkin oma logiikkansa ja toimintatapansa, tämä ei saisi olla esteenä sille, etteivät eri toimijat ymmärrä toisiaan. Yhteistyö on haasteellista, nyt on pohdittava miten yhteistyötä konfliktinehkäisyssä luodaan ja kehitetään eri toimijoiden välillä.

Tässä seminaarissa meidän tulisi pohtia mitkä voisivat olla niitä järjestöjen ja hallinnon yhteisiä toimia, joita olisimme valmiita tekemään. Suomessa on paljon eri toimijoita, mutta niillä ei valitettavasti ole riittävästi tietoa toisistaan. Miten voisimme saattaa nämä eri toimijat konfliktinehkäisyn alalla yhteen? Tarvitsemme lisää koulutusta ja yhteisen tietokannan perustamista.

Tämän seminaarin viesti maailmalle tulee olla, että rauha kannattaa aina!

II JOHDATUS TEEMOIHIN

Olli Ruohomäki, neuvonantaja, ulkoministeriö

KONFLIKTIT JA KEHITYS

Lähtökohtia

- turvallisuus julkishyödykkeenä
- ihmisoikeudet, hyvä hallinto, demokratia ja laillisuusperiaate (*rule of law*)
rauhanomaisen yhteiskunnan peruspilareita
- talouden monimuotoisuus

Trendejä

- valtioiden välisistä valtioiden sisäisiin konflikteihin
- monitasoisia ("väkivallan taskuja", vähemmistökysymykset, väkivallan aaltomaisia syklejä)
- "failed states" -käsite
- sodan poliittinen talous
- uhreista yli 90 % siviilejä, 1990-luvulla 3,6 miljoonaa uhria
- siirtymävaiheet: kansainvälisen yhteisön hallinnoimat alueet – Itä-Timor, Bosnia-Hertzegovina, Kosovo, (Afganistan)
- seitsemän sodan jälkihoito 1990-luvulla maksoi noin 200 miljardia dollaria (vrt. vuotuinen OECD-maiden virallinen kehitysyhteistyö ODA noin 50 miljardia dollaria ja Suomen valtion budjetti vuonna 2001 noin 31 miljardia dollaria)

Konfliktinestosta

- ei yksinkertaisia ratkaisuja
- poliittinen dialogi ja diplomatia (vrt. Cotonoun sopimus)
- demokratian vahvistaminen
- köyhyyden vähentäminen ja talouskasvu
- alueellinen integraatio ja keskinäinen riippuvuus

EU:n Watchlist (eri maita ja alueita, joita seurataan)

- Afrikan sarvi (Somalia, Sudan, Etiopia/Eritrea)
- suuret järvet (Burundi, Kongon demokraattinen tasavalta)
- Mano River Basin
- Norsunluurannikko

- Zimbabwe
- Algeria
- Kaukasus
- Afganistan
- Kashmir
- Sri Lanka
- Palestiina
- Irak
- Indonesia
- Kolumbia

Transitiotilanteista

- turvallisuuden vakiinnuttaminen (ml. Rauhanturvaoperaatiot ja siviilikriisinhallinta)
- julkishallinnon haasteet
- “*Move from saving lives to saving livelihoods*”
- DRR-ohjelmat

Konfliktin jälkeen

- *Tabula rasa?* – jälleenrakennusohjelmat kaikkine osa-alueineen
- paikallisen kapasiteetin vahvistaminen keskiössä
- oikeus vs. sovinto – *impunity* ongelmana

Heidi Hautala, Euroopan parlamentin jäsen

KANSALAI SJÄRJESTÖJEN MAHDOLLISUUDET KONFLIKTIEN EHKÄISYSSÄ

Konfliktien ehkäisyssä on monta toimijaa valtioista ja niiden kehitysyhteistyö- ja ulkoministeriöistä, YK:sta Euroopan komissioon ja kansalaisjärjestöihin. Euroopan parlamentti on vuodesta 1994 ilmaissut tukensa ajatukselle eurooppalaisten rauhanjoukkojen perustamisesta. Kanta on toistettu useita kertoja mm. erilaisten mietintöjen yhteydessä. Tämä ei kuitenkaan ole saanut komissiota ja neuvostoavielä vakuuttumaan siitä, että kansalaisjärjestöillä ja siviiliyhteiskunnalla olisi jotakin, mikä lisäisi unionin nykyisten ponnistelujen arvoa. Yleisellä tasolla konfliktien ehkäisyyn suhtaudutaan unionissa myönteisesti, ja kansalaisjärjestöjen osuuden merkitystä on alettu ymmärtää aikaisempaa paremmin.

Toimintoja koordinoiva komissio on ilmoittanut haluavansa lisätä yhteistyötä tiedonvaihdon alalla, vuoropuhelun käynnistämiseksi ja käytännön yhteistyössä

humanitääristen järjestöjen, muiden kansalaisjärjestöjen ja akateemisten instituutioiden kanssa.

Tiedonannossaan konfliktin ehkäisystä huhtikuulta 2001 komissio ilmoittaa, että se aikoo painottaa konfliktien ehkäisyä kansalaisjärjestöjen ja hakee tähän sopivia kumppaneita järjestöjen piiristä. Komissio ilmoitti myös suosivansa konfliktien ehkäisytöitä demokratia- ja ihmisoikeusohjelmansa (European Initiative for Democracy and Human Rights) puitteissa.

EU:n ja 77 AKP-maan Cotonoun sopimus (23.6.2000) korostaa myös kansalaisjärjestöjen roolia. Sopimuksen 11 artiklassa sanotaan, että kaikki osapuolet toimivat laajan ja integroidun rauhanrakennus- ja konfliktien ehkäisyohjelman puolesta yhteistyöelimissään. Sopimus muistuttaa myös, että kansalaisjärjestöjä tulisi informoida ja konsultoida yhteistyöstrategioista.

EPLO:n (European Peacebuilding Liaison Office) pyöreän pöydän seminaari pidettiin Euroopan parlamentissa marraskuussa 2002, Kansalaisjärjestöt päättivät toimia niin, että konflikteihin ehkäisy nousee EU:n tulevaisuuskonventin keskusteluihin. Saferworld ja International Alert kirjoittavat puolen vuoden välein EPLO:n kanssa raportin uudelle EU:n neuvoston puheenjohtajamaalle, jotta se toimisi konfliktinehkäisyn puolesta.

Kansalaisjärjestöt toimivat monilla alueilla, joilla ne voivat edesauttaa konfliktien ehkäisyä. Valtiot ja diplomaatit eivät ole järkeviä pysäyttämään sissisotia tai muita valtioiden sisäisiä konflikteja. Konfliktin ehkäisytoimiin erikoistuneet järjestöt saavat usein pieniä mutta tärkeitä edistysaskeleita poliittisella tasolla. Järjestöjen toiminta voi lopulta johtaa mahdollisista tilanteista mahdolliseen sovintoesitykseen. Tilanne on muuttunut varsin paljon siitä, kun suurin osa konflikteista käytiin valtioiden välillä eikä niiden sisällä.

On luonnollista ajatella, että jos siviilit ovat uusien sotien pääasiallisia uhreja, siviilejä tarvitaan myös rauhan edistämiseen. "Civil war demands civil action."

Tällä hetkellä kansainvälinen terrorismi puhuttaa koko maailmaa. On etsittävä uusia tapoja vaikuttaa ennaltaehkäisevästi kriiseihin, jonka osatekijöinä ovat usein kulttuurierot. Diplomaattisesti ratkaisuja on vaikea löytää, ja niitä on usein täydennettävä epävirallisilla keskusteluilla. Järjestötason diplomatia on hyödyllinen dialogin aloittamisessa sotivien osapuolien välillä mutta vain harvoin sillä saadaan todellinen muutos aikaan. Voimavaroja täytyykin yhdistää, ja taakkaa on jaettava. Kansalaisjärjestöjen paikalliskokemus ja -tuntemus ovat merkittäviä tekijöitä monimutkaisten valtioiden sisäisten ristiriitojen ratkaisussa. Järjestöillä on myös kansainväliset yhteydet.

Kansalaisjärjestöt voivat ensinnäkin toimia kampanjoimalla ja varoittamalla niin päätöksentekijöitä kuin suurta yleisöäkin kytevästä konfliktista. On korostettava myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan tiedon avoimuuden merkitystä. Ruandan verilöylystä olisi ollut Ranskan diplomaattipiireissä ja jopa YK:ssa ennakkotietoa, mutta sitä ei haluttu

julkistaa, koska kansainvälisellä yhteisöllä ei ollut halua puuttua tilanteeseen. Valitettavasti EU:n ja Naton tiivistynyt yhteistyö on aiheuttanut takatalven turvallisuuspolitiikan avoimuuskehityksessä, kun Nato on sanellut EU:lle omat salailu- ja turvasääntönsä yhteistyön ehtona. Syyskuun 11. päivän 2001 jälkeen ulkoinen ja sisäinen turvallisuus linkittyvät vahvasti yhteen, mikä on omiaan lisäämään salailua näillä aloilla.

Usein varoitukset kansalaisjärjestöiltä eivät muuta poliittisia päätöksiä. Varoitukset Somaliasta, Bosniasta ja Ruandasta eivät vaikuttaneet tilanteeseen, siksi onkin kehitettävä yhteistyötä järjestöjen välillä. Useat läntiset maat eivät reagoi kriiseihin ennen kuin niiden kansallinen turvallisuus on uhattuna. Kansalaisjärjestöillä on sen sijaan kansainvälinen ja moraalinen lähtökohta kriisinhallintaan, ne haluavat kansanvallan lisäämistä, rauhaa, hyvinvointia ja sosiaalista ja taloudellista oikeutta.

Kansalaisjärjestöillä on monia vahvuuksia ehkäistäessä konflikteja. Ne voivat toimia laaja-alaisesti ilman kapeaa ulkopoliittista agenda. Järjestöt pääsevät alueille, joihin viralliset organisaatiot eivät voi mennä. Niillä on usein paremmat edellytykset keskustella eri tahojen kanssa menettämättä uskottavuuttaan, eikä niihin välttämättä kohdistu samaa julkista painetta kuin virallisempiin toimijoihin. Järjestöjen on usein helpompi työskennellä ruohonjuuritason järjestöjen kanssa ja verkostoitua tehokkaasti, sillä niiden saattaa olla helpompi saavuttaa luottamusta paikallistasolla. Parhaita tuloksia saadaan yhdistämällä kansalaisjärjestöt, hallitukset, armeijat, yritykset, media ja päätöksentekijät konfliktin ehkäisyhankkeeseen.

Taustavaikuttamisesta on konfliktien ehkäisyssä lähes mahdotonta saada minkäänlaista kiitosta työstään: jos työ on onnistunut, niin kukaan ei koskaan kuule siitä, ja jos siitä puhutaankin niin työ kuulostaa turhalta, koska konfliktia ei syntynyt. Jos ehkäisytoiminta taas ei toimi, niin kukaan ei usko, että työtä tuli tehtyä tarpeeksi tehokkaasti. Ulkoasioissa toimivat tekevät töitä hallitukseen parhaillaan käytäviä median raportoimia konflikteja, mutta voi olla vaikeaa saada huomion kohteeksi uusia konflikteja, joista ei vielä puhuta.

Lobbauksen lisäksi kansalaisjärjestöt voivat toimia kentällä. Läsnäolo ja paikalliset kontaktit voivat ehkäistä konfliktin puhkeamista, ja antavat mahdollisuuden välittää tilanteesta tietoa ulkomaailmalle. Ihmisoikeustilanteen tarkkailutehtävät sopivat hyvin kansalaisjärjestöille. Rauhan rakentaminen ja kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen paikallistasolla voivat toimia myös ennaltaehkäisevänä tekijänä koko valtiorakenteen romahtaessa täydellisen sisällissodan alkaessa. Koska alueella pitkäjänteisesti toimivilla yrityksillä on intressi edistää rauhaa. Rauha on usein merkittävä tekijä yrityksille, joten myös yritystoiminnan kehittäminen voi ehkäistä konflikteja.

Konfliktien ehkäisemiseksi toimivien järjestöjen tulisi kouluttaa omia työntekijöitään ja paikallisten järjestöjen toimijoita. Ne voivat esim. edistää vuoropuhelua eri osapuolten kesken. Paikallistason etnisissä konflikteissa vihanpito usein juontaa juurensa paikallisiin tekijöihin, esimerkiksi lehdistöön (suuri merkitys mm. Ruandassa), joka esittää tietyn etnisen ryhmän tai organisaation huonossa valossa. Moni-etnisillä alueilla voidaan pyrkiä tuottamaan radio- ja tv-lähetyksiä ja kouluttamaan journalisteja ymmärtämään ja

ehkäisemään etnisiä jännitteitä. Kouluikäisten ja nuorempien opettaminen eri kansanryhmien rajat ylittävissä ryhmissä on tärkeää.

Onnistunut esimerkki konfliktien ehkäisemiseksi ja rauhan edistämiseksi toimivien järjestöjen ponnisteluista on 140 maan taivuttaminen kansainvälisen maamiinasopimuksen taakse. Käynnissä oleva pienaseiden leviämisen estämiseen keskittyvä kampanja on toinen tärkeä, laajapohjainen kansalaisjärjestöhanke.

Kansalaisjärjestöjen yhteistyötä Euroopan unionin kanssa voidaan lisätä monin eri tavoin. Euroopan komissio rahoittaa kansalaisjärjestöjen konfliktien ehkäisytoimintaa. Noin 1,4 miljardia euroa komission 7 miljardin euron kehitysyhteistyöbudjetista menee ylipäättänsä kansalaisjärjestöjen työhön, siis noin 20%. Ei tiedetä, miten paljon tästä käytetään eri muodoissaan konfliktien ehkäisyyn. Komissio voisi lisätä konfliktien ehkäisyn yhdeksi selkeäksi periaatteeksi yhteistyössään kansalaisyhteiskunnan kanssa. Komission tulisi myös rohkaista yhteistyömaita kiinnittämään enemmän huomiota konfliktien ehkäisyyn ja toimimaan enemmän kansalaisyhteiskunnan kanssa. Komission valtuuskunnissa tulisi olla konfliktien ehkäisyn asiantuntijoita, ja sen tulisi kouluttaa henkilökuntaansa ymmärtämään konfliktien ehkäisyn merkitystä. Sen tulisikin hyödyntää paremmin kansalaisjärjestöjen aiheesta tekemää tutkimusta.

III SEMINAARIN WORKSHOPIT

Teemat

- ?? Naisten rooli konfliktinehkäisyssä
- ?? Uskonnot ja konfliktit
- ?? Yhteistyö konfliktialueilla: sotilaat, hallinto, kansalaisjärjestöt, paikallisväestö
- ?? Konfliktin jälkihoito – Dealing with Past
- ?? Köyhyys ja konfliktit

Tavoitteet

- ?? workshopien tavoitteina oli päästä syvemmin sisään teemaan siten, että periaatteessa ensimmäisenä päivänä kartoitettiin tilannetta ja olemassa olevia ongelmia ja toisena päivänä etsittiin yhteisiä ratkaisuja erityisesti Suomen näkökulmasta (mitä Suomi voi tehdä ja mitä sen tulisi tehdä niin hallituksen kuin kansalaisyhteiskunnan kannalta)
- ?? workshopien tarkoituksena oli myös herättää kansalaisjärjestöjen, virkamiesten ja poliitikkojen mielenkiintoa konfliktinehkäisyyn laajemmin ja osoittaa, ettei konfliktinehkäisy ole uusi ja muusta toiminnasta irrallinen asia, vaan se itse asiassa kuuluu (tai sen kuuluisi kuulua) lähes kaikkien kansalaisjärjestöjen ja hallitusten nykyiseen toimintaan
- ?? jokaiselta viideltä workshopilta pyydettiin tuloksina vähintään kolmea konkreettista esitystä, jotka liitetään seminaarin johtopäätöksiin:
  1. mihin kansalaisjärjestöt ovat valmiita itse sitoutumaan
  2. mitä hallinnolta (hallitus, eduskunta) odotetaan
  3. mitä voidaan ja halutaan tehdä yhdessä (NGO:t ja hallinto)
- ?? taustalla oli YK:n pääsihteeri Kofi Annanin raporttia aseellisten konfliktien ehkäisemisestä vuodelta 2000
(löytyy suomeksi osoitteesta <http://www.katu-network.fi/Suomi/konfli.htm>)

Workshop I

NAISTEN ROOLI KONFLIKTINEHKÄISYSSÄ

Puheenjohtaja:	Päivi Mattila, ulkoministeriö
Raportoija:	Eeva-Maria Vuorenmaa, Suomen YK-liitto ry.
Alustajat:	Sinikka Ala-Paavola, Suomen UNIFEM ry. Marjaana Jauhola, FinnWid ry. Eversti Pekka Majuri, Puolustusministeriö Arja Laine, WILPF ry.
Osallistujat:	Eila Alanko, Suomen UNIFEM ry. Rita Forsten, Suomen UNIFEM ry. Päivi Huopalahti, Suomen UNIFEM ry. Outi Junno, Women in Black Sami Kontola, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry. Elina Kujala, Women in Black Miia Nuikka, Kansainvälinen solidaarisuussäätiö Jessica Suni, Sadankomitea Aija Viikkilä, Suomen UNIFEM ry. Petra Yliportimo, Turun YK-yhdistys ry.

TAVOITE

Työryhmän tavoitteena oli tehdä konkreettisia esityksiä hallinnolle (hallitus, eduskunta) ja suomalaisille kansalaisjärjestöille naisten roolin kasvattamiseksi konfliktinehkäisyprosesseissa.

Työryhmän työskentely perustui vuonna 1995 hyväksytyyn Pekingin toimintaohjelmaan, erityisesti strategisten tavoitteiden kohtiin e)naiset ja aseelliset konfliktit ja g)naiset vallankäytössä ja päätöksenteossa sekä YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaan 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus”. Asiakirjat antavat selkeitä suosituksia siitä, kuinka naisten asemaa konfliktinehkäisyssä tulisi parantaa. Pekingin toimintaohjelma ja turvallisuusneuvoston päätöslauselma sitovat kaikkia YK:n jäsenmaita, myös Suomea.

TAUSTAA

“Naiset muodostavat puolet jokaisesta yhteisöstä... Eikö heidän siten pitäisi muodostaa myös puolet jokaisesta ratkaisusta?” - Namibian ulkoministeri Theo-Ben Gurirab toimi YK:n turvallisuusneuvoston puheenjohtajana lokakuussa 2000, jolloin päätöslauselma 1325 hyväksyttiin.

Lokakuussa 2000 hyväksytty YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 Naiset, rauha ja turvallisuus otti ensimmäistä kertaa kantaa naisten asemaan ja oikeuksiin konflikteissa ja niiden jälkiselvittelyissä. Päätöslauselma 1325 edellyttää naisten aseman ottamista huomioon sekä naisten tasaveroista pääsyä ja mukaan ottamista konfliktin

ehkäisyyn, rauhanneuvotteluihin ja konfliktien jälkihoitoon. Se myös edellyttää naisten osallistumista jälleenrakennustoimiin ja päätöksentekoon siitä.

Perinteisten sukupuoliroolien kautta nainen nähdään usein vain sotien ja konfliktien uhrina. Tämä naiskuva ei anna tilaa naisten moninaisille rooleille aseellisissa konflikteissa: paitsi uhrina, myös sotilaana, väkivallan tukijana kuin jälleenrakentajana.

Naiset ovat lähes aina päävastuussa kotitaloudesta ja lasten kasvatuksesta sekä ennen konflikteja että konfliktien aikana. Sota ja konfliktit kuitenkin muuttavat perinteisiä sukupuolirooleja naisten ottaessa vastuuta monista ennen miehille kuuluneista tehtävistä, kuten kodin ulkopuolisesta päätöksenteosta, ja perheen toimeentulosta. Sodan päätyttyä ja miesten palatessa takaisin yhteiskuntaan moni muutos kuitenkin osoittautuu väliaikaiseksi.

Naisten kokemukset ja havainnot ovat käyttämätön voimavara konfliktien ehkäisyssä. Hyvin usein naisten kokema turvattomuus arkielämässä ja erilaiset ihmisoikeusrikkomukset jo ennen laajempien levottomuuksien syttymistä jäävät nykyisten konfliktien ennakkovaroitusjärjestelmien (early warning systems) huomaamatta. Naisten määrittelemä turvallisuus on hyvä indikaattori koko yhteisön turvallisuuden tasosta.

Naisten osallistuminen konfliktien ehkäisyyn ja jälleenrakennustyöhön edellyttää sitä, että heidät päästetään niihin kokoushuoneisiin, joissa päätökset tehdään. Pekingin toimintaohjelmassa todetaan, että naisten osuus kaikessa päätöksenteossa tulisi nostaa vähintään 30 prosenttiin.

Naisten roolin kasvattaminen konfliktien ennaltaehkäisytyössä edellyttää:

- ?? Naisten määrän kasvattaminen kaikilla päätöksentekotasolla päätöksenteossa
- ?? Gender-koulutuksen takaaminen konfliktien ehkäisyyn ja rauhanturvaamiseen liittyvissä tehtävissä, erityisesti kaikissa Suomen hallituksen tukemissa operaatioissa
- ?? Uusien tukimuotojen kehittäminen gender-sensitiivisten varhaisvaroitussjärjestelmien rakentamiseksi ja ruohonjuuritason naisryhmien tukemiseksi
- ?? Naiset määrän lisäämistä rauhanprosesseissa.

JOHDANTO

Päivi Mattila, ulkoministeriö

YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 – Naiset rauha ja turvallisuus

Keskustelua naisten osallistumisesta konfliktien ennaltaehkäisyyn on ryhdytty viime vuosina käymään aiempaa enemmän. Naisten osallistumismahdollisuuksien lisäämistä on tarkasteltu mm. ihmisoikeuskysymyksenä sekä demokraattisuuden ja päätöksenteon laadukkuuden näkökulmasta. Maat, joissa naisten asemaa on tietoisesti pyritty edistämään ja siinä on myös onnistuttu, ovat vähemmän alttiita konflikteille. Voidaan siis sanoa, että naisten asema korreloi konfliktialttiuden kanssa.

YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 hyväksyttiin lokakuussa 2000. Se on ensimmäinen YK:n turvallisuusneuvostossa hyväksytty erityisesti naisten oikeuksia koskeva päätöslauselma ja se sitoo kaikkia YK:n jäsenmaita. Sen keskeisimpiä huomioita ja suosituksia ovat:

- 1) valtaosa nykyisten konfliktien uhreista on siviilejä ja erityisesti naisia ja lapsia,
- 2) naisten osallistumisen tärkeyden korostaminen kaikkinaisessa rauhaa ja konflikteja koskevassa päätöksenteossa ja eri toimintasektoreilla,
- 3) kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten toimeenpanon korostaminen,
- 4) sukupuolinäkökulman (*gender perspective*) huomioiminen kaikessa konflikteja sivuavissa toiminnoissa,
- 5) koulutuksen merkityksen korostaminen ja sukupuolinäkökulman tutuksi tekeminen,
- 6) naisten määrän lisääminen YK-operaatioissa,
- 7) paikallisten naisryhmien osallisuuden tukeminen ja tarpeiden huomioiminen,
- 8) rankaisemattomuuden poistaminen (*impunity*) naisiin kohdistuvista ihmisoikeusrikoksista.

Konfliktinehkäisyyn, konfliktien jälkihoidon ja sodasta toipumisen välinen rajanveto ei ole yksiselitteistä, sillä konfliktien hyvä jälkihoito on itsessään äärimmäisen tärkeä konfliktinehkäisyyn muoto. Konfliktien hyvä jälkihoito estää uusien sodan siementen itämisen.

Sinikka Ala-Paavola, Suomen UNIFEM ry.

”Sota, rauha ja naiset” -raportti

- toimintasuunnitelma päätöslauselma 1325 toimeenpanemiseksi

YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmassa 1325 pyydettiin YK:n pääsihteeria tekemään selvityksen aseellisten konfliktien vaikutuksista naisiin ja tyttöihin, naisten roolista rauhanrakentamisessa sekä sukupuolinäkökulmasta rauhanprosesseissa ja konfliktinratkaisemisessa. K:n naisten kehitysrahasto UNIFEM kaksi riippumatonta

asiantuntijaa, suomalaisen Elisabeth Rehnin ja liberialaisen Ellen Johnson Sirleafin laatimaan tämän kyseisen raportin toimitettavaksi kaikkien YK:n jäsenvaltioiden käyttöön.

Lukuisten maailman kriisialueille suuntautuneiden matkojen tuloksena asiantuntijat laativat raportin *Women, War and Peace*, joka annettiin turvallisuusneuvostolle lokakuussa 2002. Raportin suomennos ja tiivistelmä *Sota, naiset ja rauha* ilmestyi Suomen UNIFEMin toimittamana helmikuussa 2003.

Raportin keskeisenä sisältönä on:

- 1) naisiin kohdistuva väkivalta, joka ei tarkoita vain sotatilanteiden väkivaltaisuutta vaan myös perheiden sisällä tapahtuvaa väkivaltaa. Sotatilanne usein raaistaa myös parisuhteita ja perhe-elämää,
- 2) rankaisemattomuuden poistaminen ja naisten oikeuksien huomioiminen oikeuslaitoksissa, naisten omat asianajajat ja todistajalausunnon jälkeisen elämän turvaaminen,
- 3) naisten toimeentulon turvaaminen sodan jälkeen, prostituution ehkäiseminen ja kierteen katkaiseminen.

Vaikka raportti sisältää useita kauhistuttavia kuvauksia konfliktien keskellä elävien naisten arjesta, *Sota, naiset ja rauha* -raportin perimmäisenä tarkoituksena on antaa taustatietoa asioiden todellisuudesta päätöslauselman täytäntöön panemiseksi ja kertoa fyysisesti ja henkisesti vaurioituneiden naisten toivosta, jälleenrakennuksesta ja tarpeesta tämän työn tukemisesta.

ALUSTUKSET

Marjaana Jauhola, FinnWid ry.

Naisten järjestäytyminen ruohonjuurityöhön konfliktien ehkäisemiseksi

Aman ke hum rakhwale – Olemme rauhansuojelijoita

Esimerkkeinä Etelä-Aasian ihmisoikeusfoorumi ja SANGAT -verkosto (South Asian Network of Gender Activists and Trainers).

Naisliikkeiden ja -ryhmien konfliktinehkäisy- ja rauhanrakentamistoimintaa pidetään usein epävirallisena 'keittiöpolitiikkana' tai torikokouksina. Kuitenkin esimerkiksi International Alertin mukaan yksi tärkeimmistä konfliktien ennaltaehkäisemisen keinoista on taata erilaisten ennakkovaroitusjärjestelmien kehittämiseen tähtäävien ja perinteisiä konfliktinehkäisytapoja jakavien alueellisten ja paikallisten verkostojen olemassaolo.

Etelä-Aasian ihmisoikeusfoorumi (*South Asia Forum for Human Rights*) järjesti kesällä 2001 seminaarin naisten roolin vahvistamiseksi rauhanprosesseissa. Seminaarin tavoitteena oli

luoda strategia naisten ottamiseksi mukaan rauhanprosessin eri vaiheisiin, tehdä naisten tekemää rauhantyötä tunnetuksi sekä selventää naisten elämää konfliktialueella laatimalla teemakarttoja vaikuttamistyön ja ennaltaehkäisyn välineeksi.

SANGAT-verkosto (*South Asian Network of Gender Activists and Trainers*) on tutkinut Etelä-Aasian konfliktitilanteiden syitä keräämällä alueella elävien miesten ja naisten tarinoita poliittisesta, taloudellisesta ja sosiaalisesta epätasa-arvoisuudesta. Tarinat kertovat konfliktien arkipäiväistymisestä ja siitä, että monille elämä ilman konflikteja on epätodennäköisempää kuin niiden kanssa eläminen joka päivä. Usein konfliktit eivät ole kansojen välisiä vaan mikrotason väkivaltaa.

Etelä-Aasian ihmisoikeusfoorumi ja SANGAT-verkosto ovat syntyneet paikallisten naisjärjestöjen aktiiveista, joilla on ollut tarve integroitua ja luoda näin riippuvuussuhteita naisten ja järjestöjen välille. Molemmat verkostot pyrkivät vahvistamaan naisten aktiivista suhtautumista alueen konflikteihin jakamalla arkikokemuksia ja järjestöjen toimintastrategioita, keskittymällä naisiin subjekteina ja konfliktien ehkäisijöinä. Konfliktien ratkaiseminen on hyvin vaikeaa niin kauan kuin maskuliinisuus tarkoittaa väkivaltaa ja voimaa ja feminiinisyys passiivisuutta ja heikkoutta. Naisverkostot painottavat väkivallan jatkumoa ja sitä, kuinka perinteinen ajattelu 'rauha on yhtä kuin vapaus väkivallasta' ei ota huomioon naisten kokemaa suoraa tai rakenteellista väkivaltaa.

Etelä-Aasian naisverkostot tukevat naisten toimintakapasiteettia järjestämällä kouluttajakoulutusta, tukemalla julkaisutyötä sekä kampanjoimalla ajankohtaisista teemoista ruohonjuuritasolla kylissä ja vaikuttamalla paikallistason päätöksentekijöihin. Naisverkostot pyrkivät valtamaan julkista tilaa osoittamalla, että naisten tapa tehdä politiikkaa epävirallisella tasolla on yhtä olennaista kuin viralliset neuvottelut pääkaupungissa. He haluavat määritellä uudelleen sen, mitä on poliittinen toiminta ja osallistuminen.

International Alertin selvityksen mukaan konfliktien ennaltaehkäisyssä ei ole riittävästi huomioitu sosiaaliseen sukupuoleen ja genderiin liittyviä kysymyksiä eikä paikallistasolla ole hyödynnetty naisten, naisryhmien tai -verkostojen asiantuntijuutta. Makrotason indikaattorit eivät erottele muuttuneiden tilanteiden vaikutuksia naisiin tai miehiin.

Päätöslauselmassa 1325 vedotaan kaikkiin konfliktin osapuoliin (art. 8b), että ne rauhansopimukseen liittyvissä neuvotteluissa ja toimeenpanossa soveltaisivat sukupuolinäkökulmaa ja tukisivat paikallisia naisten rauhanaloitteita ja perinteisiä prosesseja konfliktien ratkaisemisessa.

Naisten osallistuminen rauhanprosesseihin vaikuttaa niiden muotoon ja laatuun. Demokratisoituminen ja oikeudenmukaisuus edellyttää naisten mahdollisuutta tasa-arvoisesti ja pitkäjänteisesti osallistua rauhanprosesseihin. Erilaiset verkostot toimivat usein välikappaleena ruohonjuuren ja virallisen päätöksenteon välillä luoden koalitioita

erilaisten ryhmien välille. SANGAT-verkoston ”äiti” Kamla Bhasin sanoin: ”En ole tiili muurissa. Olen halkeama, joka hajottaa tuon muurin”.

Päätöslauselma 1325 haasteena on, kuinka kehityksen rahoittajina määrittelemme ruohonjuuritason toiminnan ja toimijat ja sen, kuka voi edustaa eri kasteista, uskontoryhmistä tai etnisestä ryhmästä tulevia naisia. Edustaako pohjoisen näkökulmasta ruohonjuurta vastaan ottajamaan pääkaupungissa toimistoaan pitävä hyvin organisoitunut järjestö, vai voiko sitä olla myös epävirallinen naisten toimikunta kylätasolla? Puhuessamme demokratiasta ja hyvästä hallinnosta joudumme pohtimaan, kuinka valitsemme yhteistyökumppanimme jälleenrakennushankkeisiin ja mitä on todellinen osallistuminen näennäisten kiintiönaisten sijaan.

Eversti Pekka Majuri, puolustusministeriö **Naisten aseman huomioiminen rauhanturvatoiminnassa**

Suomi on osallistunut rauhanturvaamisoperaatioihin vuodesta 1956. Yhteensä yli 43 000 suomalaista on palvellut yli 20 eri operaatioissa. Näistä hieman yli 300 on ollut naisia. Painopiste on ollut YK:n johtamissa operaatioissa Lähi-idässä, mutta tällä hetkellä se on siirtynyt Nato -johtoihin operaatioihin Balkanille. Kokonaisvahvuutemme tällä hetkellä on hieman alle 1 000 rauhanturvaajaa.

Suomalainen rauhanturvajoukko on läpileikkaus suomalaisesta yhteiskunnasta. Vuosittain noin 6 000 hakijasta valitaan koulutukseen noin 2 000 henkilöä. Pääosa, yli 90 %, suomalaisista rauhanturvaajista on reserviläisiä. Vuodesta 1991 alkaen myös naiset ovat olleet mukana. Rauhanturvaajiksi valitaan varusmiespalveluksessa tai vapaaehtoisessa asepalveluksessa hyvin menestyneitä, rikkeettömät siviilitaustat ja korkean koulutustason omaavia, vapaaehtoisesti palvelukseen hakeutuneita kansalaisia. Naishakijoiden määrä on asetunut noin 400 hakijan vuositasolle. Heistä kerrallaan rauhanturvaamistehtävissä palvelee 10 - 20 naista.

Naisten mukanaolo sekä miehistö - että päällystötehtävissä on luonnollinen ja tärkeä osa joukkojen asennetta ja toimintaa. Ensimmäinen suomalainen nainen on suorittanut myös sotilastarkkailijakurssin, mutta tehtävään häntä ei vielä ole lähetetty. Afganistanin operaatioissa ei toistaiseksi ole palvellut suomalaisia naisia, mutta ensimmäiset hakemukset ovat parhaillaan käsittelyssä.

Suomalaisten rauhanturvajoukkojen periaatteet

- Rauhanturvaamisorganisaation sisäinen järjestys on sotilaallinen ja henkilöstöä koskevat rikoslain 45 luvun sotilaita koskevat säännökset. Tämä tarkoittaa sitä, että määräysten vastaiseen toimintaan aina reagoidaan.
- Naisten ja lasten asema otetaan huomioon kaikessa rauhanturvaajille annettavassa valistuksessa. Se koostuu terveyden, turvallisuuden ja myös moraaliselta kannalta

annettavasta motivoinnista ja selkeistä käyttäytymissäännöistä. Näiden sääntöjen noudattamista valvotaan ja niiden mahdolliseen rikkomiseen puututaan välittömästi.

- Naisten asema ja tasa- arvonäkökulma otetaan soveltuvilta osin huomioon koulutuksessa ja perehdyttämisessä. Koulutuksen tärkein tavoite ja painopiste on kuitenkin valmentaa rauhanturvaajat suorittamaan heille käskettyjä tehtäviä. Kentällä heille on annettava YK:n päätöslauselmien sijasta selkeät menettelyohjeet, miten asiaan liittyvät uhat tunnistetaan ja rikkeisiin puututaan.

Kansainvälinen peruskoulutus annetaan siihen hakeutuville varusmiehille neljän kuukauden koulutusjaksona Porin prikaatissa. Pääosa kansainväliseen koulutukseen osallistuvista saa myös johtajakoulutuksen. Koulutus sisältää myös rauhanturvajoukossa palvelevien käyttäytymistä koskevat säännöt mukaan lukien paikallisten tapojen, kulttuurin ja naisten aseman huomioon ottaminen. Asennekasvatuksen kannalta tämä jakso on kaikkein ratkaisevin.

Ennen toimialueelle lähtöä Puolustusvoimien Kansainvälinen Keskus (PvKvK) kouluttaa kaikki rauhanturvaajat yhteensä 3 - 4 viikkoa kestävässä koulutustilaisuuksissa. Toimialuekoulutuksen yhteydessä heille selvitetään paikalliset olosuhteet, tavat ja käyttäytyminen. Naisten aseman huomioon ottaminen käsitellään kyseisen operaatioalueen historialliset ja kulttuuriset olosuhteet huomioon ottaen. Tähän kiinnitettiin esimerkiksi Afganistan -operaation käynnistämisenvaiheessa aivan erityinen huomio. Siviiliasioden luennoitsijana toimi vuosia Afganistanissa asunut suomalainen nainen.

Toimialueella rauhanturvajoukko jatkaa toimialuekoulutusta. Kaikille rauhanturvaajille selvitetään heitä koskevat käyttäytymissäännöt. Niiden mukaan muun muassa rauhanturvajoukon henkilöstön välinen ja paikallisten kanssa tapahtuva seksuaalinen kanssakäyminen ja julkiset hellyydenosoitukset ovat kiellettyjä. Nämä säännöt ovat voimassa myös toimialueen ulkopuolella tapahtuvissa palvelustehtävissä ja virkistysvapaakuljetuksilla.

Prostituotujen palvelusten käyttäminen on aina kiellettyä. Prostituutioon puuttuminen sinänsä ei ole rauhanturvajoukkojen tehtävä. Sama periaate koskee naisten ja lasten asemaa ja huonoa kohtelua yleisesti. Havaitut epäkohdat saatetaan paikallisten viranomaisten tai esimerkiksi YK-poliisin tietoon.

Suomalaisissa rauhanturvajoukoissa ei ole koettu ongelmaksi suomalaisrauhanturvaajien suhtautumista paikallisten naisten asemaan ja naisten oikeuksien huomioon ottamiseen, mitä osaltaan selittävät selkeät säännöt, suomalaisten rauhanturvaajien vapaaehtoisuus ja motivoituneisuus sekä suomalaisen huoltolentojärjestelmä, joka mahdollistaa omaisten ja läheisten tapaamiset.

Ongelmallisempi asia on se, miten rauhanturvajoukko voi tehtäviensä ja valtuuksiensa puitteissa tosiasiallisesti vaikuttaa vieraassa kulttuurissa jo vuosisatoja valinneisiin lakeihin, tapoihin ja perinteisiin. Välillisesti tämä tapahtuu siten, että rauhanturvajoukko luo turvallisen elinympäristön ja puuttuu havaitsemiinsa ihmisoikeuksien rikkomuksiin sekä tukee siviilikriisinhallinnan toimijoita ja paikallisia viranomaisia. Heillä on siviiliyhteiskunnan rakentamisessa päärooli.

YK-operaatio Eritreassa ja Etiopiassa (UNMEE)

Kesällä 2003 Suomi lähettää noin 200 hengen esikunta- ja vartiokomppanian Etiopian ja Eritrean raja-alueella toimivaan UNMEE-operaatioon. Joukko aloittaa operaatiossa kesäkuussa ja palvelus kestää vuoden jakautuen kahteen kuuden kuukauden rotaatioon. Operaatiossa palvelee tällä hetkellä muutamia suomalaisia. Eri tautien tartunnan vaara alueella on suuri. Lisäksi HIV-positiivisten määrä alueella on korkea. Asiaan kiinnitetään erityistä huomiota ohjeissa ja koulutuksessa, loma- ja palvelusvapaa-järjestelyissä jne. Koulutuksen osalta mainittakoon erityisesti, että toukokuussa koulutettavalla joukolla käyvät pitämässä luennon muun muassa Elisabeth Rehn ja UNAIDS:n johtaja Christoffersson.

Hankkeita ja koulutusta

Yksi esimerkki Suomen käytännön pyrkimyksistä edistää tasa-arvon toteutumista rauhanturvaamistoiminnassa on vuosittain järjestettävä YK-operaatioiden johtotehtäviin suunniteltaville henkilöille järjestettävä UNSMAS-seminaari (United Nations Senior Management Seminar). Pohjoismaat järjestävät seminaarin vuorotellen ja tänä vuonna seminaari on Suomen järjestelyvastuulla.

Vuonna 2002 Puolustusvoimat lähtivät mukaan Stakesin vetämään hankkeeseen, jonka tavoitteena oli ensisijaisesti prostituution ehkäisy ja yleisemminkin naisten aseman huomioon ottavan tietämyksen lisääminen. Tavoitteena oli, että rauhanturvaajien oppaisiin lisätään ihmisoikeuksiin, tasa-arvoon sekä naisten ja lasten asemaan liittyvää informaatiota. Varsinainen prostituution ehkäisyprojekti päättyi vuoden vaihteessa.

Suomi on mukana käynnistämässä ACCORD -järjestön kanssa pilottikurssimuotoista CIMIC -koulutusta Etelä-Afrikassa.

Arja Laine, Suomen WILPF

WILPF ja rauhankasvatus

www.peacewoman.org

WILPF eli Women's International League for Peace and Freedom perustettiin vuonna 1915 Haagissa protestiksi ensimmäisen maailmansodan syttymiselle. WILPF:in Suomen osasto perustettiin 1920-luvulla Maikki Fribergin toimesta. WILPF on kansainvälinen kansalaisjärjestö, joka löytyy maailman kaikissa maanosissa ja noin 40:stä eri maasta.

Periaatteidensa mukaisesti järjestö toimii rauhan, ihmisoikeuksien ja aseistariisunnan puolesta pyrkien aktivoimaan naisia ja lisäämään heidän tietoisuuttaan rauhan ja turvallisuuden kysymyksistä. Korostettuun asemaan nousee naisten erityistietämys paikallistason konflikteista ja niiden vaikutuksista pienii sosiaalsiin järjestelmiin. *His story* (miehen tarinan) rinnalle halutaan nostaa myös *Her story* (naisen tarina) konflikteista, niiden ennaltaehkäisystä ja jälkihoidosta.

Sotien aikana naisten rooli ja valta yhteiskunnan aktiivisina toimijoina ja päätöksen - tekijöinä yleensä vahvistuu samaan aikaan kun naisista puhutaan sodan uhreina. Konfliktien jälkeen naiset usein joutuvat luopumaan saamastaan vallasta ja yhteiskunnallisista vastuutehtävistä. Naisten osuus maiden parlamenteissa tulisi olla samassa suhteessa maan naisten asukasluvun kanssa. Kansalaisjärjestöissä toimii runsaasti aktiivisia ja osaavia naisia, joilla olisi kykyä toimia myös maiden päättävissä elimissä.

Kansalaisjärjestöjen vahvuuksia konfliktien ennaltaehkäisyssä ovat mm.

- pitkäaikainen toiminta konfliktialueilla
- vankka tietämys rauhankasvatuksesta
- maailmanlaajuinen verkostoituminen

Esimerkki rauhankoulutuksesta Albaniassa

(WILPF, Suomen osasto: Naiset rauhanrakentajina, 23 s.)

WIPLF Albania on jo useamman vuoden ajan toiminut väkivallattoman riitojen ratkaisun ja Albanian demilitarisoitumisprosessin edistämiseksi. Vuonna 1998 käynnistyi projekti, joka jakoi tietoa kodeissa säilytettävien pienaseiden vaaroista. Projektin yhteydessä tehty tutkimus osoitti, että naiset pitivät miehiä useammin kodeissa säilytettäviä aseita vaarallisina. miehelle aseet merkitsivät turvallisuutta, naiselle turvattomuutta.

Suomen WILPF on kääntänyt oppimateriaalin, joka perustuu Albaniassa järjestettyyn koulutukseen väkivallattomasta riitojenratkaisusta ja rauhanrakentamisesta. Materiaalissa esitellään koulutuksen valmistelua ja periaatteita riitojenratkaisusta, luoda käsitteitä ja valmiuksia koulutusharjoituksen avulla ja rakennetaan kestävää rauhaa tulevaisuuden toimien suunnittelun avulla. Lopuksi vielä arvioidaan ja pohditaan koulutuksen onnistumista.

YLEISKESKUSTELUA

Naiset, maailmanrauha ja kehitys

- Puolet maailman asukkaista on naisia, joiden toimintakapasiteettia tulisi tukea koulutuksen avulla ja näin osaltaan mahdollistaa heidän aktiivisempi osallistuminen konfliktinehkäisy-prosesseissa.
- Mikroluottojen rinnalle naisille/naisjärjestöille ja -verkostoille tulisi tarjota myös makrolainoja suurempien hankkeiden toteuttamiseksi.

- Myös miesten kiinnostusta osallistua gender-verkostoihin on tuettava perinteisten maskuliinisten ennakoasenteiden poistamiseksi.
- Sotilaalliseen toimintaan osallistuminen usein muuttaa myös naisten arvoja ja raaistaa käyttäytymistä, naisten osallistuminen konfliktinehkäisyyden ei tarkoita paremmuutta vaan vaihtoehtoisen/monipuolisemman lähestymistavan hyödyntämistä.
- Gender-sensitiivinen johtajakoulutus tarpeellista myös kansalaisjärjestöjen johdolle ja erityisesti konfliktialueilla toimiville

Päätöslauselma 1325

- YK:n jäsenmaiden hallitusten tulisi laatia ohjelma päätöslauselma 1325 suositusten panemiseksi täytäntöön.
- Kansalaisjärjestöjen tulisi arvioida ja monitoroida kuinka hyvin Suomi noudattaa päätöslauselmaa omissa kansainvälisissä toimissaan.
- Gender-näkökulman huomioiminen sotilaskoulutuksessa ei ole kansainvälisellä tasolla systematisoitunutta. Käytännön tasolla eron voi havaita ammattarmeijan ja asevelvollisuusarmeijan välillä. Vastuu rauhanturvatoiminnan systematisoimisesta on viranomaisilla.
- Konfliktitilanteissa väkivalta on usein näkyvää, mutta rauhan ajalla piilevää väkivaltaisuutta ja perheväkivaltaa. Perheväkivaltatapaukset kuu luvat paikallisen poliisin tehtävänpiiriin eivätkä rauhanturvaajien toimenkuvaan.

Edistysaskeleita meillä ja muualla

- Päätöslauselma 1325:n hyväksyminen YK:n turvallisuusneuvostossa.
- Suomen UNIFEMin käänös raportista *Women, War and Peace* ja sen osakseen saama suuri kiinnostus.
- Vilkastunut vuoropuhelu ja yhteistyö Suomen puolustusvoimien ja muiden viranomaistahojen sekä kansalaisyhteiskunnan välillä sotilaskoulutuksen sukupuolinäkökulmaan liittyvän koulutuksen aikaansaamiseksi ja kehittämiseksi.
- Kansainvälisen solidaarisuussäätiön kehitysyhteistyöhanke Somalimaalla ja naisten poliittisen osallistumisaktiivisuuden tukeminen, on tärkeää jakaa tästä kokemuksia muiden kanssa.
- Kansainvälisen Women in Black -järjestön kansallisen osaston perustaminen Tampereella.

TAUSTA-AINEISTOA

Rehn, Elisabeth & Sirleaf Johnson, Ellen: Women, War, Peace. The Independent Experts' Assessment. UNIFEM 2002, suomeksi <http://www.suomenunifem.fi/>

Jauhola, Marjaana: Sillanrakentajia – naiset konflikteja ehkäisemässä. KATU 2002.
Luettavissa osoitteessa: <http://www.katu-network.fi>

Turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus”
Suomeksi osoitteessa <http://www.katu-network.fi/Suomi/naiset&k2.htm>

Pekingin julistus ja toimintaohjelma.
Luettavissa osoitteessa: <http://global.finland.fi/julkaisut/taustat/peking/index.htm>

Ajankohtaista turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 seurannasta luettavissa
osoitteessa:
<http://www.peacewomen.org/news/1325News/1325ENewsindex.html>

Workshop 2

USKONTO JA KONFLIKTIT

Puheenjohtaja	Ilari Rantakari, UM
Raportoiija	Ulla Varkki, Kirkon Ulkomaanapu
Alustajat	Aini Linjakumpu, Lapin yliopisto Tarekegn Adebo, Research Coordinator, Life & Peace Institute, Ruotsi Imaami Mohammed Sherif Issaka, Islamic Multicultural Dawa Center
Osallistujat	Reijo Heinonen, Joensuun yliopisto Sanna Akkanen, Suomen Ekumeenisen neuvoston nuorisosaosto Timo Frilander, Kirkon Ulkomaanapu Anne El Guwiri, Islamic Multicultural Dawa Center Anja-Riitta Ketokoski-Rexed, UM Meri Kulmala, STETE Sainabu Mäkynen, Islamic Multicultural Dawa Center Johanna Lepojärvi, Suomen UNIFEM Hannaleena Pölkki, Suomen Amnesty Heidi Rautionmaa, toimittaja/teologi Tore Samuelsson, Life & Peace Institute, Ruotsi

TAVOITE

Tarkastella uskonnollisten tekijöiden merkitystä konfliktien kehityksessä ja rauhan edistämisessä.

TAUSTAA

Uskonnolliset tekijät kytkeytyvät moniin aikamme konflikteihin. Toisinaan uskonnollisten tekijöiden avulla yritetään kärjistää konfliktia ja vahvistaa vihamielisyyttä. Toisinaan uskonnot liittyvät sopusoinnun ja rauhanomaisten suhteiden edistämiseen, oikeudenmukaisen sovinnon ja anteeksiannon rakentamiseen.

Uskontojen edustajat korostavat, että uskonnot eivät ole konfliktien syy, vaan ihmiset yrittävät käyttää uskonnollisia tekijöitä hyväkseen. Konfliktien osapuolet ottavat usein uskontoon viittaavia nimiä ja yrittävät vahvistaa omaa uskonnollista identiteettiään. Myös vastustajista käytetään usein uskonnollisia nimityksiä. Konfliktien johtajat käyttävät joskus tietoisesti uskonnollista symboliikkaa.

Uskonnollinen identiteetti kytkeytyy usein kansalliseen, etniseen tai poliittiseen identiteettiin. Se voi olla yhteydessä heimotaustaan. Tietyn ihmisryhmän syrjintä, sorto ja heikko asema tai köyhyys voivat vahvistaa uskonnollista identiteettiä. Joskus tämä saa aikaan kielteisiä muotoja, jopa fundamentalismia ja väkivallan käyttöä.

Suurten uskontojen opetuksessa rauhaa arvostetaan. Uskonnolliset johtajat ja yhteisöjen työntekijät pyrkivät yleensä edistämään ihmisten ja perheiden henkistä ja hengellistä rauhaa sekä sopusointua yhteisöissä. Suurten uskontojen edustajat toimivat usein myös valtiotasolla. He yrittävät edistää rauhan säilymistä yhteiskunnassa, naapurimaiden kesken ja joskus kansainvälisellä tasolla. Viime aikoina on korostunut uskontojen välisen yhteistyön tarve.

ALUSTUKSET

Keskeiseksi aiheeksi nousi islamin ja kristinuskon välinen dialogi. Ryhmätyöskentely oli innostunut ja paikalla oli useita alan asiantuntijoita, joiden näkökulmien käsittelyä olisi voinut jatkaa huomattavasti pitempäänkin. Workshopin antina voi pitää uusien kontaktien syntymistä ja aloitteiden tekemistä myös konkreettisella tasolla (ks. tark. johtopäätökset).

Alustukset aloitti **Aini Linjakumpu** Lapin yliopistosta tarkastelemalla uskontojen ja politiikan välistä suhdetta. Hän lähestyi uskontojen suhdetta konflikteihin kolmesta näkökulmasta:

- 1) Miten uskontojen ja politiikan välistä suhdetta voidaan yleisesti ottaen tarkastella
- 2) Miten erilaisten uskonnollisten toimijoiden olemassaolo vaikuttaa politiikan muotoutumiseen
- 3) Miten uskontojen tulkinta on yhteydessä politiikan muotoutumiseen

Linjakummun mukaan *uskontojen ja politiikan suhdetta* voi lähestyä monesta näkökulmasta. Joissakin tapauksissa uskonnot ja politiikka yhdistetään eli ne nähdään erottamattomina. Tämä ajattelu tulee erityisesti esiin islamin yhteydessä; muslimien tekemät teot helposti ylipolitisoidaan. Toisaalta uskonnot tulkitaan usein politiikan teon välineenä: uskontoja käytetään jollakin tavalla poliittisesti hyödyksi ilman, että uskonnoilla olisi mitään yhteyttä politiikkaan. Hedelmällinen tapa lähestyä uskontojen ja politiikan suhdetta voisi olla kuitenkin *ideologian ja identiteetin* ajatusten kautta.

Toiseksi Linjakumpu otti käyttöön *toimijuuden* merkityksen uskontojen ja politiikan suhteessa. Hänen mukaansa uskontoja tulee lähestyä paitsi abstraktilta tasolta myös tarkastellen, millaisesta uskonnollisesta toimijasta on kyse. On eri asia puhua esimerkiksi islamilaisista valtioista, islamilaisista ryhmistä tai muslimeista yksittäisinä henkilöinä. Jokaisessa tapauksessa poliittinen ulottuvuus muodostuu omalla tavallaan, joka voi olla hyvinkin ristiriitainen suhteessa muihin toimijoihin.

Kolmanneksi Linjakumpu toi esille uskontojen *tulkinnan* merkityksen poliittisen ulottuvuuden syntymisessä. Uskonnot muodostavat hyvin laajoja opillisia kokonaisuuksia, jotka ovat vain poikkeustapauksissa loogisesti järjestäytyneitä. Tämän vuoksi esimerkiksi yksiselitteisten poliittisten käytäntöjen johtaminen uskonnollisista opeista on mahdotonta. Käytännön ja opin väliin jää näin ollen tulkinta: millä tavalla jokin yksittäinen uskonnollinen toimija näkee uskonnollisen opin muuntautuvan käytäntöön.

Tohtori Tarekegn Adebo toi terveiset Life&Peace Instituutista Ruotsista. Hän tarkasteli uskontojen ja konfliktien välistä suhdetta erityisesti etelä-pohjois -akselilla. Adebo toi esille sen ristiriitaisen asetelman, johon monet uskonnot ovat joutuneet: toisaalta ne julistavat rauhan ja sovituksen sanomaa, mutta ovat samanaikaisesti sekaantuneita poliittisiin, taloudellisiin sekä kulttuuriin ja identiteettiin liittyviin kahinoihin. 11.9.2001 Yhdysvalloissa tapahtuneen terrori-iskun jälkeen uskonnot ovat kuitenkin joutuneet kysymään itseltään: mihin olemme kadottaneet alkuperäisen sanomamme rauhasta? Konkreettinen yritys vastata tähän kysymykseen oli lokakuussa 2002 Johannesburgissa pidetty uskontojen välinen tapaaminen, jossa myös **Ilari Rantakari** oli mukana. Suomen Ulkoministeriö tukee rauhantyötä Afrikassa ja on näin osaltaan auttamassa ihmisoikeuksien toteutumista ja väkivallan kierteen katkaisemista. Keskeistä toiminnassa on paikallisten ihmisten tukeminen itsenäiseen ja aktiiviseen toimintaan omien elinolojensa parantamiseksi.

Rauhanomainen ajattelu nousi vahvasti esiin myös **imaami Mohammed Issakan** alustuksessa islamilaisesta uskosta. Imaami kuvasi islamia elämäntapana, joka pitää sisällään kulttuurin, identiteetin ja koko elämän. Tähän elämäntapaan kuuluu Allahin tahdon toteuttaminen ja uskollisuus Koraanin opetukselle. Kun ihminen ajaa itsekkäästi omaa etuaan, hän tulkitsee väärin islamia. Näin on esimerkiksi, kun pyhää sotaa (jihad) käytetään omien tarkoitusperien toteuttamiseen. Islam ei kuitenkaan ole sodan, vaan rauhan uskonto, joka korostaa muiden uskontojen kunnioittamista ja lähimmäisten rakastamista. Ratkaisuksi islamin väärinkäyttöön imaami näki palaamisen alkuperäiseen, oikeaan islamiin. Käytännössä tämä tarkoittaa tiedon lisäämistä ja syvällistä paneutumista Koraanin opetukseen.

Professori Reijo Heinonen Joensuun yliopistosta toi viimeisenä alustuksessaan esille konfliktien ja uskonnollisen kommunikaation välisen suhteen. Ensin hän mainitsi historiallisten analogioiden väärinkäytön historiallisessa tutkimuksessa. Tällä hän viittasi tapaan puhua jostakin henkilöstä: ”hän on kuin Hitler” ilman, että analogian taustalla on todellista tietoa esilläolevasta ilmiöstä. Erilaisten mielikuvien käyttö on tehokasta, mutta usein vastuutonta. Näin on myös puhuttaessa uskonnosta. Heinonen näkeekin uskonnollisten ongelmien taustalla kommunikaation ja luottamuksen puutteen. Uskontojen tapa esittää asiat symbolitasolla aiheuttaa usein väärinkäsityksiä, eikä sovi esim. poliittiseen keskustelukulttuuriin. Jotta uskontoja voisi ymmärtää, niitä tulee kuitenkin tarkastella niiden omista merkitysrakenteista käsin. Uskontodialogin kannalta on myös olennaista, että uskonnolliset johtajat sitoutuvat molemminpuoliseen keskusteluun ja antavat näin mallin yhteydestä ruohonjuuritasolle.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Edellä mainittujen alustusten ja työryhmän työskentelyn pohjalta laadittiin seuraavat neljä esitystä:

1 Uskonto- ja kulttuuridialogin tukeminen koulutuksella ja kasvatuksella

- Workshopin pohjalta syntyi idea toteuttaa uskontojen välinen koulutusohjelma Suomen ekumeenisen neuvoston nuorisosaaston KETKO-koulutuksen (Kansainvälisen ja ekumeenisen toiminnan koulutusohjelma) mallin mukaisesti. Asiasta on otettu yhteyttä NNKY:hyn, joka on perustamassa uskontojen välistä ryhmää. Mukaan toivotaan Kulttuurikeskus Caisan tyyppistä sitoutumatonta toteuttajatahoa.
- Työryhmä peräänkuuluttaa ”uskontotajun kohottamista” suomalaisessa yhteiskunnassa. Erityisesti median tulisi kiinnittää enemmän huomiota omaan, usein perusteettomaan tapansa tuoda esille uskonnollisia ilmiöitä negatiivisessa valossa.

2 Uuden uskonnonvapauslain huomioiminen hallintotasolla

- Työryhmä korostaa, että uusi uskonnonvapauslaki velvoittaa opetusministeriötä ja opettajankoulutuslaitoksia tehostamaan omaa koulutustaan uskontokasvatuksen osalta. Aineen- ja luokanopettajille tulee antaa riittävästi valmiuksia ja täydennyskoulutusmahdollisuuksia uskonnonopetukseen.
- Työryhmä haastaa kirkot, kansalaisjärjestöt ja yliopistot arvo- ja asennekasvatukseen. Erityisesti globaalin etiikan kasvatuksen ja keskustelukulttuurin tukeminen on keskeistä monimuotoistuvassa yhteiskunnassamme.

3 Uskontojen välinen yhteinen foorumi

- Työryhmä esittää uskontojen välisen yhteisen foorumin perustamista. Mukaan toivotaan uskonnollisten yhdistysten ja kirkkojen lisäksi myös kansalaisjärjestöjä. Toteuttajataho on vielä epäselvä.
- Foorumi voisi jakaa vuosittain uskontodialogi -palkinnon jollekin yhteisölle, yritykselle tai muulle taholle, joka on omalla toiminnallaan edistänyt eri uskontojen, rotujen ja kansallisuuksien yhteistyötä esim. palkkaamalla ulkomaalaisen työntekijän.

4 Inter-Faith- toiminnan tukeminen

- Työryhmä haluaa muistuttaa, että kansainväliset eettiset haasteet kuuluvat myös Suomelle. Erityisesti naisten roolin näkyväksi tekeminen on tärkeää. Afrikassa vireillään oleva dialogi eri uskontojen kesken (mm. Johannesburg 2002) osoittaa, että uskonnoilla on halua ja valmiuksia rauhantyyöhön, mutta he tarvitsevat ulkomaalaisia rahoittajia työlleen.
- Asiallisen ja ajankohtaisen tiedon saamiseksi uskontojen roolista konfliktitilanteissa tieteellisen tutkimuksen tekemistä tulisi tukea mahdollisimman paljon.

TAUSTA-AINEISTOA

Inter Faith Peace Summit:

http://www.lutheranworld.org/Special_Events/Peace_Summit/Peace_Summit-19-10-02.html

Tietoa Life&Peace instituutista:

www.life-peace.org

Tietoa Kirkon ulkomaanavustusta:

www.evl.fi/kua

Workshop 3

YHTEISTYÖ KONFLIKTEISSA

Puheenjohtaja	Terhi Mäkynen, Suomen UNIFEM
Raporttija	Laura Lodenius, Suomen Rauhanliitto
Alustajat	Pertti Salminen, Maanpuolustuskorkeakoulun strategian laitos Ismo Kopra, keskusrikospoliisi Helena Ranta, Oikeuslääketieteen laitos, Helsingin yliopisto Seppo Kalliokoski, Suomi – Namibia –seura
Osallistujat	Seija Haarala, ulkoministeriö Jutta Hinkkanen, opiskelija Annukka Kataja, Vantaan kaupunki Matti Konttinen, Suomen Punainen Risti Yrjö Lautela, toimittaja Heidi Marttila, UM Hanna Ojanen, Ulkopoliittinen instituutti Hans Ottelin, UM Anne Palm, KATU Laura Päiviö, STETE Aapo Pöhlö, ulkoministeriö Annamaija Ramadan, UM Hannele Savioja, sisäministeriö Hannele Taavila, sisäministeriö

TAVOITE

Tarkastella konfliktialueiden eri toimijoita ja näiden keskinäisiä suhteita sekä yhteistyön koordinaation lisäämistä.

TAUSTAA

Konfliktialueilla on monenlaisia toimijoita. Sodan aseistautuneet osapuolet ja mahdolliset kansainväliset rauhanturvaajat edustavat sotilaallista puolta. Siviilipuolen toimijoita ovat mm. paikallinen hallinto ja väestö, kansainväliset humanitaariset ja kansalaisjärjestöt, siviilipoliisit ja oikeushallintoviranomaiset sekä kansainvälisten järjestöjen tarkkailijat ja edustajat.

Osa näistä toimijoista toimii tiukan mandaatin mukaisesti, osa taas täysin vapaasti. Ristiriitoja ja yhteentörmäyksiä sattuu valitettavasti suhteellisen usein. Monet toimijoista eivät tunne tarpeeksi muiden toimintaa ja periaatteita. Ei myöskään ole olemassa yhtä tahoa, joka koordinoisi kaikkien eri toimijoiden toimintaa.

ALUSTUKSET

Eversti, VTT Pertti Salminen

SIVIILI-SOTILASYHTEISTYÖ (Civil-Military Co-operation CIMIC)

CIMIC -toiminnan teoreettinen perusta

- 1 Traditionaaliset sotilas-siviilisuhdet
- 2 Yhdysvaltain Civil Affairs –doktriini
- 3 NATO:n, WEU:n ja EU:n doktriinit
- 4 YK:n (OCHA) ohjeistus
- 5 Perinteisen rauhanturvaamisen kokemukset

Keskeiset järjestöt

- YK-järjestöperhe
- Euroopan unioni
- ETYJ
- AU, ECOWAS, USAID jne,

Keskeiset järjestöt, joilla erityinen asema

- ICRC

Rajakysymykset

- *Maantieteelliset*
  - alussa sotilailla operatiiviset
  - muilla hyvä olla siviilihallinnolliset yhtenevät
  - sotilaat mukaan yhteisiin, ennaltaehkäisyssä suoraan yhteisiin
- *Toiminnalliset*
  - mandateissa toimialajako
- *Sotilaiden antama tuki*
  - turvallisuus – yleinen/suoja/evakuointi
  - liikkumisvapaus
  - arviot
  - kuljetukset, osia huollosta
  - yhteydet

Sotilaat voivat tukea:

- yhteiskuntajärjestyksen palauttamista
- hallinnon ja demokratian kehittämistä
- talouselämän tervehdyttämistä
- sosiaali- ja terveydenhuollon tervehdyttämistä

- kokonaisinfrastruktuurin jälleenrakennusta
- pakolaisten ja evakkojen avustamista.

(Ks. Kurkinen ss. 79-94)

- *Sotilaiden haluama tuki muilta*
  - arviot
  - tiedot
  - Hns ja hns-yhteistyö
  - siviilien pito poissa operaatioiden tieltä

Mitä CIMIC -osia on olemassa?

- CIMIC-osastot joukkojen esikunnissa ja joukoissa
- CIMIC-keskukset ja -talot
- CIMIC-upseerit

Mitä CIMIC-asiantuntijoita on löydettävissä?

- yhteiskunnallinen tilanne
  - yleinen järjestys ja turvallisuus, lakiasiat
  - hallinnon ja demokratian asiantuntijat
- talous- ja elinkeinoelämä
- sosiaali- ja terveydenhuolto
- infrastruktuuri, logistiikka
- raivaus ja rakentaminen
- kulttuuriala, opetus ja sivistys
- humanitaariset ja pakolaiskysymykset

Helena Ranta, Oikeuslääketieteen hammaslääkäri, Helsingin yliopisto

EXECUTIVE SUMMARY

on the work of the European Union Forensic Expert Team in Kosovo, the Federal Republic of Yugoslavia in 1998 – 2000

The executive summary on the activities of the European Union Forensic Expert Team in Kosovo, the Federal Republic of Yugoslavia, in accordance with the decision (98/736/CFSP) adopted on 22 December 1998 by the Council of the European Union, introduces general information on the main activities of the EU Forensic Expert Team enacted between 1 January 1999 and 30 June 2000.

In its work, the Team has followed internationally recognised standards and recommendations set forth for medicolegal investigations.

This summary will be complemented by 31 July 2000 with a statement of accounts, certified by the University of Helsinki, detailing the amount and nature of expenditures entered into concerning funds received in accordance with the Agreement ratified between the Commission of the European Union and the University of Helsinki. These documents together form the Final Report of the Team.

The Team gratefully acknowledges diplomatic assistance and support of the Presidency of the EU (Austria, Germany, Finland and Portugal), the Finnish Ministry for Foreign Affairs and the Finnish Embassy in Belgrade. In negotiations concerning related legal issues with Yugoslav authorities, the Team was advised by the Finnish Ministry for Foreign Affairs.

Special thanks are also extended to numerous representatives of the EU Kosovo Diplomatic Observer Mission (EU - KDOM) and of the Organisation for Security and Co-operation in Europe Kosovo Verification Mission (OSCE - KVM). The Team is grateful for the valuable logistic support of the Finnish KFOR Battalion in Lipljan.

Establishment of the Forensic Expert Team

The European Union Forensic Expert Team (EU-FET) in Kosovo was established in response to requests from the international community, including the EU and non-governmental human rights organisations, to provide forensic expertise to investigate the sites of alleged grave violations against civilians in the territory of Kosovo, the Federal Republic of Yugoslavia (FRY). The Team began its work in October 1998, with these activities funded to the end of December 1998 by the Finnish Ministry for Foreign Affairs with a total of FIM 1 500 000. From 1 January 1999 onwards, the funds were granted by the Council of the European Union. Accordingly, this summary covers the period funded by the EU.¹ However, where necessary, activities relating to the earlier phase are explained briefly.

Structure of the Team

The Forensic Team included a team leader, forensic pathologists, forensic odontologists, an anthropologist, forensic investigators (ballistics, documentation, photography, surveying and videotaping), x-ray technicians, autopsy technicians, an explosives expert, a liaison officer and a secretary. In addition, a project secretary handled the administrative issues at the Department of Forensic Medicine, University of Helsinki, and ad hoc personnel contributed to fact-finding issues, when certain specific expertise was needed to assist the Team's activities. However, the number of experts representing various disciplines has always been adjusted to meet the requirements of specific tasks and prevailing political situations in the areas of operation. Specialised analytical services

---

¹EU funding was based on the Joint Action (98/736/CFSP), adopted on 22 December 1998 by the Council of the European Union concerning a forensic expert mission in the FRY, and the Agreement ratified between the Commission of the European Communities and the Department of Forensic Medicine, University of Helsinki, with special reference to Article 3, paragraph 1, subparagraph c.

have been provided by laboratories possessing the advanced equipment needed for the second stage of analysis.

Functioning of the Team

In November 1998, when the Team began the investigations in Kosovo, FRY, six sites were chosen and agreed upon with representatives of the FRY both in Belgrade and Pristina. After weeks of negotiation in Pristina, the District Court of Pristina finally issued a Court Order to the Team for investigations at selected sites in Glodjane, Gornje Obrinje, Golubovac, Klecka, Orahovac and Volujak. In October 1998, representatives of the Team had visited five of these sites, excluding Klecka. Preliminary scene investigations were conducted at Gornje Obrinje, Orahovac and Volujak. Moreover, human remains recovered by Yugoslav authorities from Klecka and Volujak were documented and investigated by the Team. Preliminary arrangements for further investigations, including collection and analysis of both published and unpublished information, at other sites were made.

In early December 1998, after duly informing the District Court of Pristina of the planned exhumation on 10 December 1998, the temporary grave site at Gornje Obrinje was visited, the site surveyed for scene investigation and individual graves marked. However, when on 10 December 1998, the Team was to begin investigations at the site, it was detained by armed Yugoslav forces and prevented from proceeding to Gornje Obrinje. The Team then returned to Finland and pursued analysis of the material and documentation collected from Klecka and Volujak at the facilities of the Department of Forensic Medicine, University of Helsinki. While these analyses were in progress, other developments materialised, which subsequently affected the Team's working schedule.

In response to urgent requests made by the OSCE - KVM and the Ministry of Justice of the FRY after the discovery of some 40 - 45 bodies of ethnic Albanians in the vicinity of and at the village of Racak on 16 January 1999, it was agreed² that the EU Forensic Expert Team would immediately return to the FRY to perform autopsies on the Racak victims and to report its findings to the EU as a matter of highest priority. It was also agreed that these investigations would be covered by the Joint Action of 22 December 1998. Within a week, the Team travelled to Pristina both to perform and monitor autopsies and to verify autopsies already performed or in progress by Yugoslav forensic experts, from the Institutes of Forensic Medicine of Universities in FRY, at the Institute of Forensic Medicine, University of Pristina. These autopsies were also monitored by two Belorussian experts.

On 17 March 1999, the Team submitted its report on the medicolegal investigations of victims found at Racak, consisting of 40 autopsy protocols, videotapes, photographs, x-

---

² The OSCE turned to the European Union for assistance and the Union subsequently decided that the EU Forensic Expert Team should investigate the incident. Forty of the bodies discovered at Racak were removed by Yugoslav authorities from the village to the Institute of Forensic Medicine, University in Pristina.

rays, toxicological analyses and DNA profiles, to the Presidency of the EU (Germany).³ In addition, a press conference was arranged in Pristina. Representatives of the Team left Kosovo only six days before the start of the NATO air strikes.

After the completion of the report on victims from Racak, the Team planned to immediately return to Kosovo to continue the scheduled scene investigations at Glodjane, Golubovac, Gornje Obrinje and Orahovac, which had been postponed due to the urgency of the Racak investigations. However, the withdrawal of the OSCE - KVM, who provided the necessary logistics for the Team, and the decision to initiate NATO air strikes prevented the return of the Team to the area. During this time, the Team continued preparing the reports on investigations of Klecka and Volujak. These reports were submitted to the EU Presidency (Finland), the Ambassador of the FRY in Finland and the ICTY in December 1999. The Team also continued analysis of the materials gathered in Orahovac. Furthermore, on the basis of discussions in Helsinki on 15 February 1999 between representatives of the ICTY and the Finnish Ministry for Foreign Affairs, in understanding with the Presidency of the EU (Germany), the Team conducted further analyses on the materials from Racak. Accordingly, on 24 June 1999, the first draft of the preliminary analysis was presented to the ICTY in the Hague.

An essential part of any comparable mission would be a thorough scene investigation. Due to the weather conditions and the further escalation of violence, this was not possible in January and February 1999. However, in November 1999, the Team was able to continue its work at Racak and to conduct scene investigations at the gully in the vicinity of the village where, according to the OSCE, 23 bodies had been found on 16 January 1999. Later, in March 2000, after discussions between the representatives of the ICTY, the Finnish Ministry for Foreign Affairs and the Team, a second scene investigation at Racak was conducted on selected village sites. All forensic materials and evidence recovered during these two missions were taken to Finland for further analysis. These activities are briefly described elsewhere (see page 19). Due to the nature of these investigations and the confidentiality of results, a separate, supplementary report including ballistics analysis has been submitted to the ICTY, completing the Team's work in Kosovo, FRY.

SUMMARY OF WORK CONDUCTED AT SITES

The status of the work and investigations conducted by the EU-FET on different sites (for map, see page 7) is briefly summarised as follows:

Glodjane

In total, 39 victims were reported to have been found on 8 - 16 September 1998 in an artificial canal area near Glodjane, 7 km east of Decane, by Yugoslav authorities. The autopsies were conducted in Djakovica by Yugoslav experts from the Institute of Forensic

---

³ Copies of the report were also submitted to the Investigating Judge, Danica Marinkovic, of the District Court of Pristina, in accordance with the understanding on the Yugoslav Law on Criminal Procedure, and to the Institute of Forensic Medicine, University of Pristina.

Medicine, University of Belgrade, and three estimates for the time of death were given: May – June, June – July and mid-August 1998. The bodies, both identified and those who remained unidentified, were buried in Djakovica, Kosovo. Altogether, 12 victims were identified; among these were seven Serbs, four ethnic Albanians and one Roma. The Team was shown the original post-mortem (PM) documentation at the Institute of Forensic Medicine, University of Belgrade, and in October 1998, representatives of the Team visited the site. Later, the Team received the finalised autopsy protocols and was asked to assist in the identification process. However, during the NATO air operations, new alleged atrocities were reported in Djakovica. Therefore, it became unlikely that the gravesites could be identified with certainty. Thus, the identification process of the 27 victims reached a standstill.

Golubovac

Golubovac is located in the Drenica region, 5 km south of Donja Obrinja. The region has historically been the centre of ethnic Albanian nationalism, and at the beginning of August 1998, it constituted the largest area under the control of the Kosovo Liberation Army (KLA). Allegedly, on 26 September 1998, the villagers, who had fled from Golubovac, were given guarantees of safe return. However, of those who did return, a group of 25 men was gathered and 14 selected for execution. One managed to escape and investigators of the ICTY have interviewed this sole survivor. The 13 victims of the incident at Golubovac have been reported to be buried in two separate locations, which were visited by representatives of the Team in October 1998. However, the final death toll of late September at the village may exceed 20. Unfortunately, due to later developments, no further preparations, apart from photographing and videotaping the gravesites and the alleged execution site, could be made.

Gornje Obrinje

On 26 September 1998, 22 members of a Kosovo Albanian family were killed and buried in a temporary graveyard close to the village of Gornje Obrinje, 6 km west of Glogovac. Most of them were found at a gully near a makeshift tent. The incident raised much publicity, and in the original working schedule, the site was among the highest priorities of the Team. Later, a 23rd member of the family perished. The victims, including children, women, and some elderly and disabled persons, were all alleged to be civilians. In October 1998, the site, which is known to be heavily mined, was visited by representatives of the Team, and negotiations were initiated with the legal representative of the family on the eventual exhumation and subsequent autopsies of the victims, intended to confirm the probable manner and cause of death.

On 9 December 1998, after the District Court of Pristina had issued a court order for exhumation, preparations at the site were underway. The safety issues related to the work at the site were discussed with representatives of the KLA at their local headquarters. The local KLA commander had given the Team a guarantee of safe and unhindered access to the site. On the following day, due to unexpected obstruction by Yugoslav forces, the

Team had to halt its convoy. After hours of negotiation on the road leading to Gornje Obrinje, to prevent the tense situation from escalating further towards a possible armed conflict, the Team decided to return to its headquarters and to postpone the exhumation. The main issues of the tense discussions on the road included the presence and safety of the Investigating Judge, Danica Marinkovic, of the District Court of Pristina, Professor Sasa Dobricanin and Dr. Suzana Matejic of the Institute of Forensic Medicine, University of Pristina. The validity of the issued Court Order was also questioned by Yugoslav authorities. The Team was accompanied by diplomatic representatives of the Presidency of the EU (Austria), the Finnish Ministry for Foreign Affairs and the Finnish Embassy in Belgrade. Logistic support was provided by the EU – KDOM. However, later that same afternoon, a meeting was arranged in Pristina by the Serbian Minister of Justice, Dragoljub Jankovic. During these discussions, a suggestion was put forward by Minister Jankovic to concentrate on investigations at sites other than Gornje Obrinje. It is generally known that Gornje Obrinje has a very high symbolic value for the Albanians in Kosovo. Soon after the obstruction, an additional order was issued by the University Hospital of Pristina, restricting the Team's possibilities of conducting autopsies independently. Even though, for several reasons, it was not possible to return to the site to continue the work, the Team feels that this site should be investigated by representatives of the international community.

Klecka

The small village of Klecka in south-central Kosovo had been used as the main training centre of the KLA. In late August 1998, the Yugoslav forces recaptured the stronghold, finding a lime-kiln and cremated human remains. At that time, two ethnic Albanians were arrested. While in police custody, one of them was questioned in the presence of a TV camera team and foreign journalists. The Yugoslav authorities stated the original death toll at approximately 100 individuals, later reducing that figure to 22, allegedly including women and children.

The human remains, which were recovered by Yugoslav authorities and subsequently investigated by local experts at the Institute of Forensic Medicine, University of Pristina, were presented to the Team in October 1998, at which time they were also photographed. The related documentation, submitted to the District Court of Pristina, was also presented. This documentation alleged that the investigated material included cremated human remains of two men, one woman and two children, aged 8 - 12 years. The medicolegal investigations conducted thereafter by the Team included forensic analysis, osteological and anthropological analysis and measurements, x-rays and DNA analysis. In December 1999, the report (502 pages in length) summarising these findings was submitted to the Presidency of the EU (Finland) and the Ambassador of the FRY in Finland, to be forwarded to corresponding Yugoslav authorities.

In brief, the report states that the remains consisted of 89 major identifiable bones or bone fragments and a group of 108 small burnt bone fragments. DNA was isolated from bones and bone fragments with established laboratory methodologies. Using a DNA replication

methodology (Polymerase Chain Reaction , PCR), nine autosomal microsatellite regions (D3S1358, vWa, FGA, TH01, TPOX, CSF1PO, D5S818, D13S317, D7S820) were amplified. In addition, gender identification was performed by replication of the amelogenic DNA region.

On the basis of DNA analysis, the examined bone samples were determined to belong to three male individuals. Furthermore, there were 14 burnt fragments of adult human bone, which could not be linked to these three individuals. Of the 108 small fragments, 43 were successfully typed. According to forensic and anthropological investigations, all remaining unspecified bone samples were consistent with originating from the three bodies. The results do not indicate the presence of more than the three bodies specified.

Of the three bodies, one was established by forensic dental examination to be that of a middle-aged individual. The minimum age of another body, based on anthropological examination, was determined to be 45 years. All examined bones and bone fragments were confirmed to originate from adult skeletons.

The bone samples of one individual indicated wounds apparently resulting from two or three gunshots to the regions of the lumbar vertebrae and sacrum. Further, bone samples from the bodies indicated breakage of the spinous processes, cracking along the margins of the bones, fracture of the ribs and comminution of the skull. However, the vitality of these wounds could not be assessed. Should these have occurred over the lifetime, gunshot wounds are consistent with being the cause of death. In the absence of sufficient previous knowledge and a conclusive cause of death, categorisation of manner of death, as recommended by the World Health Organisation (WHO), cannot be determined. On the basis of the findings, the applicable alternatives include criminal homicide, war or inconclusive. Neither could accidental death be excluded.

Nor could time elapsed since death be accurately estimated on the basis of the Team's investigations. The speed of soft tissue loss and other post-mortem changes are dependent upon the temperature and humidity under which the body is situated as well as acidity, microbe activity, weather conditions, variations in all of these and other external factors. The examined bodies had presumably been deceased at least some months since soft tissue had, for the most part, disappeared. On the other hand, the remaining soft tissue had retained its density, and thus, time elapsed since death was at most a matter of years.

Legal proceedings against the two Albanians were started in early April 2000 at the District Court of Nis, where the jurisdiction of the District Court of Pristina had been transferred. The Team submitted one copy of the documentation to the Finnish Embassy in Belgrade in March 2000 and representatives of the office of the UN High Commissioner for Human Rights (UNHCHR) and the defence lawyers of the accused were duly informed. The Court denied the appeal of the defence to evaluate the Team's report on its findings as part of legal proceedings. Representatives of the UNHCHR are monitoring the trial.

Orahovac

Clashes between Serb forces and the KLA on 17 – 22 July 1998 in Orahovac, 60 km South-West of Pristina, resulted in an unknown number of fatalities. Available information on the incidents from different sources varies, and accordingly, the total death toll ranges between 40 – 400. Allegedly, the bodies had been buried both in the garbage dump near the town and in Prizren, south of Orahovac. Forensic investigations of the former were further complicated due to considerable commingling of human and animal skeletal remains, and the presence of metal objects, such as cans, giving off signals during mine detection. Representatives of the Team visited the garbage site several times and documented the nameplates, signs, changes in vegetation, partly visible coffins and new graves. The Team also drafted its preliminary working plan of the site. During this process, further related material and information were acquired from other sources.

Racak

On 16 January 1999, the bodies of 40-45 victims were found at Racak, Kosovo, FRY. They were documented at the sites where found by representatives of the OSCE, and later, on 18 January 1999, delivered to the Institute of Forensic Medicine, University of Pristina, by Yugoslav authorities. During these developments, at the request of the OSCE, the EU agreed to add to the mandate of the EU Forensic Expert Team the medicolegal investigation of these victims. The autopsies were also locally authorised by the District Court of Pristina, Kosovo. The Team performed, monitored and verified the autopsies of 40 victims. Thereafter, the second-stage analysis of the materials gathered during the autopsies was continued in Finland.

On 17 March 1999, the copies of the Racak report (1428 pages), consisting solely of the autopsy protocols and related materials, were submitted to the EU (two copies), the District Court of Pristina (one copy) and the Institute of Forensic Medicine, University of Pristina (one copy). The Presidency of the EU (Germany) later decided to submit one copy of the autopsy protocols to the ICTY. Thereafter, the Team continued to work on reports relating to other agreed-upon investigations.

However, different technical issues relating to the incident at Racak remained open. Therefore, in November 1999, when it became possible, an additional scene investigation was conducted at the gully close to the village of Racak, where altogether 23 victims according to the OSCE were found. Moreover, in March 2000, further scene investigations were performed at selected sites at the village. The findings and materials resulting from these investigations have been incorporated in a supplementary report and, together with the autopsy protocols, complete the forensic work of the Team at Racak.

On 21 June 2000, three copies of the supplementary report (194 pages) on the findings of the two scene investigations, together with full documentation and analysis of any forensic evidence recovered at the sites, were submitted to the ICTY. In several schematic presentations, terrain profiles, models and photographs, the Team has adopted the

location and position of each victim, as verified and photographed on 16 January 1999 by representatives of the OSCE, using the sternum as a reference point.

The forensic materials and evidence during scene investigations were recovered and documented by the members of the Team with the effective logistic assistance of the Finnish KFOR Battalion in Lipljan, Kosovo. In November 1999, metal detectors, which were adjusted to reach a depth of 30 cm, were employed and the total area of 170 m x 30-60 m was searched for metal objects. Several bullets and bullet fragments were found at a depth of 0 – 15 cm. The location of the victims, as verified by the OSCE on 16 January 1999, and the sites of recovery of bullets and bullet fragments coincide. Bullets were not found elsewhere in the gully or its vicinity. Moreover, cartridge cases were recovered on the surface of the ground, occasionally under leaves and silt. The majority of cartridge cases, recovered by the Team, were found under the bushes lining the gully. In some cases, other material of human origin was found in association with bullets. These remains were subjected to DNA extraction. Results did not contradict the assumption that the specific sample originated from one of the victims recovered on 16 January 1999.

The chain of custody of all materials from the time of detection of evidence was restricted to members of the Team. All materials were taken to the Department of Forensic Medicine, University of Helsinki, and analysed there and at the Crime Laboratory, National Bureau of Investigation, Finland.

To assist in testing and verifying possible scenarios at the sites, the Team also took aerial photographs, covering the gully and the village, in March 2000 with the assistance of KFOR. Furthermore, surveying of the terrain (tachymetry) of the gully was performed by GEODIMETER 400™, designed for measurements of distances, elevations and directions. A data base including some 850 points was subsequently created, covering an area of 170 m x 30-60 m. Thereafter, the TERRA computer programme was used to produce presentations, figures and terrain models of selected sites. These products can be utilised, for instance, in defining possible viewing sectors at selected heights at any given point in the gully (length 65 m, width 3.5-5 m, depth 1-2 m) and elsewhere. The difference in elevation along the entire length of the gully, where 22 bodies were verified by the OSCE, is 11 m and the surrounding vegetation (grass and mostly thorny bushes) reaches a height of 1.5 m, further limiting the viewing sectors.

Ballistics reports were also included in the supplementary report submitted to the ICTY. These specifically addressed the recovered cartridge cases, bullets and bullet fragments, giving details of cartridge type, calibre, batch, manufacturer and any identifiable landmarks, in addition to analysis of elements. These investigations were performed at the Crime Laboratory, National Bureau of Investigation, Finland, which is a testing laboratory T79, accredited by the Centre for Metrology and Accreditation, fulfilling requirements of the standards of SFS - EN 45001 and ISO / IEC Guide 25. The results achieved on the basis of the recovered materials make it possible to deduce the number of weapons used for firing. Unfortunately, due to the absence of weapons, it was not possible to match the bullets and cartridge cases.

In January 1999, during the medicolegal investigations in Pristina, the Team's access to any foreign objects discovered and removed from the bodies was surprisingly restricted. The members of the Team were only allowed to photograph the recovered foreign objects, while the chain of custody over the recovered materials was limited to police investigators from the Office of the Investigating Judge, Danica Marinkovic, of the District Court of Pristina. Therefore, comparisons of any recognisable landmarks must rely on photographs taken during the autopsies, and the bullets and other materials recovered during the Team's investigations in November 1999 and March 2000.

Volujak

The bauxite mining area, Volujak, is located on the Grebnicka Mountain, 5 km south of Klina, at an altitude of 700 m. The site was discovered by Serb authorities on 3 October 1998, and the investigations were directed by the Vice President of the District Court of Pec, Veselin Cadenovic. Allegedly, the site was used by the KLA to hold prisoners in a near-by vertical cave. Human remains were recovered at the site and, after investigations performed by Yugoslav experts, the number of victims was estimated at 6, although only 2 skulls were reported to have been found. The assumed time of death on the basis of these investigations was 3-4 months prior to the discovery.

The human remains were shown to representatives of the Team in October 1998 and the Team was asked to conduct medicolegal investigations including forensic analysis, osteological and anthropological analysis and measurements, x-rays and DNA analysis. In December 1999, the report (411 pages) summarising these findings was submitted to the Presidency of the EU (Finland) and the Ambassador of the FRY in Finland, to be forwarded to corresponding Yugoslav authorities.

Samples, primarily from the skull and long bones, were excised for DNA analysis and DNA was isolated with established methodologies. Using the PCR, nine autosomal microsatellite regions were amplified. These included D3S1358, vWA, FGA, TH01, TPOX, CSF1PO, D5S818, D13S317 and D7S820. Gender identification was performed by replication of the amelogenin DNA region. For samples with unsuccessful extraction or replication, DNA isolation and replication were repeated at least twice. No reliable results were obtained for nine samples. On the basis of DNA analysis, the examined bone samples were determined to belong to five male individuals. No factors were revealed to exclude the possibility of all unspecified bones originating from the same male cadavers. Thus, the number of examined bodies is consistent with being five.

Gender was determined by examining the shape of the skull and hipbones as well as their gender-specific characteristics. Anthropological measurements were made by using the Pearson methodology with the Stewart modification. Determination of age from the pubic symphysis was accomplished by both the Suchey-Brooks and the Todd methodologies, using reference photographs and plaster reference models (Suchey-Brooks). To supplement these determinations, the developmental stage of the costal cartilage was also examined. For stature estimation, the Sjøvold formula was employed. Stature was

established using long bones of the extremities. Results were compared to the Trotter and Glesser formulae and tables.

Based upon anthropological and dental examinations of the specified bodies, one was established to be at least 45 and two at least 50 years of age. Age estimation of the two remaining cadavers could not be completed. However, all bone samples were identified as those of human adults.

In four bodies, a finding consistent with a gunshot wound was identified, and in one body, a finding suggestive of a gunshot wound was found. A bullet from an assault rifle was detected within the cerebral matter of one body. Bone fractures and skull comminution were present in all bodies. The vitality of these findings could not be assessed. If they were accumulated over the lifetime, cause of death is consistent with being gunshot wounds. Otherwise, cause of death cannot be established on the basis of bone samples. In the absence of sufficient previous knowledge and a conclusive cause of death, categorisation of manner of death, as recommended by the WHO, cannot be determined. On the basis of findings, the applicable alternatives include criminal homicide, war or inconclusive. In addition, accidental death could not be excluded.

The bones of three bodies indicated an accumulation of particulate x-ray-positive material which, when examined by electron microscopy and x-ray analysis, was shown to be of soil origin. Pathological changes included signs of wear and, in one case, osteophytes and hyperosteogenesis. Special identifying features of three bodies may possibly be used in identification, providing that reliable ante-mortem data is available.

KESKUSTELUA

- käsitteitä tulisi pyrkiä selventämään, jotta eri toimijat voisivat puhua “samalla kielellä; tässä voitaisiin tehdä yhteistyötä tutkijoiden kanssa
- konfliktialueen toimijoilta edellytettävä pitkäjänteistä sitoutumista, osaamista ja paikallistuntemusta; valmius myös jälleenrakentamiseen
- toimijoiden saatava mandaatti paikallisyhteisöiltä
- toiminnassa huomioitava gender -näkökulmat ja naiset, erityisesti panostettava koulutukseen (mm. rauhanturvaajat)
- on suuri tarve toiminnan koordinointiin ja yhteistyön kehittämiseen sekä vuoropuhelun lisäämiseen
- kansalaisjärjestöjen varhaisvaroitus-kapasiteettia tulisi hyödyntää nykyistä enemmän
- konfliktinehkäisy tulisi valtavirtaistaa kehitysyhteistyöhön
- kehitysyhteistyöllä merkittävä rooli vakauden lisäämisessä konfliktierkeillä alueilla

JOHTOPÄÄTÖKSET

1 Konfliktinehkäisystä voitaisiin kehittää suomalainen ”brändi”

KATU voisi kutsua kaikki suomalaiset laajalti julkisuudessa olleet konfliktinehkäisyn asiantuntijat yhteen pyöreän pöydän keskusteluun, jolloin konfliktinehkäisyydelle saataisiin lisää julkisuutta.

2 Kansalaisjärjestöjen keskinäisen koordinaation parantaminen

KATU voisi seuraavan vuoden aikana selvittää miten suomalaiset kansalaisjärjestöt voisivat parantaa koordinaatiotaan siviilikriisinhallinnassa ja konfliktinehkäisyssä konfliktialueilla ja sitoutuisivat tähän työhön jatkossa.

3 Perustettava siviilikriisinhallinnan yhteistyöelin

Suomeen tulisi perustaa siviilikriisinhallinnan neuvottelukunta, jossa olisivat edustettuina niin eri hallinnon alat kuin kansalaisjärjestötkin.

TAUSTA-AINEISTOA

Tietoa CIMICstä:

<http://www.nato.int/sfor/cimic/cimic.htm>

http://tietokannat.mil.fi/rauhanturvaajat/ops_bosnia_cimic.php3

<http://www.afsouth.nato.int/organization/NHQSKOPJE/CIMIC/HTML%20Files/01%20May%202002/K%20Palanka%2001%20May%2002.html>

http://www.sinibaretiliitto.fi/lehti/6_01/cimic.htm

Poliisiyhteistyöstä:

http://europa.eu.int/comm/justice_home/fsj/police/wai/fsj_police_intro_en.htm

http://europa.eu.int/comm/justice_home/doc_centre/police/wai/doc_police_intro_en.htm

Siviilikriisinhallinnasta:

http://europa.eu.int/comm/external_relations/cpcm/cm.htm

<http://www.basicint.org/europe/confprev/eurodial2001/main.htm>

<http://www.europa-web.de/europa/03euinf/10counc/civcrisma.htm>

Workshop 4

KONFLIKTIN JÄLKIHOITO – DEALING WITH THE PAST

Puheenjohtaja	Kalevi Suomela, Suomen Rauhanliitto
Raportoija	Sanna Rummakko, Suomen Rauhanliitto
Alustajat	Matti Wuori, MEP, Etelä-Afrikan totuuskomission jäsen Anni Kauppinen, Suomen mielenterveysseura Helinä Kokkarinen, Työministeriö
Osallistujat	Helena Airaksinen, UM Simo Hellsten, Sadankomitean Itä-Timor-ryhmä Tapio S. Linna, Suomen YK-liitto Pilvi Torsti, tutkija/toimittaja

TAVOITTEET

Työryhmässä käytiin alustusten avulla läpi menneisyyden hallinnan metodeja ja konfliktinjälkeiseen yhteisöön liittyviä perusongelmia. Tämän jälkeen tehtiin osaamis- ja kehittämiskartoitusta; millaista tietoa taitoa konfliktin jälkihoidosta suomalaisissa järjestöissä on, erityisesti KATUn jäsenjärjestöissä. Lisäksi mietittiin, kuinka kehittää konfliktien jälkihoitoon liittyvää koulutusta, tiedon keräämistä ja KATUn roolia näissä tehtävissä.

KÄSITTEISTÄ

Keskustelussa konfliktien ehkäisystä, hallinnasta ja jälkihoidosta käytetään usein sekavastikin erilaisia käsitteitä– esim. *conflict prevention*, *conflict management*, *conflict transformation*.

Keskustelun selkiyttämiseksi on selvästi tarvetta yleiskäsitteille, jotka kattavat konfliktin eri vaiheet ja eri tehtäväalueet. Tällä hetkellä käytetään sekaisin vakiintumattomia käsitteitä, joista osa on YK-kieltä ja osa EU-slangia. Osa näistä koskee yksilöä ja osa yhteisöä, mikä on ehkä lisännyt käsitteellistä sekavuutta.

ALUSTUKSET

Matti Wuori

Totuuskomissio menneisyyden hallinnan menetelmänä

Totuuskomissiot syntyivät 1900-luvun konfliktien jälkeen, kun havaittiin tarve jalostaa menetelmä, jonka avulla voitaisiin käsitellä ja hallita menneisyyttä traumatisoituneessa yhteiskunnassa. Monissa tapauksissa taustalla on ihmisoikeusrikoksiin syyllistynyt diktatuuri tai harvainvalta. Traumaattisen menneisyyden käsittelyyn tarvitaan keinoja,

jotka eivät ole niin jäykkiä kuin tavanomainen oikeusprosessi. Laajamittaisia ihmisoikeusrikkomuksia voidaan käsitellä myös tuomioistuimissa, mutta usein varsinaisen eheytyksen kannalta vakavasti puutteellisin tuloksin. *Matti Wuoritotea*, että rikosoikeudessa ei päästä proseduaalista totuutta pitemmälle: ”Tuomioistuintiellä syytetty voi puolustautua käyttämällä mitä tahansa keinoja – paitsi totuutta.”

Totuuskomissio Etelä-Afrikassa

Etelä-Afrikan totuuskomission taustalla oli vallan vaihtuminen sen jälkeen kun maassa oli ollut 30 vuoden ajan vallassa laitton apartheid-järjestelmä. Tarve totuuskomission järjestämiseen kumpusi totuuden ja oikeuden kaipuusta, jota perinteisen oikeusprosessin kautta ei pystytä löytämään. Etelä-Afrikan totuuskomission tarkoituksena oli selvittää järjestäytyneimmät, raaimmat rikokset eikä yksittäisiä rötö stelyjä.

Rankaisemattomuudella (impunity) on pitkät perinteet. Usein korkea yhteiskunnallinen asema on suojellut ihmisoikeusrikkomuksiin syyllistyneitä, ja vanhan hallinnon edustajille on annettu amnestia. Myös Etelä-Afrikassa valkoiset vallanpitäjät odottivat suoria armahduksia. Vapautusliike ANC halusi nostaa tapaukset yksityiskohtineen julkisuuteen. Armahdusoikeus siirrettiin komissiolle ja armahduksen ehdoksi asetettiin, että tekijä kertoi teoista avoimesti ja pystyi osoittamaan niiden poliittisen motiivin. Anteeksipyyntöä ei edellytetty. Armahdus evättiin, mikäli henkilö jäi prosessin aikana kiinni valheesta.

Koko yhteiskunta oli sitoutunut totuuskomissioihin; kansalaisia valmennettiin totuuskomissiota varten käyttäen apuna esimerkiksi paikallisia saarnaajia tai sarjakuvia. Radio, televisio ja muu mediajulkisuus seurasivat ja tukivat etenemistä.

Totuuskomissiot muotoutuvat kyseisen kulttuurin mukaan, ja näitä erityispiirteitä kannattaakin hyödyntää. Eteläafrikkalaisessa kulttuurissa elää yhteisöllisyyden perinne, jota kuvaa sana ”ubuntu”. Käsite voitaisiin löyhästi kääntää lauseella ”sinä olet, koska me olemme.” *Ubuntu*-traditiossa tärkeitä arvoja ovat veljeys, yhteisvastuu, myötäläminen ja yhteiset hengelliset tuokiot kuten rukoukset.

Totuuskomission toimintaperiaatteet

Totuuskomissioita on tähän mennessä järjestetty noin 40 maassa. Komissioiden toimintamallit poikkeavat toisistaan historiallisesta tilanteesta ja kulttuurista riippuen, mutta kaikissa on joitakin samoja keskeisiä tavoitteita ja periaatteita.

1 Rankaisemattomuudesta (impunity) luopuminen

Rankaisemattomuus on vanhaa perua. Korkea yhteiskunnallinen asema on usein taannut sen, että suurimmat rikokset ovat jääneet rankaisematta ja vanhan hallinnon edustajille on usein automaationa myönnetty amnestia. Tämä on

kuitenkin esteenä demokratian toteutumiselle ja koko yhteiskunnan eheytymiselle.

2 Sitoutuminen ihmisoikeusperiaatteisiin

Jotta totuuskomissiota voidaan toteuttaa onnistuneesti, yhteiskunnan on täytettävä ainakin oikeusvaltion ja universaalien ihmisoikeuksien vähimmäisvaatimukset.

3 Muistin palauttaminen

Totuuskomissio on työtä muistin puolesta unohdusta vastaan. Myös kriisityön opit tukevat tätä; menneisyyden traumoista ylipääseminen edellyttää tapahtumien systemaattista läpikäymistä.

4 Tiedon kerääminen

Totuuskomissioissa on pyritty saattamaan yhteen uhreja ja rikosten tekijöitä. Lisäksi esimerkiksi Etelä-Afrikan totuuskomissiossa pyrittiin palaamaan autenttisille tapahtumapaikoille ja järjestämään kuulemisia niissä. Näiden toimien kautta kuva tapahtumista on aidompi. Totuuskomission tuottama tieto menneisyyden ihmisoikeusrikoksista ja uhrien kohtaloista on tehtävä mahdollisimman julkiseksi muun muassa median kautta ja myös dokumentoitava historiallisesti.

5 Tasapuolisuus

Kukaan yhteisön jäsen ei saa olla tutkinnan yläpuolella. Näin ollen myös sortavaa hallintoa vastustavien vapaustaistelijoiden toimet on tutkittava.

6 Kansallinen eheytyminen

Pitkän tähtäimen tavoitteena on, että kansalaisyhteiskunnan kautta lähtee liikkelle vuorovaikutus, joka edistää kansallista eheytymistä.

7 Korvaukset uhreille

Totuuskomissioissa ja myös oikeudellisissa prosesseissa on noudatettu erilaisia käytäntöjä; esimerkiksi Etelä-Afrikassa ei ollut kytketty syyllisyyttä ja korvausvelvollisuutta yhteen vaan oli olemassa erillinen korvausrahasa. Korvausten osalta työ Etelä-Afrikassa on edelleenkin kesken.

8 Kehittyminen evoluution kautta

Totuuskomissio-toimintaa kohtaan eri maissa on esitetty myös paljon kritiikkiä. Tarkoitus onkin, että totuuskomissio-malli kehittyy kokemusten kautta. Myös kulttuurinen erityisyys on otettava huomioon. Mallia ei voi sellaisenaan siirtää paikasta toiseen, vaikka ehdotuksia ”maailman totuuskomission” perustamisesta onkin esitetty.

Anni Kauppinen

Kriisityön näkökulma konfliktin jälkihoitoon

Kriisityön näkökulmasta työ konfliktin jälkeisessä yhteisössä on psykososiaalista jälleen -rakennusta sekä yhteisölle että yksilöille. Tämän alan työ on saanut lisääntyvää huomiota vasta 1990-luvulla. Samantyyppistä työtä kuin poliittisten konfliktien jälkeen tarvitaan myös luonnonkatastrofien ja suuronnettomuuksien yhteydessä –juuri tällaista kriisityötä Suomen mielenterveysseura tekee Suomessa.

Alustaja *Anni Kauppinen* Suomen mielenterveysseurasta toteaa Matti Wuoren Etelä-Afrikkaa koskevasta alustuksesta, että totuuskomissioissa on joko tiedottomasti tai tietoisesti käytetty kriisityön menetelmiä. Näitä ovat esimerkiksi paikallisten virsien tai yhteisten rukousten käyttäminen.

Yhtymäkohtia on paljon. Kriisityössä, esimerkiksi suuronnettomuuksien jälkeen, on käytävä läpi tapahtumien kulku. Mitä on tapahtunut ja missä ajassa – mielikuvat ajankulusta vaihtelevat ja saattavat olla kriisitilanteessa totuudenvastaisia. Faktaa on tarjottava mahdollisimman paljon. Tiedotusvälineille on annettava samat tiedot kaikkialle. Näitä periaatteita on noudatettava myös konfliktien jälkeisessä työssä.

Kuten totuuskomissioiden yhteydessä kävi ilmi, tiedon kerääminen ja historiallinen dokumentointi on välttämätöntä, jotta tapahtumat tai uhrin eivät jää merkityksettömiksi vaan he saavat ihmisarvon, eikä heitä vain unohdeta. Latinalaisessa Amerikassa, jossa totuuskomissioita on ollut useissa maissa, iso osa toiminnasta on keskittynyt kadonneiden ja tapettujen ihmisten kohtaloiden läpikäymiseen – missä he katosivat, missä heidän ruumiinsa on ja miten omaiset voisivat jättää heille hyvästit. ”Tapahtumien kertominen avaa kokemuksen itselle”, *Anni Kauppinen* sanoo.

Kriisinjälkeisessä *education-vaiheessa* toipumiskeinot käydään läpi. Koulutetulla vapaaehtoisilla on yhtä tärkeä rooli kuin ammattilaisillakin, koska he tuntevat yhteisön. Kriisinjälkeiset psykologiset seuraukset ovat yksilöllisiä, mutta yksilöt voivat kuitenkin käyttää yhteisöä tukena uuden elämän ja turvallisuuden rakentamiseen. Esimerkki kriisityön tietotaidon hyödyntämisestä konfliktin jälkeisissä yhteisöissä on Kosovon opettajille tuotettu tietopaketti, jossa kerrotaan miten voisi tukea lapsia tilanteessa.

Helinä Kokkarinen, erikoissuunnittelija, työministeriö
Työntekijänä konfliktinjälkeisessä yhteisössä – mitä tulisi tietää?
Kosovon missionin muisteluja

YK perusti Kosovoon ns. Kosovon sodan jälkeen kesäkuussa 1999 YK:n tilapäisen siviilihallinnon / UNMIK. YK rekrytoi missioon siviilihallinnon virkamiehiä lähettäen mm. Suomelle pyynnön hakemuksista. Kosovoon saavuin 9. elokuuta 1999. UNMIK:n päämajassa Pristiinassa mietiskelin, että tuskin paikkani on ruuhkautuneessa ja ahtaassa pääkaupungissa. Alkuhaastattelussa ilmoitinkin, että olen valmis lähtemään minne alueelle vain, missä tarvitaan ja CV:stä voi katsella, millaista työkokemusta omaan. Ikävä kyllä Suomen pataljoona ei vielä silloin ollut saapunut Kosovoon enkä tiennyt heidän tulevasta sijainnista mitään.

Elokuussa 1999 tilanne Kosovossa oli kaoottinen; YK rekrytoi virkamiehiä, mutta rekrytointi tapahtui hitaasti. UNMIK:n siviilipoliiseja oli saatu jonkin verran suoraan Bosnia ja Hertsegovinasta, mutta aivan liian vähän. Ohjenuorana oli YK:n päätöslauselma 1244, jonka mukaan pääsihteerin erikoislähettiläs Bernhard Kouchner aloitti perustamaan UNMIKia.

Pakoon pääkaupungista

Minut osoitettiin työskentelemään länsi-Kosovoon UNMIK:n Peja/Pecin aluetoimistoon. Pejan hallintoalueeseen kuuluu viisi kuntaa. Länsi-Kosovossa oli ollut ainoa ns. sodan eturintama, missä varsinaiset taistelut oli käyty; Pejassa kadut olivat täynnä tuhoutuneiden talojen jäänteitä, laastia, kiviä, roskia, kranaattien ja pommien tekemiä kuoppia niin, että autolla oli vaikeuksia päästä liikkumaan.

Pejan alueella oli ainoastaan kaksi muuta siviilihallintohenkilöä sinne tullessani, tosin syyskuussa uusia siviilihallintohenkilöitä eri puolilta maailmaa alkoi saapua lähes päivittäin. Aluepäälikön pyynnöstä aloin kierrellä alueen kuntia tavaten kunnissa työskenteleviä paikallisia virkamiehiä. Tapaamiset olivat omalta taholtani lähinnä kuuntelemista; albaaneilla oli suuri tarve purkaa kaikkea sitä, mitä sota ja sitä edeltäneet väkivaltaisuuDET olivat tuoneet tullessaan. Vieras piti saada vakuutettua kaikesta epäoikeudenmukaisuudesta, mitä he olivat joutuneet kokemaan.

Ja samalla tapasin eri vapaaehtoisjärjestöjen edustajia. Kosovossa oli tuolloin yli 400 järjestöä joko jo työskentelemässä tai etsimässä sopivia projekteja. Mutta tärkeintä oli tavata paikallisia asukkaita ja kuunnella heidän ajatuksiaan, löytää se yhteinen kanssakäymisen kieli vailla yhteistä lingvististä kieltä.

Ja vielä kauemmaksi...

Elokuun puolen välin jälkeen aluepäälikkö ilmoitti, että minut sijoitetaan UNMIK:n ns. ylimmäksi virkamieheksi kuntaan; sain tehdä valinnan kahden kunnan välillä. Tosin

aluepäällikkö ilmoitti samalla, että jotain kiinnekohtia minulla tuntuu olevan, kun puhun enimmäkseen alueen kaikkein köyhimmästä ja tuhotuimmasta kunnasta, Decanista. Siitä alkoi tehtäväni Decanin kunnanjohtajana. UNMIK antoi vasta lokakuussa 1999 säädöksen, jolla määriteltiin aluepäällikön (Regional Administrator) ja kunnanjohtajan (Municipal Administrator) tehtävät ja vastuut. Siinä vaiheessa sain virallisen nimityksen Decanin kunnanjohtajaksi.

Sodan päätyttyä Kosovon vapautusarmeija (UCK / KLA) oli perustanut Kosovoon siviilihallinnon. UCK:n poliittisen siiven komentaja Hasim Tachi oli nimitetty Kosovon pääministeriksi, hän oli nimennyt muut ministerit ja kuntien johtajat. Jokaisen kunnan johtoon oli nimetty joku armeijan komentaja, joka sitten oli kerännyt ympärilleen kunnan työntekijöitä. YK ei koskaan tunnustanut Tachin rinnakkaishallintoa. Ei myöskään kunnissa tuolloin olleita hallintokoneistoja tunnustettu YK:n taholta. Mutta tosiasiaa kunnissa valtaa pitivät vapautusarmeijan miehet.

Suomessa parikymmentä vuotta maahanmuuttajien parissa työskenneltyäni tiesin vallan hyvin, että naispuolista kunnanjohtajaa saattaa olla vaikea sulattaa paikallisten kunnaisien taholta. Niinpä heti alkuvaiheessa kokouksen alussa ilmoitin, että toivottavasti heitä ei häiritse se, että olen nainen – olenhan sentään vanhempi naishenkilö! Kosovolaisella kohteliaisuudella oli sen jälkeen tekemistä, kun miehet pyrkivät selittämään, että ethän sinä nyt sentään niin vanha ole....

Paikallisen väliaikaishallinnon perustaminen:

Ensin kunnanhallitus

Lokakuussa 1999 alkoi kunnassa tiiviit neuvottelut väliaikaisen kunnanhallituksen (Municipal Council) kokoamisesta. UNMIK:n määräysten mukaan UNMIK:n kunnanjohtaja on KH:n puheenjohtaja ja käyttää varsinaista päätösvaltaa, muutoin KH:lla oli vain neuvoa antava rooli.

Päivittäin kävin neuvotteluja eri puolueiden ja tahojen kanssa. Ilmapiiri kunnassa oli kireä, pinnan alla kyti niin paljon ristiriitaisuuksia ja vihaa; kolmen viikon aikana Decanissa tapahtui kuusi murhaa ja kolme kranaatti-iskua. Mutta vähitellen, vähitellen paikallisten kanssa alkoi myös yhteisneuvotteluja. Ja viimein ennen joulua puolueet ilmoittivat, että ovat valmiit allekirjoittamaan nimityskirjansa kunnanhallitukseen – mikäli puolueiden päämajat Pristiinassa sen hyväksyvät. Ja tuota hyväksyntää sitten jouduttiin odottamaan joulun ja uuden vuoden yli. Mutta tammikuussa 2000 kunnanhallitus saatiin kokoon ja jäsenet allekirjoittivat nimityskirjani. Allekirjoittaessaan kyselivät taasen kerran sitä, josko ymmärrän, miten vaikeaa se on heille. Allekirjoitusten jälkeen mentiin illallisille sulassa sovussa.

Sitten hallintokunnat

Mutta kunnanhallituksen synnyttäminen oli vain alkusoittoa; seuraava tehtävä uudella kunnanhallituksella oli perustaa kunnan hallintorakennelma ja päättää johtajista (Administrative Board); piti miettiä, mitä hallintokuntia kuntaamme tarvitaan, miten budjetti antaa myöten johtajien ja virkamiesten määrälle – ja se varsinainen kysymys, miten päälliköiden paikat jaetaan poliittisesti. Neuvottelin ja neuvottelin, yhdessä ja erikseen puolueiden kanssa. Ostin tyhjän taulun ja liituja – tässä on tabula rasa, tehdään hyvä suunnitelma. Lopulta kunnanhallituksen jäsenet pyysivät – neljän tunnin kokouksen jälkeen - että valitse ketä valitset ja tee päätökset, kunhan päästät meidät kotiin. Ilmoitin kuitenkin, etten aio ottaa koko päänsärkyä yksin kannettavaksi. Jos ei ratkaisua tule, niin huomenna istutaan viisi tuntia ja sitten kuusi, kunnes ratkaisu tulee. Jälkeen päin laskeskelimme, että 40 tuntia yhteensä se istuminen kesti! Mutta Decanin kuntaan saatiin toimiva hallintojohto – ensimmäisenä Kosovossa.

Ja sitten kunnan virkamiesten rekrytointi

Seuraava suuri tehtävä olikin sitten kunnan virkamiesten rekrytointi. Rinnakkaishallinto oli jo palkannut henkilöstön, joten tehtävä olikin kimurantti. Budjetti riitti noin 50 % siitä, mitä työntekijöitä kunnassa oli. Joten perustettiin työryhmiä miettimään, miten monta virkailijaa, mille osastoille, mihin tehtäviin ja millä nimikkeillä voidaan kunnan virkamiehiä rekrytoida budjetin raameissa. Tuskaista, niin tuskaista tuo aika oli. Jokainen yksittäinen työntekijä yritti käydä kertomassa taloudelliset vaikeutensa, puolueet alkoivat kilpailla viroista, kunta kiehuu ja kuohuu.

Aikataulutin työntekijöiden rekrytoinnin ensimmäisten Kosovon paikallisvaalien alle; vanhat johtajat eivät enää vaalien takia olleet tiukasti kiinni vallassa, uusia ei oltu vielä valittu. Työntekijöitä rekrytoitiin keskushallintoon se 50 % siitä, mitä heitä oli ollut vuotta aiemmin. Hakijat haastatteli komitea, jossa istui lisäksi pysyvästi paikallinen apulaiskunnanjohtaja sekä tilanteen mukaan ko. osaston päällikkö. Valinnat tuli tehtyä ja vieläpä sopuisasti. Ja naisten osuus keskushallinnossa 37,5 % - siitä olimme kaikki ylpeitä.

Olin vuonna 2002 Kosovossa kunnallisvaaleja seuraamassa ja kävin myös Decanissa. Kunnantalolle tultuani ensimmäinen asia, mikä minulle kerrottiin olikin: ”Helena, meillä on vieläkin 35 % työntekijöistä naisia!” Tuntui hyvältä.

Kunnan hallinnosta

Kosovon ongelmat eivät johdu yksinomaan sodasta. Kosovon albaaniväestö oli jäänyt yhteiskunnan ulkopuolelle jo 1990-luvun alussa; albaanit oli heitetty kaikista kunnallisista ja julkisista viroista, kouluista, yliopistoista, tehtaista jne – syntyi koulutustyhjiö, jonka paikkaaminen kestää pitkään. Lisäksi taustalla on entisen sosialistisen ajan ajatusmallit ja hallintokulttuuri. Nämä kolme tekijää estävät uusien tapojen ja mallien käyttöönoton.

Kunnan työntekijöissä oli kolmenlaisia virkailijoita; niitä, jotka olivat työskennelleet kunnassa 1990-luvun alkuun asti, vapautusarmeijassa kunnostautuneita ja nuoria, jotka olivat opiskelleet, mutteivät koskaan tehneet varsinaista hallintotyötä. ”Vanhoilla” virkamiehillä oli vanhentuneet, sosialistiselta ajalta olevat käsitykset hallinnosta ja vallasta ja he ”tiesivät kaiken”, entiset sissit ajattelivat, että sotakokemukset riittävät antamaan valmiudet kaikkeen mahdolliseen ja nuorilla taas ei ollut työkokemusta, mutta he olivat innokkaita oppimaan. Tilanne oli monta kertaa ongelmallinen, kun varsinaiset valtaa pitävät jättivät asioiden ulkopuolelle varsinaiset asiantuntijat.

UNMIK julkisti marraskuussa 2000 ns. kuntalain, joka lähentelee aika tavalla suomalaista mallia. Kunnilla on laaja itsehallinto, aluehallinto on karsittu lähes kokonaan pois. Kunnilla on vastuu perusterveydenhuollosta ja sosiaalipalveluista sekä opetuspalveluista. Monen kansainvälisen UNMIK:n virkamiehen oli hyvinkin vaikea ymmärtää moista mallia. Suomalaisena oli vastaavasti helppo kertoilla, mitä laki käytännössä tarkoittaa.

Työpäivien arkea

Työ Decanissa oli raskasta, mutta mielenkiintoista – ”en päivääkään vaihtaisi pois” kuten laulussa sanotaan. Koin työni niin, että olen elävä esimerkki hyvästä ja avoimesta hallinnosta, demokratiasta ja asiakaslähtöisyydestä; omalla henkilökohtaisella panostuksella ja itseni likoon laittamisella luulen tavoittaneeni paikallisten luottamuksen ja varsinkin kiinnostuksen sekä asiakaslähtöiseen hallintoon että kovaan työntekoon.

Työhuoneeni ovi oli aina avoinna – kylien mammat ja papat olivat joka aamu jo ennen klo 7:ää odottamassa Zonja Helenaa. Asiakkaita kävi säännöllisesti kymmenittäin päivässä. Se tiesi paperityötä iltaisin, mutta toisaalta herätti luottamusta. Ja varsinkin alkuaikoina se tiesi sitä, että kunnan asukkaat kääntyivät rinnakkaishallinnon virkailijoiden luota UNMIK:n puoleen.

Niitä kummallisuuksiakin sattui; virkani takia jouduin vihkimään aviopareja. Ensimmäistä paria vihkiessäni pelkäsin ensin, että ääneni pettää, mutta sitten jo pelkäsin, että kysyn parilta vielä, että oletteko nyt aivan varmoja? Mieheni ja minut on vihitty joulun alla maistraatissa keskellä päivää. Muistan kuitenkin, että naistuumari oli laittanut kauniin liinan pöydälle ja kynttilän palamaan. Ja niin oli Decanissakin kaikissa vihkitilaisuuksissani; puhdas liina ja kynttilä pöydällä palamassa.

Ensimmäiset vapaat vaalit...

Kosovon paikallisvaalit pidettiin myöhäsyksyllä 2000. Vaalit sujuivat rauhallisesti ja valtuusto valittiin. Kunnanvaltuustolla (Municipal Assembly) on ylin päätäntävalta. Valtuustolla on kolme pysyvää komiteaa ja tarvittaessa se voi perustaa muita komiteoita. Valtuusto valitsee hallintojohtajan (Chief Executive Officer) ja hallintokuntien päälliköt. Hallintojohtaja toimii sihteerinä valtuustolle ja on valtuuston puheenjohtajan (President) lähin yhdyshenkilö poliittisiin päätöksentekijöihin. Suomeen verrattuna suurin ero on

siinä, että niin valtuuston puheenjohtaja kuin varapuheenjohtajakin toimivat kunnan päivittäisessä hallinnossa saaden palkan samoin kuin virkamiehetkin.

Decanissa poliittisten puolueiden suhteet olivat mielenkiintoiset; Rugovan johtama LDK sai noin 60 %, Haradinaj'n AAK 33 % ja Thachin PDK 7 % äänistä. Siitä sitten alkoikin valtuustossa kissanhännänveto valtapäikoistä. Kuukau den neuvottelin taasen puolueiden kanssa, ja lopulta kahden turhan valtuustokokouksen jälkeen puolueet pääsivät yksimielisyyteen; valta jaettiin sekä valtuustossa että hallinnossa. Taasen kerran Decan näytti esimerkkiä muille kunnille. Olin ylpeä kunnastan! Ja siinä vaiheessa koin, että äiti on huolehtinut lapsistaan riittävästi.

Järjestin valtuuston avajaiset juhlaviksi, kävin keskustelut järjestelyistä puolueiden kanssa, miten vala vannotaan. Juhlava avajaiskokous alkoi kaikkien sääntöjen ja määräysten mukaisesti, mutta kun tuli aika vannoa vala, niin puolueet ilmoittivat, etteivät voi vannoa pelkästään YK:n lipun alla. AAK:n puheenjohtaja pyysi samalla lyhyttä neuvottelutaukoa – olin tähdentänyt heille, että aina voi pyytää neuvottelutaukoa.

Olin kuullut kollegoilta, että puolueiden johdot Pristiinassa ovat vaatineet oman lipun käyttöä, ja sehan vaatimus olikin. Ilmoitin puolueen puheenjohtajille, että olisitte kertoneet aiemmin, asia olisi ollut neuvoteltavissa – ette kai kuvitelleet, että minä huolehden teidän lipustanne? Jos haluatte laittaa lippunne esille, niin kyllä se isoon huoneeseen mahtuu – YK:n lippu tosin pysyy siellä, mihin olen sen laittanut. Johtajat sanoivat, että hyvä, mutta tuota, tuota... lippu unohtui kokonaan. Siinä sitten mietittiin, että miten nyt kukin säilyttää kasvonsa. Lopulta tulimme siihen tulokseen, että jatketaan valan vannomista ja avajaisten jälkeen lähdän heidän kanssaan kylän raittia marssimaan ja pidän vielä puheenkin; marssi oli sodan marttyyrien muistoksi. Jälkeenpäin istuimme kahvilassa sulassa sovussa eri puolueiden edustajat ja UNMIK:n edustaja – ja naurusta ei loppua meinannut tulla. Decan oli muuten ainoa Kosovon kunta, missä vala vannottiin pelkästään YK:n lipun alla.

Toimin Decanin ”kunnanjohtajana” vuoden 2000 loppuun asti siirtyen sitten Peja/Pecin alueen viiden kunnan sosiaalihuollosta vastaavaksi ministeriön edustajaksi.

Arkipäivää Decanissa

Sodan jälkeen yli 60 % Decanista oli tuhottu, julkisista rakennuksista lähes 90 %. Kaikkialla Kosovossa oli ongelmia sähkön kanssa, kuten edelleenkin. Vanhat vesiputket eivät kestäneet kesän ukkossateita ja paukahtelivat rikki, vettä sai vain metsien lähteiltä – ja metsät taasen oli miinoitettu sodan aikana.

Arki oli rankkaa, asukkaita palasi lähes päivittäin kotiensa raunioille. Viljaa ei voinut kylvää ensimmäisenä kesänä, joten kaikkea oli puutetta. Mutta suku piti yhtä, jokaista perheenjäsenestä pidettiin huolta vaikka millaisissa olosuhteissa. Tuota suvun yhteenkuuluvaisuutta ja samalla niin vanhusten kunnioittamista kuin lasten rakastamista heiltä kadepidin vertaamalla tilannetta koto-Suomeen. Itse tunsin koko ajan, että minusta

välitetään ja minusta pidetään huolta; naapurit kyselivät töistä tullessa, että oletko saanut kahvia, mummot toivat piirakkaa ja lapset kantoivat kauppakassit. Ei tarvinnut olla yksin.

Ja entäs laulaminen; ei tarvinnut olla syytä juhlille, kun jostain löytyi kitara ja sitten laulettiin ja tanssittiin! Vaikkapa keskellä päivää lounastunnilla, jos sattui sopiva kappale kuulumaan radiosta. Välittömyys tarttuu helposti, laulaessa ja tanssiessa pahimmat murheet unohtuvat hetkeksi. Paikallisten mielestä kuulemma paras suomalainen laulu, jota lauloin, oli ”kauan on kärsitty vilua ja nälkää, Balkanin vuorilla taistellessa”. Tosin kääntäessäni san oja joku tuumasi, että parempi vain olla kääntämättä, he kehittelevät omia sanojaan sävelen mukaan. Sisukkuus ja periksiantamattomuus vaikeissa olosuhteissa tuntui niin kovin tutulta.

Yksi tärkeimmistä yhdistävistä tekijöistä oli huumorintaju; kun luottamus oli saavutettu puolin ja toisin, niin kenenkään ei tarvinnut enää olla niin mahdottoman tärkeä ja vakava. Huumorin avulla voitiin käydä ehkä kipeitäkin asioita läpi, sen avulla ei myöskään kenenkään tarvinnut menettää kasvojaan.

Mitä jäin kaipaamaan?

Mieleen jäi niin monia asioita; kaipaamaan jäin ystäviäni, Kosovon kevättä, työni haasteita. Muistelen kunnantalolla vietettyjä talvisia iltoja kynttilän valossa paikallisten kunnansien kertoillessa haaveistaan kunnan kehittämiseksi, naistyöntekijöiden innostuneet kasvot, kun puhuimme naisen asemasta, terveyskeskuksen lääkäreiden turhautumisen, kun potilaille ei ollut antaa riittävää hoitoa, pihan lasten leikit sunnuntaiamuisin, Geravican vuoren lumiset huiput katsahtaessani ikkunastani vuorille, mantelipuiden, jasmiinien, kirsikankukkien huumaavan tuoksun kaikkialla keväisin, muistan istuskelut kadunvarsikahviloissa ystävien kanssa. Muistan myös ortodoksiluostarin puutarhan hiljaisuuden, jumalanpalveluksessa munkkien laulun ja kynttilöiden valot.

Mutta muistan myös talven pakkaset, kun sähköä ei saanut ollenkaan. Kunnantalolla sisälämpötila lähenteli nollaa, kotona oli sentään lähes 10 astetta lämmintä. Sähköistä media-aikaa elävällä oli vaikeuksia myös oppia elämään kuin ennen; kunnantalolle saatiin toimiva puhelin vasta yli vuoden jälkeen, kännykät eivät toimineet, sähköpostista puhumattakaan. Jos oli jollekin asiaa, niin istahda auton rattiin ja lähde ajelemaan kranaattien ja pommien rei'ittämiä teitä.

Mutta etninen vihanpito jatkuu...

Kosovossa vih anpito etnisten ryhmien välillä jatkuu. Monet uudistukset – vaikka kuinka demokraattiset – ovat vain näennäisiä, jollei rauhanomainen kanssakäyminen mahdollistu. Tilanne on tavallaan täysin lukkiintunut; ilman keskustelufoorumia, ilman normaaleja kontakteja yhteiselo ei voi edes koskaan alkaa, puhumattakaan rauhanomaisen rinnakkaiselon kehittymisestä. Mutta viha on niin syvällä. Tavallinen ihminen on väsynyt sotimiseen, väsynyt väkivaltaisuuksiin, mutta ei ole valmis astumaan

esiin ja sanomaan, että nyt riittää. Tämä jättää tilaa ja mahdollisuudet niille, jotka edelleen haluavat jatkaa taisteluaan. Kosovon missioni tulee kestämaan kauan.

Decanissa sijaitsee 1350-luvulla rakennettu ortodoksiluostari. Sodan jälkeen kunnan albaaneilla ja luostarin veljeskunnalla ei ole ollut juuri lainkaan kanssakäymistä. KFOR suojelee luostaria, munkit eivät voi lähteä minnekään ilman vahvaa sotilassaattuetta. Albaanit eivät suostu astumaan luostarin portista sisään, munkit eivät voi tulla ulos.

Tosiasia on, että monietnisyys ei ole vielä kukaan toteutunut Kosovossa. UNMIK joutui tilanteeseen, jossa kesän ja syksyn 1999 aikana Kosovo etnisesti puhdistettiin albaanien toimesta. Koska UNMIKilla ei ollut riittävästi henkilöstöä, ei varsinkaan riittävästi UNMIK poliiseja, etninen puhdistus tapahtui kansainvälisen yhteisön silmien alla. Lisäksi UNMIK joutui myös tilanteeseen, jossa se lähti neuvottelemaan niiden tahojen kanssa, jotka olivat tuon puhdistuksen takana. Tällöin puheet todellisesta demokratiasta ja monietnisyudesta, liikkumisvapaudesta ja turvallisuudesta ovat vain sanoja, ei käytäntöä.

Tulevaisuudessa riittävä turvallisuus (sotilaallinen ja poliisi), lainsäädäntöpohja sekä hallintohenkilöstö tulisi olla riittävän vahva heti toiminnan alussa, tällöin ei pääsisi syntymään niitä virheitä, mitä Kosovossa on tapahtunut. Kuten Decanin luostarin isä Sava on todennut, demokratiaa ei voida rakentaa etnisen syrjinnän ja konfliktin päälle.

Tarinoita tapahtuneista – kulttuurisensitiivisyyttäkö?

Jätekaivon tyhjennys kuuluu siviilipuolelle

Sodan päättymisestä oli kulunut kolmisen kuukautta, kun esille nousi kysymys luostarin jätesäiliön tyhjentämisestä. Säiliö ei ollut suuren suuri, mutta väkivaltaisuuksien aikana luostari oli majoittanut paljon kyläläisiä ja serbiarmeijan ja -poliisin jäsenet olivat käyneet luostarissa. Ja niinpä jätesäiliö oli täyttynyt, ja se piti saada tyhjennettyä. Paikallisen KFORin komentaja kutsui minut luokseni; päämajan edessä, kädet selän takana, ikuinen piiska kädessään ilmoitti sitten yks'kantaan, että jätekaivon tyhjennys kuuluu siviilipuolelle, ei sotilaille.

Luostarin veljien kanssa sitten katselimme kaivoa ja mietimme tilannetta. Mikä oli systeemi ennen, oli tietysti ensimmäinen kysymys. Ja vastaus, että tietysti kunnan jätehuolto toimi normaalisti, kun oli ollut laki ja järjestys. Kunnan jätehuolto nyt ei sodan jälkeen toiminut muutoinkaan, ja kalustokin oli tuhottu. Eikä toisen osapuolen mieleenkään tullut, että asia kuuluisi heille; ”hukkukoon paskaansa” kuten kunnanisät asian ilmaisivat. Otin yhteyttä suurimpiin järjestöihin, ei vastauksia mistään. Ja veljet ihmettelivät, että miten nyt tämä inhimillinen ongelma voidaan ratkaista.

Uudestaan taasen KFORin komentajan luokse. Pataljoonan pihalla huomasin makedonialaisen firman jäteauton. Ei kun kyselemään kuskilta, että miten aivan lähellä olevan luostarin ongelma saataisiin ratkaistua. Kuski lupasi lähteä katsomaan, ja niin sitten sain kyydin jäteautossa luostariin. Firma lupaili auttaa, mikäli UNMIK lähettäisi

virallisen pyynnön pääkonttoriin Skopjeen ja vastaisi kustannuksista. Ongelmana oli myös sekin, että säiliö oli liian suuri käytettävissä olevalle jäteautolle, pitäisi saada suurempi auto. Ja tie jätensäiliölle on liian kapea taas suuremmalle autolle. Ja tulihan sieltä myös tieto, että toisen osapuolen henkilöt ovat uhanneet, ettei heillä ole menemistä luostarin alueelle. Tässä vaiheessa oli myös komentaja saapunut kaivoa katselemaan ja keskustelua kuuntelemaan. Kaikkien näiden keskustelujen ja jätekaivoon tuijottelemisten jälkeen KFOR lupautui kuitenkin auttamaan. Mutta tuli heidän kannaltaan todistettua, ettei siviilipuoli pysty ratkomaan ongelmiaan. Tiedä sitten, miten on, mutta säiliö tyhjeni eikä asia noussut enää esille seuraavien pataljoonien aikana.

Komentajan terveiset; kakku tai pala suklaata

Kuntalaisten jonot oven takana pidentyivät päivä päivältä. Harvoin oli aikaa lähteä lounaalle tai edes hieman vetäistä henkeä päivän mittaan. KFORin komentaja Morello oli alaisiltaan kuullut ja itsekin huomionnut, että kunnanjohtajattarella kiirettä riittää. Ja Morello oli myös huomionnut, miten silmäni kirkastuivat ja suuta veti hymyyn, kun pataljoonassa vieraillessani sain kakkua tai suklaata syödäkseni.

Lienee Morello myöskin miettinyt, että itse pääsee vähemmällä, kun pitää yhteistyökumppanin hyvällä tuulella. Usein keskellä pahinta kiirettä KFORin sotilaspoika ohitti käytävällä kiemurtelevan kuntalaisten jonon ja käsi lipassa ilmoitti, että komentaja lähetti kiireellisen paketin, joka tulee välittömästi avata. Ja mitäpä sieltä löytyikään; ensin pikku lappu tervehdyksellä, että ”luulen, että tarvitset juuri tätä tällä hetkellä” ja paketin sisältä löytyi herkullinen leivos tai suklaapatukka. Tämän Morellon kanssa lähetelemme viestejä edelleen toisillemme. Edelleen hänen ajoituksensa on oikea; juuri silloin, kun mieltii, missä mahtaa komentaja nyt olla, niin viesti tulee.

Tämä on Rouva Komentaja

KFOR sulki luostarin ohittavan tien ja pisti pystyyn tiesulut luostarin molemmille puolille. Käskytyksenlenkki oli lienee liian pitkä, joten sain yhden jos toisen kerran viettää aikaani tiesululla luostarille mennessäni. Sotilaspojat tekivät vain työtään, mutta useaan kertaan viikon mittaan odottelu sululla alkoi hermostuttaa. Kerran sitten sattui niin sopivasti, että pataljoonan komentaja tuli sululle juuri silloin, kun pojat ihmettelivät UNMIKin henkilökorttia ja seurasi tilannetta.

Saman päivän aikana sain komentajalta kutsun tulla käväisemään pataljoonassa. Komentaja tuli pihalle vastaan ja jäimme siihen jutustelemaan. Niitä näitä jutustellessamme solttupoikia kerääntyi enemmän ja enemmän ympärillemme. Sitten komentaja katsoi, että nyt on tarpeeksi miehiä paikalla; otti minut kainaloonsa ja ilmoitti vakavana miehilleen: ”Minä olen tämän pataljoonan komentaja, mutta tämä tässä on Rouva Komentaja, käyttäytykää sen mukaisesti”. Ei tarvinnut sen jälkeen odotella tiesuluilla eikä muutoinkaan. Ja solttupojat tekivät kunniaa mennessään.

Mutta kyseessähän olikin komentaja Guaressi laivaston yksikkö ”San Marco”; navy on aina navy. Lieneeköhän komentaja läh einenkin sukulainen Isä Camillon kirjoittajalle, huumori ainakin vahvasti viittasi siihen.

Mitäs tehdä koirille – kuka saa ampua ja millä

Huomasin ajellessani, että koiranraatoja oli siellä täällä teiden varsilla. Koirista alkoi tulla varsin vaarallinen liikenneongelma. Varsinkin iltaisin autolla liikkuessa koirat lähtivät laumoina juoksemaan perässä. Sodan aikana ja varsinkin sen jälkeen koirat olivat alkaneet kerääntyä yhteen ihmettelemään, mistä seuraavan aterian saisi. Silloin tällöin tuli kunnantalolle maalaisisännät kertomaan, miten koirat olivat tuhonneet istutukset ja lapset joutuivat koulutiellään pelkäämään. Oli siis taasen yksi ongelma ratkaistavana; mitä tehdä kulkukoirille, jotka ovat uhkana lapsille, viljelyksille, tautien leviämislle ja liikenteelle.

Käännyin asiassa KFORin pataljoonan puoleen, mutta sain kuulla, että Italian armeijan ohjesääntö kieltää eläinten tappamisen. Sitten marssin UNMIKIn poliisikomentajan luokse. Pitkien selvittelyjen jälkeen sain kuulla, että UNMIKIn poliisi kyllä saa ampua vaaralliseksi käyneet koirat, mutta heillä ei ole tarkoitukseen sopivia aseita. Otin yhteyttä paikalliseen metsästysseuraan, joiden virallisille edustajille oli UNMIKIn taholta myönnetty aseenkantolupa. Mutta ongelmaksi nousikin sitten tosiasia, ettei heillä ollut ammuksia eikä mitään laillisia keinoja ammusten ostamiseksi.

Tilannetta yritettiin purkaa yhteisillä neuvotteluilla, mutta ilman tulosta. Koirat vain lisääntyivät – ja lisääntyvät varmaan edelleen. Toisissa kunnissa tilanteeseen löydettiin erilaisia ratkaisumalleja. Klinassa esimerkiksi KFOR, UNMIK poliisi ja paikallinen metsästysseura järjestivät yhteisen ”jahtipäivän” KFORin johdolla. Koirien lukumäärääkin saatiin vähennettyä, mutta lopputulos oli aika nolo yhteistyölle. Päivän päätteeksi KFOR takavarikoi kaikki metsästysseuran aseet, vaikka kaikilla olikin virallinen aseenkantolupa.

Täytyy sanoa, että taasen kerran oli ikävä suomalaisen pataljoonan maanläheistä käytännön järjeä; taitaa Lipljanin alue olla ainoa, missä ei ole ongelmia kulkukoirista. Kiitos terveän maalaisjärjen käytön.

Eihän kukaan ole maksanut mitään pitkään aikaan

Oli taasen kunnan väliaikaisvaltuuston kokous. Esityslistalla oli yhtenä asiakohtana kunnanohjeen antaminen vesimaksuista. Ohjeen sisältö esiteltiin valtuuston jäsenille. Ohjetta oli käsitelty jo useammankin kerran sekä poliittisella että virkamiestasolla. Oli tehty muutoksia, oli kysytty niin Pristiinan kuin Pejan aluetoimiston mielipiteitä. Kunnan taloushallinto ja vesihuolto olivat olleet tiiviisti mukana ohjeen valmistelussa. Pristiinasta olimme saaneet luvan ohjeen toimeenpanon ajankohdasta; vaikka päätös lyötäisiinkin lukkoon nyt toukokuussa, vesimaksut voidaan kerätä takautuvasti vuoden alusta asti.

Puheenjohtajana avasin keskustelun ohjeen esittelyn jälkeen. Jokainen halusi sanoa sanansa asiaan – kuten tapa on. AAK:n edustaja vetosi siihen, että kuntalaiset niin kuin myös koko kunta ovat köyhiä eikä ihmisillä ei ole varaa maksaa takautuvia maksuja. Ehdottomasti maksujen toimeenpano pitäisi aloittaa vasta kesäkuusta. PDK:n kuten myös LKCK:n edustajat vetosivat samaan; sodan jälkeen ei kuntalaisilla ole rahaa maksaa takautuvia maksuja. LDK:n edustajan kanta taasen oli, että koskapa kenenkään ei ole tarvinnut maksaa vesimaksuja vuoteen, olisi ehdottomasti syytä käyttää mahdollisuutta takautuviin maksuihin. Ja näin myös köyhä kunta saisi hieman rahaa vesihuollon kehittämiseen.

Asiasta sukeutui syvällinen, toisaalta surkean köyhyiden ja toisaalta kunnan tarpeiden välillä lainehtiva keskustelu eri puolu eiden edustajien kesken. Kumman avointa ja kaikkien kokouskäytäntöjen mukaista kohteliasta keskustelua käytiin pitkään. Huomasin kuitenkin, että keskustelijoilla oli silmät hieman sirrallaan ja suupielet kääntyneenä hienoiseen hymyyn. Ulkopuolinen olisi h dposti pitänyt keskustelua todellisena avoimena, tosiasioihin paneutuvana poliittisena keskusteluna. Mutta todellisuus oli toisenlainen: jokainen tiesi, että vesimaksuja oli kuntalaisilta kerätty jo edellisestä kesästä lähtien. Mutta kaikki eivät taasen tienneet, minne rahat olivat menneet. Ja siinä sitten puolueet antelivat toisilleen; kaikki tunsivat todellisuuden, mutta kasvot ja demokraattinen prosessi piti jotenkin säilyttää. Toiset puolueet pelkäsivät, että nyt menee kannatus, kun maksut laitetaan perittäväksi toiseen kertaan, toiset puolueet pelkäsivät seurauksia.

Itse kuuntelin keskustelua suurella mielenkiinnolla ja arvioin mahdollisia seurauksia. UNMIK:n edustajana pystyin ottamaan ratkaisijan roolin; kun ei ole kerta maksuja peritty aiemmin, niin kyllä nyt kuntalaisilla jo pitäisi olla sen verran, että kunta saa vastineen hyvin johdetusta vesihuollosta. Ja kunnanpäättäjät nyökkäilivät hyväksyvästi.

Vesimaksuohjeen antamista tärkeämpi lopputulos oli, että siihen loppui kulissien takaisten maksujen periminen kuntalaisilta. Varsinkin, kun kokousten pöytäkirjat olivat kaikille avoimia ja julkisesti nähtävillä – mihin kiinnitin kunnanisien erityistä huomiota.

TYÖRYHMÄN KONKREETTISET TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Koulutustarpeet

Työryhmän keskusteluissa kävi selvästi ilmi, että nykyisessä tilanteessa on olemassa aukkoja koulutuksessa niille ihmisille, jotka lähtevät konfliktin jälkeisille alueille siviilihallinnon palvelukseen. Pelkkä oman alan ammattitaito ei riitä, vaan tarvitaan tietoa spesifisti konfliktin kulusta ja kriisin dynamiikasta, sekä teoreettisia viitekehyksiä että kokemusperäistä tietoa. Myös työntekijän oman jaksamisen kannalta on tärkeää tuntee konfliktinjälkeiseen tilanteeseen liittyvä problematiikka sekä yksilön että yhteisön osalta. Kriisityön ammattilainen korostaa, että jaksukseen toimia työntekijän on tunnettava omat voimavaransa. Kriisityön perusteista pitäisi siis tehdä perusasia valmennuksessa.

Tiedon keräämisen tarpeet

On todennäköistä, että kokemuksen kautta syntynyt tieto häviää eikä siirry seuraavalle sukupolvelle, jos sitä ei järjestelmällisesti kerätä ja hyödynnetä. Tämä ongelma on selvästi ollut olemassa – esimerkiksi kaksi vuotta Kosovossa työskennellyt Helinä Kokkarinen kertoo, ettei häntä ole juuri kutsuttu kertomaan kokemuksistaan, samaten kun hän lähti itse työhön Kosovoon lähes ilman valmennusta. Tästä syystä olisi oltava olemassa organisaatio, joka kerää kokemusperäistä tietoa, kehittää ”institutionaalista muistia”. Käytännössä siviilihallinnossa tai muissa tehtävissä palvelleisiin olisi pidettävä yhteyttä useiden vuosien ajan, koska suhde omiin kokemuksiin muuttuu ainakin jonkin verran ajan kuluessa.

KATUn rooli kouluttajana ja tiedon kerääjänä

KATU-verkoston mahdollinen rooli nähtiin tiedottajana, kouluttajana ja verkostoitujana. Tulevaisuuden Katu voisi olla konfliktialueilla työskentelevien suomalaisten kouluttajaorganisaatio, joka järjestäisi erilaisille ammattiryhmille räätälöityjä kursseja, julkaisisi materiaalia ja keräisi myös kokemusperäistä tietoa alueelta. Rooli olisi siis saman tyyppinen konfliktien hallinnan alueella kuin mitä Kepalla on kehitysyhteistyön puolella.

Miksi juuri KATU sopisi tähän rooliin? Kansalaisjärjestö on joustava, nopea ja riippumaton. KATUssa on jo paljon tietoa kansalaisjärjestökentän työstä konfliktinhallinnan alueella. Tätä voi tulevaisuudessakin hyödyntää ja solmia kontakteja NGO-kentällä eurooppalaisella ja maailmanlaajuisella tasolla. KATUlla on Suomessa laaja verkosto jäsenjärjestöjä, joita voitaisiin tehokkaasti hyödyntää. Uudistukset KATUn roolissa edellyttävät tietysti ensin poliittista päätöstä. Sen valmistelemiseksi pitää tehdä lisäselvityksiä siitä, mitä kaikkea tietotaitoa KATUn jäsenjärjestöissä on ja miten sitä voidaan hyödyntää ja mihin jäsenjärjestöissä ollaan valmiita sitoutumaan.

TAUSTA-AINEISTOA

Sivustoja

www.wri-irg.org
www.derechos.chile.com/english/rettig.htm
www.truth.org.za
<http://www.doj.gov.za/trc/index.html>

Kirjoja

Dealing with the past, Truth and Reconciliation in South Africa, Published by the Institute for Democracy in South Africa, Cape Town, 1994

Past imperfect, Dealing with the Past in Northern Ireland and Societies in Transition, published by INCORE, Londonderry, Northern Ireland, 1998

Unfinished Business. State Killings and the Quest for Truth, by Bill Rolston, BTP Publications Ltd, Belfast, 2000

No Future Without Forgiveness, by D. Tutu, London, Rider, Random House, 1999

Truths & Lies, by J. Eldestein, , London, Granta Publications, 2001

Justice and Reconciliation after the violence, by Andrew Rigby, UK Lynne Rienner Publishers, inc, 2001

Unfinished business , by T. Bell, South Africa Red Works, 2001

Unspeakable truths, confronting State Terror and atrocity, by Priscilla Hayner, Routledge London, 2001

Roberta Bacic: What are Truth Commissions? Peace News 2438, pages 16/17

Roberta Bacic: Dealing with the Past: Chile -human rights and human wrongs in Journal Race & Class, TRUTH?, Volume 44, July-September 2002

Workshop 5

KÖYHYYS JA KONFLIKTIT

Puheenjohtaja	Olli Ruohomäki, KYO/UM
Raportoiija	Anisa Doty, Kepa
Alustajat	Ville Luukkanen, Kepa Lauri Siitonen, Helsingin yliopisto Timo Voipio, KYO/UM
Osallistujat	Terttu Ahokas, Suomen Rauhanpuolustajat Maija Hakulinen, KUA Silla Ristimäki, eduskunta-avustaja Pilvi Taipale, opiskelija

TAUSTAA

Konflikteja seuraa usein köyhyys, mutta johtaako köyhyys itsestään selvästi konflikteihin? Köyhyyden ja konfliktien tarkastelu käsitteparina muodostaa monimutkaisen ja moniulotteisen syy-seuraussuhteiden viidakon. Sama harjoitus voi kuitenkin parhaimmillaan tuottaa policy-relevanttia tietoa suhteessa konfliktinehkäisyyden, -hallintaan ja jälkihoitoon sekä kehitysyhteistyöhön laajemminkin.

Eräiden arvioiden mukaan noin kolmannes maailman väestöstä elää joko keskellä väkivaltaisia konflikteja tai kärsii niiden seurauksista. Vaikka konfliktien ilmeneminen ei rajoitukaan eteläiselle pallonpuoliskolle, suhteettoman suuri osa maailman konflikteista tapahtuu nimenomaan köyhissä maissa. Esimerkiksi noin puolet Afrikan valtioista kärsii aseellisiin konflikteihin liittyvistä ongelmista. Nämä konfliktit eivät ole hetkellisiä hätätiloja, vaan valtaosan taustalta löytyy pysyviä ja rakenteellisia yhteiskunnallisia ongelmia. Yhä useammin kroonisesti köyhät elävät kroonisesti turvattomissa ympäristöissä.

Suorien humanitääristen vaikutustensa lisäksi konflikteilla on hintansa yhteiskuntien kehitykselle. Globaalin köyhyyden poistamisen tavoite uhkaa jäädä saavuttamatta mikäli samanaikaisesti turvattomuus ja väkivaltaiset konfliktit maailmassa lisääntyvät. Konfliktit eivät ole muiden kehityskysymysten liitännäisilmiö, vaan useimmiten ongelmavyyhtien keskiössä, joko syynä tai seurauksena ja pahimmassa tapauksessa sekä että. Tästä syystä tietoa ja ymmärrystä konflikteista ilmiönä, niiden ennaltaehkäisystä, hallinnasta ja jälkihoidosta, sekä suhteesta köyhyyteen tulee tukea ja kasvattaa niiden toimijoiden kesken, jotka työskentelevät kehityskysymysten parissa.

TAVOITE

Workshop-työskentelyllä pyrittiin

- a) hahmottamaan minkälaista tietoa ja osaamista köyhyyden ja konfliktien muodostamiin kehityskysymyksiin liittyvässä toiminnassa tarvitaan

- b) vastaamaan seminaarin kaikille workshopeille annettuihin kolmeen kysymykseen: mihin kansalaisjärjestöt ovat valmiita itse sitoutumaan; mitä hallinnolta odotetaan; ja mitä voidaan ja halutaan tehdä yhdessä (NGOt ja hallinto).

TOTEUTUS

Ensimmäisessä osuudessa Olli Ruohomäki johdatteli lyhyellä avauksella workshopin teemaan, jonka jälkeen kuunneltiin kolme alustusta. Timo Voipion aiheena oli "Muuttuva kehitysyhteistyö -kehitysyhteistyön historiallisista kokemuksista ja nykyisestä valtavirta-ajattelusta". Ville Luukkanen puolestaan puhui otsikolla "Köyhyyden poistaminen resurssien hallintana ja 'pelin sääntöinä': tapaukset Etelä Afrikan Tasavalta ja Kongon Demokraattinen Tasavalta". Lopuksi Lauri Siitonen piti alustuksen aiheesta "Köyhyysoongelmiin liittyvä kehitysyhteistyö konfliktinehkäisykeinona". (Alustusten rungot ohessa.)

Workshop-työskentelyn toisen osuuden aikana ruodittiin aluksi köyhyyden ja konfliktin olemusta erillisinä ilmiöinä, jonka jälkeen etsittiin vastauksia kysymykseen: "Miten voidaan tarttua köyhyyden ja konfliktien muodostamiin ilmiöihin?" Kysymystä lähestyttiin hahmottelemalla aiheeseen liittyviä uhkia (vaikeuttavat köyhyyden ja konfliktien muodostamiin ilmiöihin tarttumista) ja mahdollisuuksia (edesauttavat/tarjoavat mahdollisuuden köyhyyden ja konfliktien muodostamiin ilmiöihin tarttumista).

Aivoriihen tuloksena listatut uhat ja mahdollisuudet (alla) voidaan nähdä osana sellaista asiakokonaisuutta, johon liittyvä ymmärrys ja osaaminen on välttämätöntä pyrittäessä asiantuntevaan ja tehokkaaseen konflikteja ehkäisevään kehitysyhteistyöhön.

Uhat

- kohdealueiden kestäättömät ja epäluotettavat regiimit, ns. 'Rogue states'-valtiot ja niille tyypillinen toiminta
- hajottavat ja syrjäyttävät poliittiset projektit (kansalliset, etniset, uskonnolliset, deologiset, taloudelliset jne.)
- poliittinen ja taloudellinen korruptio
- väkivallan perinteet/kulttuuri ja rikollisuus

Mahdollisuudet

- paikallisyhteisöjen kehitysprosessit, joissa avainsanoina kapasiteetin ja hyvän hallinnon vahvistaminen, oikeusperiaatteet yleensä ja erityisesti ihmisoikeudet, paikallisdemokratia, empowerment jne.
- kolmannen sektorin kehitysprosessit: kansalaisjärjestöt ja etenkin niiden yhteenliittymät/kattojärjestöt voivat toimia välit täjänä ja kanavana yksityisen/paikallisen ja julkisen/globaalin välillä. Näiden olemuksen, yhteiskunnallisen aseman ja toimintalogiikan ymmärtäminen.

- yhdistävät ja tunnustavat poliittiset projektit (kansalliset, etniset, uskonnolliset, ideologiset, taloudelliset jne.)
- perinteiset konfliktinehkäisymekanismit ja käytännöt

Sekä uhkia että mahdollisuuksia

- gender-perspektiivi: molempien sukupuolien erityisrooli kulloisessakin yhteisössä
- ikä-/sukupuolviulottuvuus: nuorilla, työikäisillä, vanhuksilla kullakin oma olemassa oleva ja potentiaalinen roolinsa kussakin yhteisössä
- globalisaatio: maailmanlaajuisen yhtenäiskulttuurin tendenssit konfliktien aiheuttajana ja toisaalta mm. konfliktinratkaisumallien antajana?

Keskustelun pohjalta nousi seuraavia ideoita/toimintasuosituksia:

- Konfliktinehkäisystematiikka (väkivaltainen konflikti laajasti käsitettynä = myös rakenteellinen väkivalta) pitäisi tehdä selväksi kehitysyhteistyössä; linjauksissa, hankkeissa, suunnitelmissa, koulutuksessa, arvioinneissa.
- Kiistojen hallinta sekä konfliktin ratkaisuun liittyvä osaaminen pitäisi nostaa yhdeksi kehitysyhteistyön laatuksiteeriksi.
- Kehitysyhteistyössä toimivien eri tahojen konflikti-aiheiset kokemukset ja osaaminen tulisi kerätä systemaattisesti talteen (esim. dokumentoimalla paluukeskustelut), jotta kokemusperäinen oppiminen ei jäisi ainoastaan yksilöiden pääomaksi, vaan sitä voitaisiin kanavoida muille toimijoille.
- Mikä merkitys olisi ns. 'läsnäololla' konfliktialueilla ja/tai konfliktialttiilla alueilla? Ihmisoikeusmonitoroinnin ja tiettyjen alueellisten konfliktialttiiden tilanteiden seurannan mahdollisuuksia kehitysyhteistyön sisältöinä/muotona tulisi selvittää.
- Sekä pohjoisen että etelän kansalaisyhteiskunnissa tulisi harjoittaa nykyistä aktiivisempaa ruohonjuuritason vaikuttamistyötä konfliktinehkäisystematiikan osalta. Tällainen laajempaan yleisöön suuntautuva globaalin ymmärryksen tukeminen voisi tuottaa vastauksia kysymykselle "miksi meidän pitäisi välittää?" Mahdollisimman laaja ja entistä syvällisempi globaali ymmärrys kansalaisten keskuudessa on välttämätön edellytys vakuuttavalle, kestäväälle ja järkevästi resurssoidulle konfliktien ehkäisyyn tähtäävälle kehitysyhteistyölle.

Johtopäätökset/vastaukset workshoppeille annettuun kolmeen ennakkokysymykseen:

Kansalaisjärjestöt ovat valmiita sitoutumaan ...

- a) eri toimijoiden väliseen, vertailevaan oppimiseen perustuvan koulutuksen kehittämiseen ja suunnitteluun. Erityisenä koulutuksellisenä hankkeena nousi idea tapaus-simulaatio -prosessin kehittämisestä.
- b) verkottumisen tehostamiseen eri toimijoiden kesken: väkivallan ehkäisyyn erikoistuneen toimijajoukon välisen virtuaalisen työyhteisön vahvistaminen (on jo olemassa KATUn kautta, mutta verkostoa pitäisi vahvistaa ja sen toiminta pitäisi resurssoida kunnolla!)

Hallinnolta odotetaan...

- Selkeää näkemystä siitä miten, millä keinoin ja minkälaisella aikataululla konfliktinehkäisy-osaamisen eksplisiittistä integroimista kansalaisjärjestöjen ja muuhun kehitysyhteistyöhön tullaan priorisoimaan.

Yhdessä voidaan ja halutaan...

- Ylläpitää dialogia yllä mainituista teemoista. Tavoitteena yhteisen näkemyksen kirkastuminen.

ALUSTUSRUNGOT

Timo Voipio

Muuttuva kehitysyhteistyö - kehitysyhteistyön historiallisista kokemuksista ja nykyisestä valtavirta-ajattelusta

Holkerin komitea on oikeassa: Suomella on nyt mahdollisuus - ja hyvin perusteltu syy nostaa kehitysyhteistyömäärärahat tasolle, joka antaa meille aidon puhevallan hallitustenvälisessä globaalipoliittisessa keskustelussa.

Vaikka idän ja lännen väliset jännitteet ovat lientyneet, puolueettomia välittäjiä tarvitaan jatkossakin globaalien etelän ja pohjoisen välisten vastakkainasettelujen sovittelussa. Suomi nauttii kaikkien osapuolten luottamusta, mutta meidän sanojemme painoarvo nousee merkittävästi, jos nyt todella pystymme lunastamaan YK:ssa antamamme lupaukset.

Määrän lisäksi myös kehitysyhteistyön (KYT:n) menetelmät ja sisällöt ovat muuttumassa. Voisi sanoa, että KYT on "aikuistumassa": muuttumassa hajanaisista projekteista yhteiskuntapolitiikaksi.

Köyhyyden vähentäminen on aina ollut yksi kehitysyhteistyön (KYT:n) tavoitteista, mutta rehellisesti sanoen - vasta Kööpenhaminan sosiaalisen huippukokouksen (Social Summit 1995) jälkeen köyhyyden vähentäminen on todella määrätietoisesti ja systemaattisesti nostettu KYT:n keskiöön.

YK:n vuosituhatuippukokouksessa (Millennium Summit, syyskuu 2000), jossa Suomella oli kunnia johtaa puhetta, syntyi maailman hallitusten kesken ns. "Globaali Vuosituhatt-konsensus" siitä, mitä konkreettisesti tarkoitamme, kun puhumme köyhyyden syistä ja sen vähentämisestä:

Olemme nyt yksimielisiä siitä, että köyhyysongelman ratkaisujen on oltava...

- (a) kontekstispesifejä
- (b) moniulotteisia
- (c) koherentteja, ja
- (d) demokraattisia.

Kontekstispesifisyys tarkoittaa, että kaikkiin maihin soveltuvia patenttiratkaisuja ei voida käyttää, kuten vielä 1980- ja 1990-lukujen rakennesopeutusohjelmien aikaan uskottiin: Jokaisen kansakunnan on itse analysoitava oman köyhyytensä syyt ja ominaispiirteet ja valittava maan oloihin parhaiten sopiva strategia köyhyyden vähentämiseksi.

Moniulotteisuus: 1990-luvun YK-konferenssisarjan tuloksena ymmärrämme nyt, että köyhyys on moniulotteinen ongelma. Se siis ei ole vain omaisuuden vähäisyyteen liittyvä taloudellinen kysymys. Köyhyys ilmenee usein myös ihmisoikeuksiin, hallinnon vastuullisuuteen ja osallistavuuteen, terveyteen, koulunkäyntiin, ravitsemukseen, sosiaaliturvaan, ruumiilliseen koskemattomuuteen, ympäristön tilaan, sukupuolten tasa-arvoon, sosiaaliseen asemaan, syrjäytymiseen ja itsekunnioitukseen liittyvinä hyvinvointipuutteina. Köyhimpiä ovat usein ne, joiden elämässä erilaiset hyvinvoinnin puutteet tuntuvat kasautuvan.

Koherenssin vaatimus tarkoittaa sen varmistamista, että kehitysyhteistyöllä ja kaikilla muilla politiikanlohkoilla tavoiteltavat muutokset ovat keskenään yhteensopivia. Jos onnistumme tässä, voimme myös esim. WTO:ssa käytävillä kauppapoliittisilla neuvotteluilla ja kansainvälisillä ympäristösopimusten neuvotteluilla luoda lisää tilaa köyhien maiden omille ponnisteluille oman köyhyytensä vähentämiseksi.

Demokraattisuus: Uutta 1980- ja 1990-lukujen kehitysyhteistyöhön verrattuna on myös demokraattisten periaatteiden korostus: Rakennesopeutusohjelmien aikakaudella uskoimme, että kehitysrahoittajat voivat ehdoillaan pakottaa köyhien maiden hallitukset noudattamaan ulkomaisten rahoittajien oikeina pitämiä politiikkalinjauksia. Tulokset eivät olleet rohkaisevia. Sen paremmin köyhien maiden johtajat kuin kansalaisetkaan eivät olleet aidosti sitoutuneita reformeihin, joita he eivät tunteneet omikseen. Köyhien maiden - muutenkin heikkojen - virkakoneistojen kaikki energia kului raporttien kirjoittamiseen ulkomaisille rahoittajille - saksalaisille saksalaisten vaatimilla lomakkeilla, suomalaisille Suomen valtionhallinnon sääntöjen mukaisesti ja Maailmanpankille vielä erilaisten proseduurien mukaan. Köyhän maan oma vaaleilla valittu Parlamentti sen sijaan sai hyvin niukalti tietoa siitä, mihin tarkoituksiin ulkomaisia lainoja ja lahjoja maassa käytettiin. Kukaan ei aidosti voinut kantaa poliittista vastuuta kehitysyhteistyöstä.

Nyt lähdemme siitä, että on köyhän maan hallituksen ja parlamentin tehtävä laatia - kansalaisia mahdollisimman laajasti osallistavan prosessin kautta - maan oma kansallinen köyhyyden vähentämisstrategia, eli PRSP (Poverty Reduction Strategy Paper). PRSP on kunkin kansakunnan oma tulkinta siitä, millaisin keinoin he aikovat saavuttaa ne vuosituhatpäämäärät, MDG:t, joiden saavuttamiseen kaikki maailman kansakunnat YK:n Millennium Summitissa sitoutuivat. Ei ole meidän ulkopuolisten kumppaneiden tehtävä määrittellä esimerkiksi tansaniaalaisten puolesta, mitkä olisivat oikeita strategioita köyhyyden vähentämiseksi Tansaniassa. Mutta me olemme sitoutuneet tukemaan köyhempiä kumppanimaitamme heidän omien kansallisten strategioittensa toimeenpanemisessa.

Esimerkiksi Tansaniassa maan hallitus on ensisijaisesti vastuussa Tansanian parlamentille ja kansalle siitä, että verovaroja ja ulkomaista apua käytetään niihin tarpeisiin, jotka on Tansanian kansallisessa köyhyyden vähentämisstrategiassa määritelty prioriteeteiksi. Myös Suomen kehitysyhteistyöhallinto seuraa, tapahtuuko näin todella, ja tulevatko suomalaiset verovarot tarkoituksenmukaisesti käytetyiksi. Mutta ensisijaisen tärkeää on, pystyykö Tansanian hallitus antamaan tansanialaisille kansanedustajille uskottavat tilitykset siitä, miten tansanialaisten maksamat verovarot ja ulkomaisten kumppaneiden kehitysapuvarat on käytetty.

Tavoitteena on Tansanian oman julkisen taloushallinnon toimintakyvyn vahvistaminen siten, että Tansanian parlamentin saamista raporteista tulee vähitellen niin hyviä, että ne jonain päivänä sellaisinaan kelpaavat myös Suomen eduskunnalle ja valtiontalouden tarkastusvirastolle osoitukseksi siitä, että verovaramme on Tansaniassa käytetty tehokkaasti ja tuloksellisesti köyhyyden vähentämiseen.

Tässä PRSP-lähestymistavassa ei oikeastaan ole meille suomalaisille mitään ihmeellistä: Jo 60-luvun alussa synnyttiin Suomessa Pekka Kuusen johdolla kansallinen konsensus siitä, minkälaisella ohjelmalla köyhyys Suomesta poistetaan. Suomen strategiaksi valittiin silloin linja, jonka mukaan köyhyyden vähentämiseen tarvitaan sekä sosiaalisesti vastuullista talouspolitiikkaa että taloudellisesti vastuullista sosiaalipolitiikkaa.

Talous voidaan saada kasvamaan vain jos kaikki kansalaiset - niin miehet kuin naisetkin, niin rikkaat kuin köyhemmätkin - vedetään mukaan sitä kasvattamaan, ja tämä taas vaatii laajaa työmarkkinoille osallistumista tukevien sosiaalipoliittisten instituutioiden luomista. Näitähän me olemme luoneet: päivähoito, kouluruokailu, pitkät äitiys- ja vanhempain-lomat ja oikeus palata samaan työpaikkaan äitiysloman jälkeen, tasa-arvoerät palkka-neuvotteluissa, tasaava aluepolitiikka, universaali sosiaaliturva ja verorahoitteinen palvelujärjestelmä jne.

1970-luvulla rakensimme kansallista konsensusta Keijo Liinamaan johdolla Korpilampi-prosessissa. Sen tuloksena syntyi tulopoliittinen järjestelmä.

Jotain samanlaista on nyt tapahtumassa myös näissä köyhemmissä maissa: PRSP ei ole pelkkää tekniikkaa - se on monissa kumppanimaissamme yksi kokonaisvaltaisen demokraattisen yhteiskuntapolitiikan ensimmäisistä työkaluista. Demokratiakäsitykset ovat toki monissa köyhissä maissa vielä hyvin erilaisia kuin Suomessa, mutta onhan myös rikkaiden maiden poliittisissa järjestelmissä eroja. Meidän tehtävämme ei ole määrätä kumppaneittemme demokratiakäsityksiä eikä kehityksen suuntaa. Voimme toki kertoa omista kokemuksistamme, kuten muutkin tekevät.

Mutta viime kädessä on tansanialaisten, mosambikilaisten, vietnamilaisten ja nepalilaisten tehtävä valita sellaiset strategiat, jotka heidän tilanteisiinsa parhaiten sopivat ja joiden tueksi suuri enemmistö maan kansalaisista ja heidän vaaleilla valitsemistaan kansanedustajista voi sitoutua.

Meillä suomalaisilla on nykyisessä tilanteessamme mahdollisuus tukea köyhempiä kumppanimaitamme rahallisesti. Mutta emme vaikuta ainoastaan rahoillamme. Myös vuoropuhelu ja ajatusten vaihto on tärkeää. Esimerkiksi Tansanian presidentti Benjamin Mkapa ja tansanialaiset yleensäkin tuntuvat arvostavan mahdollisuutta ajatustenvaihtoon suomalaisten kanssa.

Globalisaation sosiaalisia ulottuvuuksia tarkastelevassa Maailmankomissiossa, jonka puheenjohtajiksi ILO:n pääjohtaja Juan Somavia kutsui Presidentti Mkapan ja minut, voimme jakaa ajatuksiamme köyhyyden vähentämisestä ei ainoastaan omissa maissamme vaan koko maailmassa. Sama periaate, joka on Suomessa toiminut kansallisella tasolla, toimii varmaan globaalillakin tasolla: Kaikki mukaan! Yhteiskunta kaikille! Tarvitsemme sosiaalisesti vastuullista globaalitalouden hallintaa ja taloudellisesti vastuullista globaalia sosiaalipolitiikkaa.

Ville Luukkanen

Köyhyyden poistaminen resurssien hallintana ja "pelin sääntöinä": tapaukset Etelä-Afrikan tasavalta ja Kongon demokraattinen tasavalta

- kehitysprosessien sisäinen konfrontatiivisuus: resurssien (laajasti ymmärrettyinä) hallinnan politiikka, "pelin säännöt"
- kehitys: kuka saa kuinka paljon mitä ja miten?
- köyhyys: jaettavan vähyys, politiikan epädemokraattisuus, sääntöjen hyväk symä/edellyttämä väkivalta

Etelä-Afrikan tasavalta

- suhteellinen vauraus vs. suhteeton epätasa-arvo; resurssien hallinnan politiikka tietoista nollasummapeliä (rotu -akselilla); jatkuva taistelu (alistaminen, hajoita ja hallitse politiikka, vastarinta)
- onnistunut väkivallan käyttö tärkein normi; "rauhan" tilassa resurssien hallinnan makro -kontrolli vähentynyt merkittävästi keskuksessa; samoin pelin sääntöjen kontrolli (normisto); pelin säännöt pitkälti samat kuin ennen; kamppailu resurssien hallinnasta siirtynyt yhteisöjen sisälle (poliittinen kompromissi lopetti sen yhteisöjen välillä)
- köyhyyden ytimessä menneisyyden tuho yhdistyy kykenemättömyyteen muuttaa pelin sääntöjä; "cycle of violence"; "kehitys" = pelin sääntöjen muuttaminen rauhanomaisiksi, ihmisarvoa kunnioittaviksi.

Kongon Demokraattinen Tasavalta

- modernisaatio = ihmisten häikäilemätön alistaminen/orjuuttaminen raaka-ainetuotannontekijöiksi; kehityksen yhtiöittäminen - Leopoldista Mobutuun; resurssien hallinta ja pelin säännöt absoluuttisesti Ruhtinaan, suurimman osakkeenomistajan hallussa; kylmän sodan päätyminen johti tärkeimpien yhteistyösopimusten katkeamiseen, Oy Zaire Ab selvitystilaan; valtion konkurssi = sota; resurssien hallinta uusjakoon maantieteellisesti ja poliittisesti; pelin säännöt =

vahvin asettaa miten haluaa (tai ei aseta ollenkaan), sisällöltään mitä sattuu; turvallisuus tärkeä resurssi + olemattomat pelin säännöt = kokonaisten yhteisöjen tuhoamiset/kansanmurhat tärkeä osa peliä; "kehitys" = rauha, stabilisoiva/demokraattinen ratkaisu resurssien hallintaan, pelin säännöt minimitasolle.

Mitä opittavaa?

"Working on conflict" – lähestymistapa: jännite konfliktin estäjän neutraalisuus kehityksen edistäjän "puolueellisuuden" välillä. Vaikka haetaan kaikkia tyydyttävää (kaikkien hyväksyttävissä) olevaa kompromissia, konfliktinehkäisijä/kehityksentukija ei voi olla ulkopuolinen, hänellä on oltava määritelty intressi ajettavanaan, sitoutuminen prosesseihin joissa resurssien hallinta, pelin säännöt määrittyvät (ylettömän?) pitkiä ja (liian?) vaikeita. Mutta oman näkökulman muuttaminen tähän suuntaan ja toiminnan ohjaaminen siitä käsin jo tärkeä askel oikeaan suuntaan.

Lauri Siitonen

Köyhyysongelmiin liittyvä kehitysyhteistyö konfliktinehkäisykeinona

Aluksi hieman käsitteiden tarkennusta: konfliktinesto (conflict prevention) vs. konfliktin hallinta tai transformaatio (conflict management/transformation)

- kehitys on itsessään konflikteille altis, mistä kielii jo sanan etymologia
  - köyhyys suhteellisenä käsitteenä kytkeytyy juuri kehityskonflikteihin: resurssien vähäisyyteen ja epätasaiseen jakoon
  - 'kehitys' eli kasvavat resurssit kasvattavat odotuksia ja siten jännitteitä
  - 'alikehitys' eli vähenevät resurssit puolestaan kasvattaa sortoa
- rakenteellisen väkivallan käsite voi selkeyttää tässä:

	Avoim	Piilevä, latentti
Suora	Esim. sota, terrorismi	Uhkailu, painostus
Rakenteellinen	Sorto, alistus	Syrjäyttäminen

Köyhyys rakenteellisen väkivallan muotona aiheuttaa paljon enemmän kärsimystä ja kuolemaa kuin sodat ja muu suora väkivalta yhteensä. *Avoim* rodullinen, etninen ja sukupuolinen sorto kieltää osalta väestöstä koulutuksen ja terveydenhuollon. *Piilevä* syrjäyttäminen eli 'arkinen' jokapäiväinen köyhyys on kuitenkin vielä tuhoisampi konflikti jää tosin latentiksi niin kauan kuin köyhät pystytään pitämään syrjässä.

Julkinen kehitysyhteistyö on käytännössä liittoutunut kehitysmaita hallitsevan eliitin kanssa tai vähintäänkin toimii sen ehdoilla.

- kansalaisjärjestöjenkin mahdollisuudet ohittaa eliitin omat 'kansalaisjärjestöt' lienevät rajallisia

- tässä tilanteessa avun voi olla vaikea esiintyä konfliktin suhteen puolueettomana arvostelijoiden mukaan apumme jopa "heikentää köyhien maiden oloja" (HS 25.1. 2003)
- puolustajat taas keuhvat avun oppineen aiemmista epäonnistumisista
- armeijaa ei enää pidetä modernisaation airueena, vaan päinvastoin apu voidaan sitoa varustelubudjetin tasoon
- myös avoin repressio ei ole enää vain 'sisäinen' asia vaan nyt edellytetään demokratiaa ja ihmisoikeuksien kunnioittamista
- valtioiden yksinoikeutta ylläpitää latentin väkivallan monopolia tuskin kuitenkaan haluta asettaa kyseenalaiseksi
- samoin oikeus syrjäyttää köyhä enemmistö niin kansallisesti kuin maailmantalouden tasollakin on vain itse osa sitä legaalista vallankäyttöä joka nyt on asetettu avun uudeksi tavoitteeksi.

Kaiken kaikkiaan köyhyysongelmaa tuskin ratkaistaan sillä, että kehityskonflikteja pyritään vain estämään (eräänlaisena rauhoituskeinona) siirtämällä avoimet ja suorat konfliktit rakenteellisiksi ja epäsuoriksi.

- 'apu' ylipäättään toimii syrjäyttämismekanismina, kuten sosiaaliapu aikoinaan
- 'utopistinen' globaali sosiaaliturva vasta tarjoaisi keinot välttää syrjäyttäminen siitä huolimatta on arvokasta jos avulla voidaan välttää avointen konfliktien purkautuminen väkivaltaisesti, koska sodat vain kuluttavat resursseja ja lisäävät ennestään sortoa
- positiivisena keinona taas avulla voidaan" luoda sellaisia mahdollisuuksia ja poliittista, taloudellista ja sosiaalista tilaa" (Kofi Annan) jossa kasvavien resurssien luomia jännitteitä voidaan pyrkiä purkamaan.

TAUSTA-AINEISTOA

- Björn Hettne: "Poverty and Conflict: the methodology of a complex relationship" (2002) <<http://www.africastudies.gu.se/conference/hettne.pdf>>
- Jonathan Goodhand: "Chronic Poverty and Conflict" (2001) <<http://www.chronicpoverty.org/pdfs/violence.pdf>>
- Suzanne Versteegen: "Poverty and Conflict: An Entitlement Perspective" (2001) <http://www.clingendael.nl/cru/pdf/Entitlement_Briefing_Paper.pdf>
- Ashridge MBA Winning Essay 2001/2002 on The Changing Role of Business in Society: "Business as Peacemaker: Breaking the Cycle of Poverty and Conflict" <[http://www.ashridge.org.uk/web/Ashridge.nsf/w/MBAEssayAwards/\\$file/20002001WinningEssay.PDF](http://www.ashridge.org.uk/web/Ashridge.nsf/w/MBAEssayAwards/$file/20002001WinningEssay.PDF)>
- World Bank Research: The Economics of Civil War, Crime and Violence: <http://econ.worldbank.org/programs/conflict>
- Perusaineistoa PRSP:stä: <http://global.finland.fi/koyhyys/toimintaohjeet/prsp.html>
<http://www.worldbank.org/poverty/strategies/overview.htm>

IV PANEELIKESKUSTELU

“SUOMI – KONFLIKTINEHKÄISYN SUURMAA TULEVAISUUDESSA?”

Maija Hakulinen, kehitysyhteistyön suunnittelija, Kirkon ulkomaanapu

- kansalaisjärjestöt ovat tehneet konfliktinehkäisyä jo pitkään (kutsuen sitä ehkä jollain eri nimellä), ei siis kyse mistään uudesta asiasta
- kansalaisjärjestöillä iso rooli ihmisten ja yhteisöjen vaikutusvallan, voimavarojen ja osallisuuden (*empowerment*) kasvattamisessa

Outi Ojala, kansanedustaja

- Suomi on ollut rauhanturvan suurmaa ja on edelleen aktiivinen siviilikriisinhallinnassa
- eduskunnan ulkoasiainvaliokunta yksimielinen siitä, että Suomen tulee olla aktiivinen siviilikriisinhallinnassa, valiokunnassa myös pohdittu sitä mitä siviilikriisinhallinta voisi pitää sisällään, hallituksella tai eduskunnalla ei yhtenäistä käsitystä
- tehty aloite pohjoismaisista siviilikriisinhallintajoukoista ja yhteisestä koulutuksesta; Suomi ja muut pohjoismaat voisivat tällä tavalla antaa vahvan panoksensa siviilikriisinhallinnan kehittämiseen

Hanna Ojanen, erikoistutkija, Ulkopoliittinen instituutti

- Suomi on hyvin profiloitunut konfliktinehkäisyn ja siviilikriisinhallinnan osalta EU:ssa, toisaalta Ruotsi on saanut enemmän julkisuutta EU-puheenjohtajakautensa ja konfliktinehkäisyohjelmansa kautta
- EU:ta pidetään legitiiminä toimijana, koska sillä on siviililuonne, se pystyy pitkäjänteiseen toimintaan, EU on vetovoimankäyttäjä
- konfliktinehkäisyä ei ole mainittu esim. Petersbergin julistuksessa, mutta nyt se on sisällytetty konventin tehtäviin
- EU haluaa olla suurvalta myös Euroopan ulkopuolella, esim. Afrikassa ja haluaa näkyvyyttä toimilleen konfliktialueilla

Aapo Pöhlö, linjanjohtaja, ulkoministeriö

- konfliktinehkäisy valtavirtaistettava kehitysyhteistyöhön: tavoitteena vakauden lisääminen
- konfliktinehkäisy ei ”näy”, jos siinä onnistutaan; tarvitaan keinoja konkretisoida sitä, jotta konfliktinehkäisyn ajatus saataisiin myytyä kansalaisille

- pohdittava miten kansalaisjärjestöjen varhaisvaroituskapasiteettia voitaisiin hyödyntää aiempaa paremmin, järjestöt voisivat toimia hallitusten ”alihankkijoina” konfliktinehkäisyn alueella

Eversti Arto Rätty, pääesikunta

Alustus paneelikeskustelussa ”Suomi – konfliktinehkäisyn suurmaa tulevaisuudessa”

Suomi on osallistunut rauhanturvaoperaatioihin vuodesta 1956 lähtien. Mainiimme rauhanturvaamisen suurvaltana on erittäin korkealla. Suomesta on näiden 47 vuoden aikana osallistunut eri operaatioihin yhteensä yli 43 000 rauhanturvaajaa.

Suomalaiset eivät ole kertaakaan epäonnistuneet tehtävissään. Mikä meistä suomalaisista tekee niin hyviä rauhanturvaajia? Miksi suomalainen rauhanturvaaja onnistuu siinä, missä toisen maan rauhanturvaajalla on suuria vaikeuksia? Miksi suomalaisia rauhanturvaajia pidetään ammattitaitoisina, asiallisina, puolueettomina, monipuolisina ja tehokkaina? Tarkastelen näitä kysymyksiä luonnollisesti sotilaan näkökulmasta ja pitkälle perustuen omiin käytännön kokemuksiini mm. Lähi-idästä ja Kosovosta.

Suomalaisen rauhanturvaamisen menestymisen taustalla on luonnollisesti useita tekijöitä. Noin 90% suomalaisista rauhanturvaajista on palkattu reservistä. He tulevat suoraan siviiliyhteiskunnasta sen arvoilla ja kokemuksilla. Tähän yhdistyy korkea sotilaallinen ammattitaito. Kaikki suomalaiset rauhanturvaajat viimeisestä jääkäristä kenraaliin pystyvät kommunikoidaan englanniksi, samaan eivät pysty edes brittijoukot. Meillä ei ole kansallista agendaa ajettavana kohdemaassa, vaan voimme keskittyä päätehtävään. Suomi ei kansakuntana ole minkään terroristijärjestön kohde, eivätkä osapuolek yleensä kohdistaa vihamielisiä toimenpiteitä suomalaisiin. Tämä helpottaa toimintaa kohdealueella. Taustalla on tietysti se, että joukkomme kohtelevat poikkeuksetta kaikkia konfliktin osapuolia ja operaatioalueella toimivia valtiollisia tai ei-valtiollisia avustusjärjestöjä kunnioituksella, tasapuolisesti ja yhteistyöhakuisesti. Minulla henkilökohtaisesti on erityisesti Kosovon operaation kokemuksen perusteella nousut suomalaisen yhteiskunnan ja sen kasvattamien nuorten arvostus todella korkealla. Voimme olla ylpeitä nuoristamme, jotka tekevät vaikeissa olosuhteissa todella hienoa työtä. Samat havainnot minulla on suomalaisista siviilikriisinhallinnan toimijoista ja erityisen positiivinen kokemus suomalaisen poliisin toiminnasta Kosovosta.

Kansakuntamme voimavaroihin suhteutettuna olemme edelleenkin rauhanturvaamisen suurvalta. Onko rauhanturvaamiseen osallistuminen sitten konfliktinehkäisyä? Minusta on. Rauhanturvaamisen tavoitteena on rauhanturvaamislain mukaan kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitäminen tai humanitaarisen avustustoiminnan ja siviiliväestön suojaaminen. Parhaimmillaan sotilasoperaatio on silloin, jos se voidaan toteuttaa ennaltaehkäisevänä, kuten tilanne oli Makedoniassa.

Tällä hetkellä suomalaisia rauhanturvaajasotilaita osallistuu 10 operaatioon yhteensä 1017 miestä ja naista. Osallistumistamme jatketaan tänä vuonna seuraavasti:

- ?? KFOR-operaation organisaatiomuutoksiin liittyen Suomi ottaa Keskeisen prikaatin (MNB (C)) johtovastuun Iso-Britannialta siten, että Suomi toimii koordinoivana johtovaltiona (Coordinating Nation) puolen vuoden ajan toukokuusta 2003 alkaen.
- ?? Pataljoonaamme Kosovossa varaudutaan supistamaan ja vapautuvaa henkilömäärää käyttämään lisääntyviin esikunta- ja tukitehtäviin. Samalla varaudutaan irlantilaisen komppanian toimintaan osana suomalaista pataljoonaa.
- ?? UNMEE-operaatioon osallistumista laajennetaan siten, että operaatioon asetetaan sotilastarkkailijoiden lisäksi noin 200 hengen esikunta- ja vartiokomppania ja esikuntaupseereita kesäkuussa 2003 noin kahdentoista kuukauden määräajaksi.
- ?? SFOR-operaatiossa Daytonin rauhansopimuksen toimeenpanon eteneminen mahdollistaa Suomen CIMIC -osaston tehtävien siirtämisen paikallisviranomaisille, muille toimielimille ja kansalaisjärjestöille. Suomi vetäytyy operaatiosta elokuun loppuun 2003 mennessä.
- ?? ISAF-operaatioon osallistumista jatketaan toistaiseksi nykyvahvuudella (enintään 60 henk). Mahdollisuudet aktiivisesti tukea CIMIC-toiminnan toimeenpanon monikansallistamista selvitetään.
- ?? Osallistumista UNFICYP-operaatioon sekä sotilastarkkailijaoperaatioihin jatketaan nykytasolla.
- ?? Varaudutaan asettamaan enintään 10 uutta tarkkailijaa ensisijassa uusiin operaatioihin.
- ?? Kansainvälisten valmiusjoukkojen materiaalista kehittämisohjelmaa jatketaan siten, että ensimmäisten joukkojen operatiivinen valmius saavutetaan vuonna 2003.

Vuosina 2004 - 2007 Suomen osallistumista kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin ei merkittävästi lisätä vuoden 2003 tasoon verrattuna. Osallistumisen painopiste on jatkossakin eurooppalaisessa kriisinhallinnassa ja erityisesti lyhytkestoisissa tai muutoin ajallisesti rajatuissa operaatioissa. Kansallisia valmiuksia osallistua rauhanturvaamistoimintaan kehitetään hyödyntämällä rauhanturvaamistoimintaan osallistumisesta ja kansainvälisten järjestöjen (YK, EU, NATO) kriisinhallinnasta saatuja kokemuksia. Uusiin operaatioihin varaudutaan lähettämään sotilastarkkailijoita ja selvitetään mahdollisuudet vetäytymiseen niistä tarkkailijaoperaatioista, joihin Suomen osallistumista ei katsota enää tarkoituksenmukaiseksi. Osallistumissuunnitelmiin tullaan sisällyttämään selvitykset osallistumisen edellyttämistä resursseista, arviot kriisinhallintaoperaatioiden kestosta, riskianalyysit, osallistumisen välitarkastelujen ajankohdat ja, milloin mahdollista, suunnitelmat kansallisesta vetäytymisaikatauluista. Osallistumisen ensisijaisena lähtökohtana ovat NORDCAPS -järjestelyn mukaiset joukko-kokoonpanot tai muu pohjoismainen yhteistoiminta.

Eurooppalaisen kriisinhallintakyvyn kehittämistä tuetaan osallistumalla aktiivisesti EU:n ja NATOn kriisinhallintakonseptien ja sotilaalliseen kriisinhallintakyvyn kehittämisen valmisteluun. Joukkojen yhteensopivuutta kehitetään PARP-prosessin avulla. Kansallisen kriisinhallintakyvyn kehittämisessä otetaan huomioon EU:n piirissä tapahtuva kehitystyö (ECAP).

Suomessa jatketaan erikoistumista kansainvälisen kriisinhallinnan kannalta keskeisten ja kansallisen puolustuksen näkökulmasta tarkoituksenmukaisten kykyjen ja yksiköiden kehittämiseen ja sisällyttämiseen kansainvälisiin valmiusjoukkoihin.

Keskeisiä asioita ovat suomalaisen erikoisosaamisen, tietotaidon ja pitkään kokemukseen perustuvien vahvuuksiemme hyödyntäminen. Tämä merkitsee panostamista korkeaan teknologiaan, laatuun ja kapeiden erikoisalueiden hallitsemiseen. Pääpaino on monikansallisen yhteistoiminnan kehittämisessä ensisijaisesti yhteistoiminnassa muiden pohjoismaiden kanssa.

Suomen kansainvälisten valmiusjoukkojen kehittämistä jatketaan. YK:n, EU:n ja NATO:n sotilaallisen kriisinhallinnan kehittyminen ja joukkotarpeet otetaan huomioon valmiusjoukkoja kehitettäessä. Valmiusjoukkojen materiaallinen kehittämisohjelma saatetaan loppuun vuonna 2006.

Kouluttajatuon tehostamismahdollisuudet selvitetään sekä kansallisesti että NORDCAPS:in puitteissa. Tarkoituksena on erityisesti pyrkiä tukemaan Afrikan rauhanturvakoulutusta. Koulutustuella pyritään kehittämään Afrikan omia valmiuksia vastata maanosansa rauhanturvaamisesta. Toimintaan käytetään pääsääntöisesti reservin henkilöstöä. Lisäksi selvitetään mahdollisuudet järjestää aikaisempaa laajemmin kriisinhallintakoulutusta, -kurseja, -seminaareja sekä harjoituksia Suomessa taikka alueellisesti (esimerkiksi Keski-Aasia ja Kaukasus) yhdessä muiden maiden kanssa NATO:n rauhankumppanuusohjelmaan liittyen.

Kaikesta edellä mainitusta voitaneen vetää se johtopäätös, että Suomi myös jatkossa pyrkii olemaan konfliktinehkäisyn ja rauhanturvaamisen suurmaa. Meillä on paljon tarjottavaa niin sotilaallisen kuin myös siviilikriisinhallinnan alueella. Sotilailla on etunaan se, että opit aiemmista operaatioista kertyvät instituutioiden muistiin ja ne hyödynnetään kansainvälisesti, järjestökohtaisesti, pohjoismaisesti ja kansallisesti. Valitettavasti samankaltainen instituution muisti puuttuu siviilikriisinhallinnan alueelta.

V SEMINAARIN OHJELMA JA OSANOTTAJAT

SEMINAARIN OHJELMA

Keskiviikko 26.2.2003

- 9.00 Ilmoittautuminen ja aamukahvi
- 9.30 Seminaarin avaus
- ulkoministeri Erkki Tuomioja
- kansanedustaja, KATUn puheenjohtaja Sirpa Pietikäinen
- 10.00 Konfliktit ja kehitys
- neuvonantaja Olli Ruohomäki, ulkoministeriö
- 10.45 Engaging the Civil Society in Conflict Prevention: A Southern Perspective
- Dr. Tarekegn Adebo, Research Coordinator, Life and Peace Institute, Uppsala, Sweden
- 11.30 Kansalaisyhteiskunnan mahdollisuudet ja rooli konfliktinehkäisyyssä
- europarlamentaarikko Heidi Hautala
- 12.00 Lounas
- 13.00 Lyhyt katsaus workshopien teemoihin
- KATUn pääsihteeri Anne Palm
- 13.30 – 16.00 Workshopit: ongelman- ja tilanteenkartoitus
1 Naisten rooli konfliktinehkäisyyssä
2 Uskonnot ja konfliktit
3 Yhteistyö konflikteissa: sotilaat, hallinto, kansalaisjärjestöt, paikallisväestö
4 Konfliktien jälkihoito: "Dealing with the Past"
5 Köyhyys ja konfliktit

Torstai 27.2.2003

- 9.00 Workshopit jatkuvat: konkreettisten tavoitteiden asettaminen
- 12.00 Lounas
- 13.00 Yleisistunto: Workshopien purku

14.00 Paneelikeskustelu:
Suomi - konfliktinehkäisyn suurmaa tulevaisuudessa?

Vetäjänä Sirpa Pietikäinen (KATU)

- kehitysyhteistyön suunnittelija Maija Hakulinen, Kirkon ulkomaanapu
- kansanedustaja, ulkoasiainvaliokunnan jäsen Outi Ojala
- erikoistutkija Hanna Ojanen, Ulkopoliittinen instituutti
- linjanjohtaja Aapo Pöyhö, ulkoministeriö
- eversti Arto Rätty, pääesikunta

15.30 Johtopäätökset ja jatko
Sirpa Pietikäinen

SEMINAARIN OSANOTTAJAT

- 1 Tarekegn Adebo, Research Coordinator, Life & Peace Institute, Ruotsi
- 2 Terttu Ahokas, Suomen Rauhanpuolustajat
- 3 Jarmo Ainasoja, Suomen YK-liitto
- 4 Helena Airaksinen, UM
- 5 Sanna Akkanen, Ekumeemisen neuvoston nuorisosaasto/Sinapinsiemen
- 6 Eila Alanko, Suomen UNIFEM
- 7 Sinikka Ala-Paavola, Suomen UNIFEM
- 8 Pertti Anttinen, UM
- 9 Anisa Doty, Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa
- 10 Rita Forsten, Suomen UNIFEM
- 11 Timo Frilander, Kirkon ulkomaanapu
- 12 Leena Haapaniemi, UM
- 13 Seija Haarala, UM
- 14 Maija Hakulinen, Kirkon ulkomaanapu
- 15 Heidi Hautala, Euroopan parlamentti
- 16 Simo Hellsten, Sadankomitea
- 17 Reijo Heinonen, Joen suun yliopisto
- 18 Jutta Hinkkanen, opiskelija
- 19 Päivi Huopalahti, Suomen UNIFEM
- 20 Imaami Mohammed Sherif Issaka, Islamic Multicultural Dawa Center
- 21 Marjaana Jauhola, Finnwid
- 22 Outi Junno, Women in Black
- 23 Seppo Kalliokoski, Suomi – Namibia –seura
- 24 Johanna Karinen , Kuurojen liitto
- 25 Annukka Kataja, Vantaan kaupunki
- 26 Anni Kauppinen, Suomen mielenterveysseura
- 27 Helena Kekkonen, Rauhankasvatusinstituutti
- 28 Katariina Kempainen, Kansalaisjärjestöjen ihmisoikeussäätiö KIOS

- 29 Anja-Riitta Ketokoski-Rexed, UM
30 Helinä Kokkarinen , työministeriö
31 Sami Kontola, Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi
32 Anu Konttinen, Helsingin yliopisto
33 Matti Konttinen, Suomen Punainen Risti
34 Ismo Kopra, Keskusrikospoliisi
35 Eero Koskenniemi, UM
36 Sinikka Koski, tutkija
37 Elina Kujala, Women in Black
38 Meri Kulmala, STETE
39 Arja Laine, WILPF
40 Jussi Laurikainen, UM
41 Katja Laurila, Kansalaisjärjestöjen ihmisoikeussäätiö KIOS
42 Yrjö Lautela, toimittaja
43 Johanna Lepojärvi, Suomen UNIFEM
44 Linda Lindholm, Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi
45 Aini Linjakumpu, Lapin yliopisto
46 Tapio S. Linna, Suomen YK-liitto
47 Laura Lodenius, Suomen Rauhanliitto
48 Ville Luukkanen, Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa
49 Pekka Majuri, puolustusministeriö
50 Päivi Mattila, UM
51 Heidi Marttila, UM
52 Rauno Merisaari, UM
53 Terhi Mäkynen, Suomen UNIFEM
54 Päivi Nikkilä, Finnwid
55 Laura Nisula, Kehityskaasuhteiden neuvottelukunta Kesu
56 Miia Nuikka, Kansainvälinen solidaarisuussäätiö
57 Outi Ojala, kansanedustaja
58 Hanna Ojanen, Ulkopoliittinen instituutti
59 Hans Ottelin, UM
60 Henna Paasonen, Suomen UNIFEM
61 Anne Palm, KATU
62 Päivi Penkkala-Arikka, Pelastakaa lapset
63 Sirpa Pietikäinen, kansanedustaja, KATU
64 Tuula Pirinen, Suomen nuorten ja opiskelijoiden YK-liitto
SYKLI/Allianssi
65 Laura Päiviö, STETE
66 Aapo Pölhö, UM
67 Hannaleena Pölkki, Suomen Amnesty
68 Annamaija Ramadan, UM
69 Helena Ranta, Oikeuslääketieteen laitos
70 Timo Ranta, valtioneuvoston EU-sihteeristö
71 Ilari Rantakari, UM
72 Heidi Rautionmaa, URI:n Helsingin kristitty -muslimi-dialogiryhmä

73	Silla Ristimäki, kansanedustajan avustaja
74	Sanna Rummakko, Suomen Rauhanliitto
75	Olli Ruohomäki, UM
76	Antti Rytövuori, UM
77	Arto Rätty, pääesikunta
78	Pertti Salminen, Maanpuolustuskorkeakoulun strategian laitos
79	Tore Samuelsson, Life & Peace Institute, Ruotsi
80	Hannele Savioja, sisäministeriö
81	Leena Schmidt, Suomen UNIFEM
82	Lauri Siitonen, kehity smaatutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto
83	Katri Simonen, toimittaja
84	Jessica Suni, Sadankomitea
85	Kalevi Suomela, Suomen Rauhanliitto
86	Hannele Taavila, sisäministeriö
87	Pilvi Riikka Taipale, opiskelija
88	Pilvi Torsti, tutkija-toimittaja
89	Erja Tuomaala, Yleisradio, Radion uutistoimitus
90	Erkki Tuomioja, ulkoministeri
91	Ulla Varkki, Kirkon ulkomaanapu
92	Aija Viikilä, Suomen UNIFEM
93	Timo Voipio, UM
94	Eeva-Maria Vuorenmaa, Suomen YK-liitto
95	Lea Vuori, UM
96	Matti Wuori, Euroopan parlamentti
97	Petra Yliportimo, Suomen nuorten ja opiskelijoiden YK-liitto SYKLI